

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 23 ianuarie 1992
(Anul XXV)

1

La reapariție

PENTRU România literară, anul în care am intrat este anul al douăzeci și cincilea de apariție. Din nefericire nu și de apariție neîntreruptă, cum ar fi putut fi dacă nu intervenea recenta cezură peste care numărul de față încearcă să arunce o punte.

Faptele se cunosc: la mijlocul lui decembrie trecut, toate publicațiile Uniunii scriitorilor, în număr de 27, printre care și România literară, s-au văzut nevoite să-și suspende apariția, sufocate de agresiunea prădalnică a noilor prețuri impuse hîrtiei, manoperei tipografice, serviciilor de distribuire. Costul tipăririi unui exemplar al revistei noastre, ca și al oricărei alteia, devenise mai ridicat decît acela al vinzării pe piață, și el destul de mare.

Unii au dat hotărîrii de auto-suspendare o semnificație politică dar aceasta, dacă există, este numai un efect. Practic, aceste publicații nu mai puteau apărea. S-a apelat, pentru a ieși din impas, la sprijin guvernamental, în condiții în care, este adevărat, toată lumea face același lucru. Condiții neprielnice, așadar, înțelegerii diferențiate. Criza îi lovește pe toți, am auzit spunîndu-se, legile economice sînt necruțătoare și atunci ce vreți? Și mai ales de unde?

Dacă ar fi să răspundem în aceeași termenii am răspunde, cum a și răspuns cineva, că nimeni nu cere de unde nu este ci de acolo de unde, încă, se mai găsește. Au secat, într-adevăr, chiar toate resursele? Nu s-ar zice, dacă am sta să judecăm după cit cheltuiește statul cu noua Cîntare a României, adică cu parăzile, cu procesiunile, cu praznicele, cu sau fără soboruri de preoți, cu coroanele, cu noile uniforme, alît de chipeșe, prevăzute cu pană, ale gărzilor de ceremonie, cu noile institute, fundații, publicații, comisii însărcinate să confecționeze amărîtei țări o imagine cit mai surizătoare pentru exterior. Pentru acestea, și pentru multe altele de aceeași factură, la fel de inutile și de costisitoare, există resurse, cum poate să vadă oricine, dar pentru revistele literare, nu.

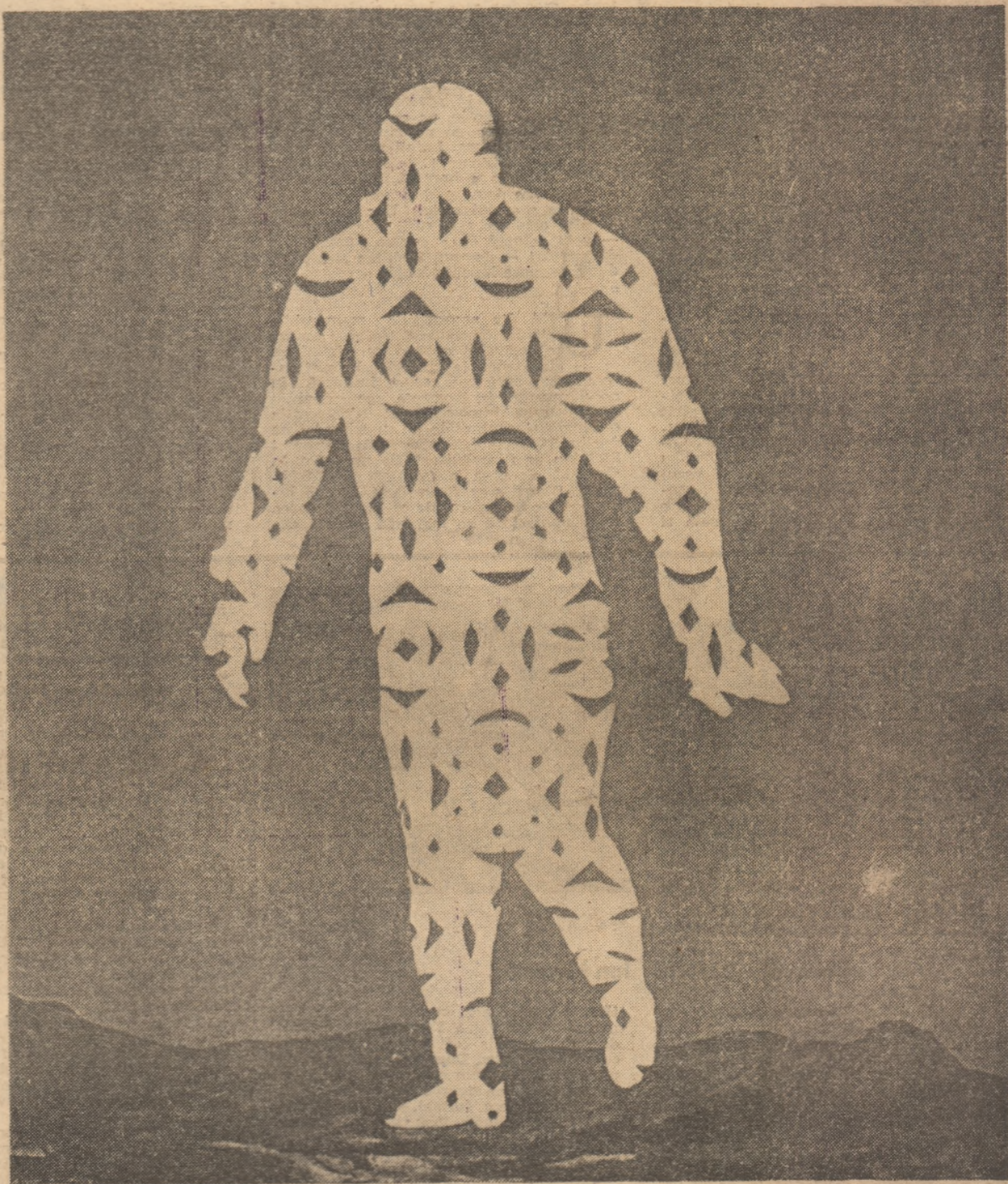
Înțelegem și acceptăm politica de austeritate dar să fie aceeași pentru toată lumea. Publicațiile aliniate puterii nu trec însă prin criză, căci dispun, ca răsplată de substanțiale subvenții, și de la adăpostul acestora își îngăduie să taxeze drept demagogică măsura gravă a auto-suspendării la care am fost siliți să recurgem.

Atmosfera ostilă creată de beneficiarii tuturor obedițelor față de actualul regim nu ne-a coplesit totuși, fiindcă mult mai multe au fost, în acest răstimp, reacțiile de solidarizare, semnele de încurajare și simpatie, venite din partea foarte multor cititori, din țară și din străinătate, a confrăților loiali, a redactorilor de la presa independentă. Toți aceștia au înțeles perfect dificultatea extremă în care ne aflăm, în care se află, în clipa de față, întreaga cultură națională, amenințată de dispariție după ce totul făgăduia, în urmă cu doi ani, să fie altfel.

Cum de reapărem, totuși? Faptul se datorează unor măsuri severe de restrîngere a activității celor mai multe publicații ale Uniunii, decise de Consiliul acesteia întrunit zilele trecute. Revista noastră va fi de acum înainte, pentru cită vreme nu știm, singurul săptămînal literar editat de Uniunea Scriitorilor, toate celelalte publicații urmînd să-și rărească ritmul de apariție și, unele dintre ele, să procedeze la comasări. Prețul de vinzare al fiecăreia, spre regretul nostru, va crește din nou. Schemele redacționale se vor reduce drastic.

Desigur, supraviețuirea culturală impune, în vremuri ca acestea, sacrificii, dar întrebarea este dacă e drept, și productiv, să și le asume numai unii. Cine dintre factorii actuali de decizie crede că uitarea îl va absolvi, în viitor, de răspunderea distrugerii culturii întruște o vană speranță.

Gabriel Dimisianu

RENÉ MAGRITTE : Spiritul comic. Număr ilustrat cu lucrări de pictori simbolști și supra-realistii belgieni

DIN SUMAR

● Eminesciana ● CONTRAFORT de Mircea Mihăieș: Buster Keaton nu crede în puciuri ● Eseuri de Mihai Zamfir, Vladimir Tismăneanu, Doina Uricariu, Henri Wald, Alexandru George ● Anul literar și artistic 1991 ● Convorbiri cu Ion Ioanid, autorul cărții „Închisoarea noastră cea de toate zilele” ● Concluzii la ancheta ROMÂNIEI LITERARE despre starea cărții ● Prima oară în românește un text al lui Cagliostro

Buster Keaton nu crede în puciuri

INCERCÂND să găsească o metaforă evenimentelor politice ale anului 1991, mi-a venit în minte o sintagmă pe care o am vădită pe un afiș de cinema: luna albiturilor. Nu știu cu exactitate ce se ascunde în spatele acestor două cuvinte descoperite, cu ani în urmă, în reclamele revistelor, la televizor, ori în jurnalele de actualitate. Mai puțin mi-am dat seama că ele erau expresia nevoii maniacale a comunistilor de a inventa noi sărbători: „Luna cărții la saț”, „Luna cadourilor”, și altele asemănătoare înălțau heuripismul festiv la rang de politică de stat. Gîndirea militarizată se trăda prin caracterul de urgență al acțiunilor. Totul trebuia făcut după un ritm și ocupa o procedură anume. Așa cum exista un singur conducător, exista și o singură lună a albiturilor. Ce făcea românul în restul anului? Nu avea nici o importanță. Albiturilor le venea rîndul atunci cînd decretul comendărea.

Ceva asemănător cred că s-a petrecut în 1991: societatea românească a intrat în epoca albiturilor. Lucrul nu s-a produs la întâmplare, și el trădează continuitatea perfectă între gîndirea conducătorilor de azi ai României și a celor de ieri. Dacă prima jumătate a anului a decurs mai degrabă neinteresant, puciul moscovit, a dat semnalul intrării în alerta generală. Pînă atunci, singurele noastre distracții fuseseră obisnuitele potlogării naționale: spectacolul jalnic al unui parlament născut din ridicol și care va muri în ridicol; trezirea la viață a multora din locheii ceaușisto-securisti: accentuarea curențului nationalist-extremist, dublat de diversionile de rigoare. Asadar nimic nou într-o țară ale cărei friie au fost scăpate din mîini.

Dar au venit zilele lui august și am început să trăim și noi la nivel planetar. Viteja de operetă a lui Boris și curajul de gelatină al lui Misa au tinut vreme îndelungată, afisul. Luna august a devenit, prin simpatie, un fel de lună a albiturilor: o lună cînd au intrat la albit păcatele K.C.P.-ului și speranțele întunecate ale conservatorilor. Prin decolorare s-a obținut un produs nou. Pentru optimiști, el nu mai seamănă cu cel vechi decât în măsura în care F.S.N.-ul seamănă cu P.C.R.-ul. Pentru pesimiști, e trecerea de la o dictatură luminată și

internationalistă, încă interesată să așeze vechea aparență onorabilității (Go-baciiov), la dictatura pur și simplu (Eltin), insolentă de despotismul velikorusist al lui Petru cel Mare.

Dacă Moscova nu crede în puciuri, nu același lucru se poate spune despre moscovitii de la București. După ce s-au montat câteva zile într-o tăcere absolută (pe care aceiași optimiști o numesc „întelepciune”, iar pesimiștii „lasitate”), ei au înțeles că propoziția „Luna cărții la saț”, originală, au trecut imediat la fațete. Căde la Moscova un reformator? Păi atunci trebuie să cadă unul și la București. Ce mai contează că reformele lui Petre Roman tin de domeniul iluziei și al demagogiei pure? Cine a urmat cincizeci de ani cu strictă indicație Moscovei, nu se mai incurcă în asemenea detalii.

Albirea guvernului de la București n-a însemnat automat și dispariția păcatelor sale. Premierul Stoloian a preluat o moștenire grea, pe care, lucru ciudat, refuză să și-o evalueze. Întortocheată gîndire contabilicească: pentru a face ordine într-o gestiune, trebuie mai întîi să știi ce conține ea. Nu, domnul Stoloian a preferat plonjongul orb într-o mare necunoscută, perpetuînd aceeași ambiguitate drapată în cifrele, pe care antecesorul său o acoperea cu minciună sfruntată, îndolentă și cinisă. Luînd poza tehniciului vîlaguit, domnul Stoloian joacă dubioasă comedie a imparțialității (cam în felul în care domnul Măgureanu o joacă pe aceea a echidistanței). Dar prin însuși păcatul original al venirii sale la putere — prin refuzul de a evalua amploarea dezastrului — domnul Stoloian și-a pierdut presupusa independență.

UNA din propozițiile memorabile ale lui Theodor Stoloian anunța că actualul guvern va administra țara pînă la alegeri. Fals și incomplet: dacă ceea ce se întîmplă în acest moment în România se numește administrare, înseamnă că democrația originală și conceptele ei au triumfat pe deplin. Și incomplet: propoziția domnului Stoloian ar fi trebuit să fie nu „pînă la alegeri”, ci „pînă la (re)alegerea F.S.N.-ului”. Atunci s-ar fi explicat multe lucruri. S-ar fi explicat de ce la conducerea televiziunii încă se mai află același cu-

plu infeudat grupării neocomuniste. S-ar fi explicat de ce condamnații de toată lumea (fostii membri — și viitorii, de ce nu? — ai cepeș) se plimbă liberi pe stradă. De ce în procesul Timișoara sînt condamnați doar citiva dintre inculpați, restul sfidîndu-ne cu impertinență și demonstrînd că ideea de adevăr și dreptate a ajuns în România o farsă sinistrală. Sentințele în acest proces dovedesc un singur lucru: că securitatea a înzăduit F.S.N.-ului să se răfulască cu citiva dintre membrii partidului comunist — dar nimic mai mult. Dacă domnul Stoloian nu și-ar fi inghitit ultima parte a propoziției, probabil n-am mai fi astăzi uimiti de proliferarea corupției și de întronarea minciunii la toate nivelele societății. S-ar fi explicat de ce mult-trîmbitatul proces al comunismului nu e decît praf aruncat în ochii naivilor. Începîndu-l cu preistoria lui, și nu cu vinovații de ultimă oră, a căror crimă nici măcar nu mai trebuie dovedită, ea fiind starea faptică de azi a țării, el se va sfîrși cu rezultate previzibile: vor fi condamnați doi-trei octogenari, ceilalți culpabili fiind ori morți, ori dispăruți, fie cățărati în diverse funcții parlamentare. Se asteaptă probabil ca vinovații ultiilor ani să ajungă și ei la vîrsta matusalemice, cînd, protejati de senilitate, pedepsirea lor va părea un act de cruzime inutilă.

Trînd prea mult în lumea cifrelor, domnul Stoloian se exorimă eliptic. Probabil masca de Buster Keaton balcanic, care s-a jurat să nu zîmbească niciodată, îl face unora simpatic. Însă tocmai încremîndu-se într-un necumec l-ar obliga să fie mai clar și în gesturi, și în cuvînte. Nu am mai fi atunci revoltati că țara arată cum arată. Că în școli și în universități evii și studentii își iau poze îmbrăcați în paltoane și cu mînuși ne mîini. Nu ne-am mira că viața spirituală a țării se reduce la arhiprezentele soboruri de protoi (substituiți post-revoluționari ai activiștilor de partid, fără care nu se mai poate vernisa o expoziție, inaugura o casă de handicapați sau un sediu de poezie) ori la literatura pornografică. Nu ni s-ar mai părea neferice ca disprețul față de cultură să atingă nivelele pe care le-a atins. Dacă domnul Stoloian ar fi mai clar în exprimare, poate că multe dintre problemele noastre ar avea dacă nu o rezolvare, măcar o explicație.

Însă actualul prim-ministru e doar un pion într-un joc de sah mult mai complex. Inflexibilitatea domniei sale e cea mai bună imagine de conjunctură pe care puterea post-pucistă o poate arăta. Mereu cu hirtogăriile cu cifre sub braț, el ne demonstrează cum albul e superior al mai ales, inversul. Prin persoana domnului Stoloian, puterea fesenistă a răstăruit cea mai subtilă diversivă: a răstăruit să depolitizeze, un centru al puterii prin excelență politică. Greselile comise în administrarea țării n-ar mai demonstra, deci, dintr-o politică nefastă, ci din intenționate greutăți ale procesului de administrare. Pentru mizeria în care țara n-ar mai fi de vină ideologia comunistă dominantă (pentru că domnul Stoloian e un independent, nu-i așa?), ci tranziția spre economia de piață. Obisnuia să considerăm pe activiștii de partid ca ființe limitate și primitive, nu am avut și mișcările din planul al doilea, îndărătul unor pitecantropi precum Bobu se află o echipă mult mai flexibilă, capabilă să înlocuiască pe cei din cloacanul cu vorba ascuțită și tactica în vîlăuare. Ion Iliescu ar reprezenta cîmășul cel mai puțin evoluat al acestei noi categorii. Petre Roman pe cel de tranziție, iar Theodor Stoloian pe cel de lux. Adică elementul care dă imensitatea îndepărtării totale de comunism, dar care, în fond, rămîne cel mai simplu de înțeles. Poate pentru că e și cel mai depășit.

ASADAR, „albirea” societății românești s-a dovedit, pe moment, o imposibilitate. Mai ales că termenul era înțeles de cei de la putere în felul original care îl caracterizează. Iluziile lui '89 se risipesc una după alta, minciuna s-a prăvălit peste țară ca o ciumă, corupția nu mai poate fi ținută în friu. După un an în care comunismul a primit lovituri mortale, totuși în Europa, în România el a întărit dincolo de orice închipuire. O versiunea ordinară sugrumă asociațiile de puritate, lupta pentru păstrarea onorității atinge cote grotestice. De-atia corupție, transparență și adevăr, de-atia am avut parte în 1991, toate în numele „albirii” societății românești, nu-i mai rămîne decît să exolami, alături de Prandă: curat murdar!

Mircea Mihăieș

NE Scriu CITITORII

Domnule Profesor Ion Mănzatu,

● PREZENTA Dumneavoastră în cadrul emisiunii „În fața națiunii” din 5 dec. 1991, în care ați reușit să supralicități performanțele demagogice pe care le-ați atins după reparația pe scena politică, mi-a reconfirmat cit de oportună ar fi fost (și ar fi) pentru sănătatea morală a țării dacă recomandarea — ca cei care au deținut funcții importante sub dictatură să se autoretine, măcar un timp, de a mai ocupa poziții similare și, cu atât mai puțin, superioare — ar fi fost (și ar fi) urmată. Această scrisoare se vrea deci nu atât cu adresă precisă — persoana Dumneavoastră, ci, plecînd de la cazul res. pectiv, pe care-l consider semnificativ, ur. apel pentru cei — din păcate mulți — care, servind în trecut cu zeloză credință dictatură, s-au zbatut și se zbat astăzi să joace din nou roluri de frunte, ba chiar mai mari decît cele avute în vechiul regim. Aceștia nu numai că nu se autoabțin dar se bulesc în primele rînduri impunîndu-se deci ca opinia publică — cunoscînd ceea ce au fost și mai ales cum s-au comportat — să le baroce calea pentru a nu mai relua, eventual cu sporită putere, activitatea lor nefastă.

Îmi veți replica poate că, în ceea ce vă privește, nu este potrivită folosirea cuvîntului „reparație”, căci la C.N.S.T. ați fost folosiți doar ca om de știință, neavînd nimic de-a face cu politica și încă într-un post modest, nici măcar la nivel de vicepreședinte. Dar nu Dumneavoastră sun-

tării tehnologice și cu osebire a modului în care o înțelegea Tovarăga? Nu ne-ați declarat deschis că indicațiile acestora sunt Lege pentru Dumneavoastră, invitîndu-ne, pe noi, reprezentanții ministerelor, să le luăm rîguroso ca atare? Într-adevăr postul era, formal, subordonat celui de vicepreședinte, însă tot ne dădeam seama — și de altfel aveam grijă s-o simțim — că puterea Dumneavoastră este mult superioară funcției.

Veți mai spune că ați fost o victimă a dictaturii care, în urma „Meditației transcendente”, v-a înlăturat din C.N.S.T. Nu este cazul să ne oprim acum asupra acestei nefericite pagini a regimului trecut care a înscris numeroase și nedrepte suferințe și nici asupra cauzelor reale care au condus la înlăturarea Dumneavoastră.

Admit chiar că actuala Dumneavoastră schimbare la față este sinceră, timpul cit ați fost pus la index contribuind la limpezirea ideilor și opțiunilor în favoarea democrației și că doriți să vă puneți ca litățile — după părerea mea nu putine — în slujba lichidării urmărilor dictaturii, dar corespund oare acțiunile Dumneavoastră, după Revoluție, acestui scop? Cred că nu, deoarece ele reflectă, pe lîngă realele Dumneavoastră însuși, persistența unor puternice trăsături negative care pînă la urmă le viciază pe primele. O neostoiită dorință de putere și marea satisfacție dată de exercitarea ei. Într-adevăr, după Revoluție, apărînd întîi la postura de victimă modestă, lupta Dumneavoastră s-a concentrat asupra croirii cu orice preț a unui partid al cărui sef bineînțeles, să fiți, scop pentru atingerea căruia ați dus tratative cu diferite grupuri și grupulețe politice de felurite orientări, unele din ele, pînă la urmă, contestîndu-vă sub varii acuze. La început ați cochetat cu puterea nou instalată, în cercînd să vă formați în opinia publică — pe această bază și cu un real dar charismatic (mai ales specularea abilității înflexiunilor vocale) — prin aparițiile pe mi-

cul ecran, o imagine de om politic de marcă, ocupat pînă peste cap cu „rezolvarea unor importante probleme de stat”. Nu cunoșc cauzele divorțului partidului Dumneavoastră de putere. Au urmat apoi alegerile cu rezultate mai mult decît meste pentru Dumneavoastră și din nou pertractări menite să vă aducă în fruntea unui partid credibil. Și iată, ne anunțați că visul vi s-a împlinit. Dispuși de un partid puternic, care nu numai că are — cu ajutorul fostilor F.S.N.-iști, gruparea „20 Mai” — reprezentanți în parlamentul țării dar și „organizații aproape în fiecare comună”, în ce privește ideologia acestuia, ar trebui să fie — așa cum grăiește denumirea: republicană, deci, în esență ne-, dacă nu antimonarhică, desti această din urmă atitudine ar fi parcă mai corespunzătoare platformei care l-a adus în parlament pe actualii Dumneavoastră parteneri. Dar de unde! În filiație directă cu Partidul Republican din S.U.A., cel înființat de Dumneavoastră, afirmați cu prefăcută candoare, nu a avut niciodată și nu are nimic cu antimonarhismul. A bon entendeur, salut!

În ceea ce privește problemele mari ale țării, poziția Dumneavoastră este foarte transantă. Tot ceea ce s-a făcut este prost dar, cu ajutorul numeroșilor și marilor specialiști de care dispuneți, ați elaborat programe care le vor rezolva mintenas pe toate.

Depart de mine încercarea de a apăra cele două guvernări Roman. Dar a te mărgini la condamnarea fără rezerve, nediferențiată și neargumentată temeinic, a tuturor măsurilor fundamentale înfăptuite, zugrăvind în schimb, mai mult decît în roz, balanța financiară externă moștenită de la Ceaușescu, fără a sufla un cuvînt în legătură cu nenumăratele și gre-

lele tare ale acestei moșteniri, înseamnă a contribui la răspîndirea opiniei, din nefericire și așa destul de prezente în țară, că era mai bine pe vremea dictaturii. Este oare o asemenea poziție, îndepărtată de la realitate, pe micul ecran, a unui om politic care se vrea — și încă cum — responsabil?

Despre soluțiile cuprinse în programele promise, nu mă pot pronunța pentru că nu le-ați prezentat. De altfel, în intervalul scurt de timp de care ați dispus, nu era posibil. Dar măcar unele din ideile lor de bază — ca să ne convingem că nu sunt doar „bazine”, vorba cronicharilor, era bine să le fi schițat. Căci, spre a considerați nici Dumneavoastră — care cu mina de ajutor pe care ați încercat să i-o dați — că mostra oferită de Dumneavoastră profesor care vă însoțea ar fi fost în egal sens ilustrativă.

Cît despre reproșul Dumneavoastră față de noua Constituție, mi s-a părut că degrabă o găselniță (culeasă de altundeva grădina altora) menită să contribuie — ca întreaga Dumneavoastră plederie — la culegerea de simpatii electorale decât pornită dintr-o convingere profund religioasă, demnă de tot respectul.

Pe scurt, consider că expunerii fa. a. care m-am referit, în care critica stărilor se împletește cu promisiunea fără acoperire, contribuie doar la crearea unor confuzii, dezorientări, speranțe deserte și neîncredere. Și aceasta cu atât mai mult cînd sunt concepute și rostite cu abilitate și măiestrie — cum este și cazul Dumneavoastră — de persoane care, în regimul de tristă amintire, au tîmțiat pe cei de mai sus și au tunat și fulgerat, în numele acestora și pentru ei, la și pe cei de jos.

Dr. ing. Simion Faur

RENÉ MAGRITTE : Asasinul amenințat (1924)

Spre un nou Eminescu

SA INCEPEM prin a reaminti, cu Noica, cele două păcate ale noastre în ce-l privește pe Eminescu: întâi nu-l cunoaștem încă în întregime, apoi nu-l facem cunoscut altora în întregime, așa cum a fost („Pe Eminescu nu-l cunosc în întregime nici specialiștii, acesta e adevărul”, spunea filosoful ființei în 1979). Cele două păcate temeinice nasc un al treilea, derivat: necunoscându-l pe Eminescu, lumea nu cunoaște bine ființa românească.

De aceea, se cere, înainte de toate, să conturăm, cu ajutorul specialiștilor în materie, o imagine nouă a lui Eminescu, impusă atât din interiorul culturii românești cât și din afara ei, din „orizonturile de așteptare” ale altor culturi sau paidei (arealuri) culturale. Fiind dezarmați, firește, de conștiința imposibilității de a cuprinde Necuprinsul și Cerul eminescian în boabele de rouă — efemere — ale răsfringerii critice, e nevoie să surprindem măcar unele dimensiuni ale personalității sale, să mergem spre ceva din ființa eminesciană.

În jurul lui Eminescu s-au produs în chip artificial nebuloase ale înțelegerii, părtinirilor și prejudecăților conjuncturale, tăgădei de ordin valoric, încăpăținării de a absolutiza o parte a întregului (în felul acesta Poetul era departajat de Publicist și de Omul de știință) etc; or, Eminescu a imprăștiat aceste nebuloase cu care era învăluit abil, impunându-se ca o supernovă ce-și menține nealterată mărimea și strălucirea.

O asemenea imagine cu adevărat astrală n-a fost eclipsată de încă neîncheiata odisee a postumiadei care a întretinut teama de a nu schimonosi masca platoniciană și apolinică a poetului cu vreo fărîmătură de „molozi”, mentalitate de durată care a făcut imposibilă identificarea Adevăratului Eminescu cu Întregul Eminescu. Astăzi putem spune, cu certitudine, că ființa eminesciană s-a lămurit atât în zona frumosului prototipal și etern cât și în fumurile infernale ale Hadesului. Existența se poate învedera doar în devenire, în suși Poetul spunind că „nu mai suntem material vorbind nici într-un moment unul și același om”.

Cunoașterea întregului Eminescu a fost prejudiciată, apoi, de rătăcirile impresioniste, „socialiste”, „semănătoriste”, formaliste, izvoriste sau sociologist-vulgare ale receptării care au desprins fațete dispartate ale personalității, nu imaginea ei organică. A avut loc chiar o înfădărare perseverentă modelului pesimist-schopenhauerian și o absolutizare generală a studiului sursier, căderea în excesele acestuia făcînd ca opera lui Eminescu, după cum observa Alain Guillemmou, să se asemeze pînă la urmă cu haina arlechinului, pe țesătura exterioară a acestuia văzîndu-se distinct bucăți de stofă multicoloră din Lenau, Leopardi, Heine, Schopenhauer, Lamartine, Horațiu ș.a.

Perspectiva exegetică înnoitoare asupra lui Eminescu a venit adesea din afară: din partea francezului Alain Guillemmou, a italienei Rosa del Conte sau a româncei Svetlana Paleologu-Matta, stabilită în Elveția. Cercetările acestora, ca și cercetările mai noi ale lui Constantin Noica, Edgar Papu, George Munteanu, Ioana Em. Petrescu, Theodor Codreanu, Eugen Todoran, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Dan C. Mihăilescu, Constantin Ciopraga impun cu toată evidența imaginea unui mare poet al filmelor. Anii 80, preluînd un anumit filon

exegetic al anilor 60, deschid etapa ființială (existențială) a eminescologiei.

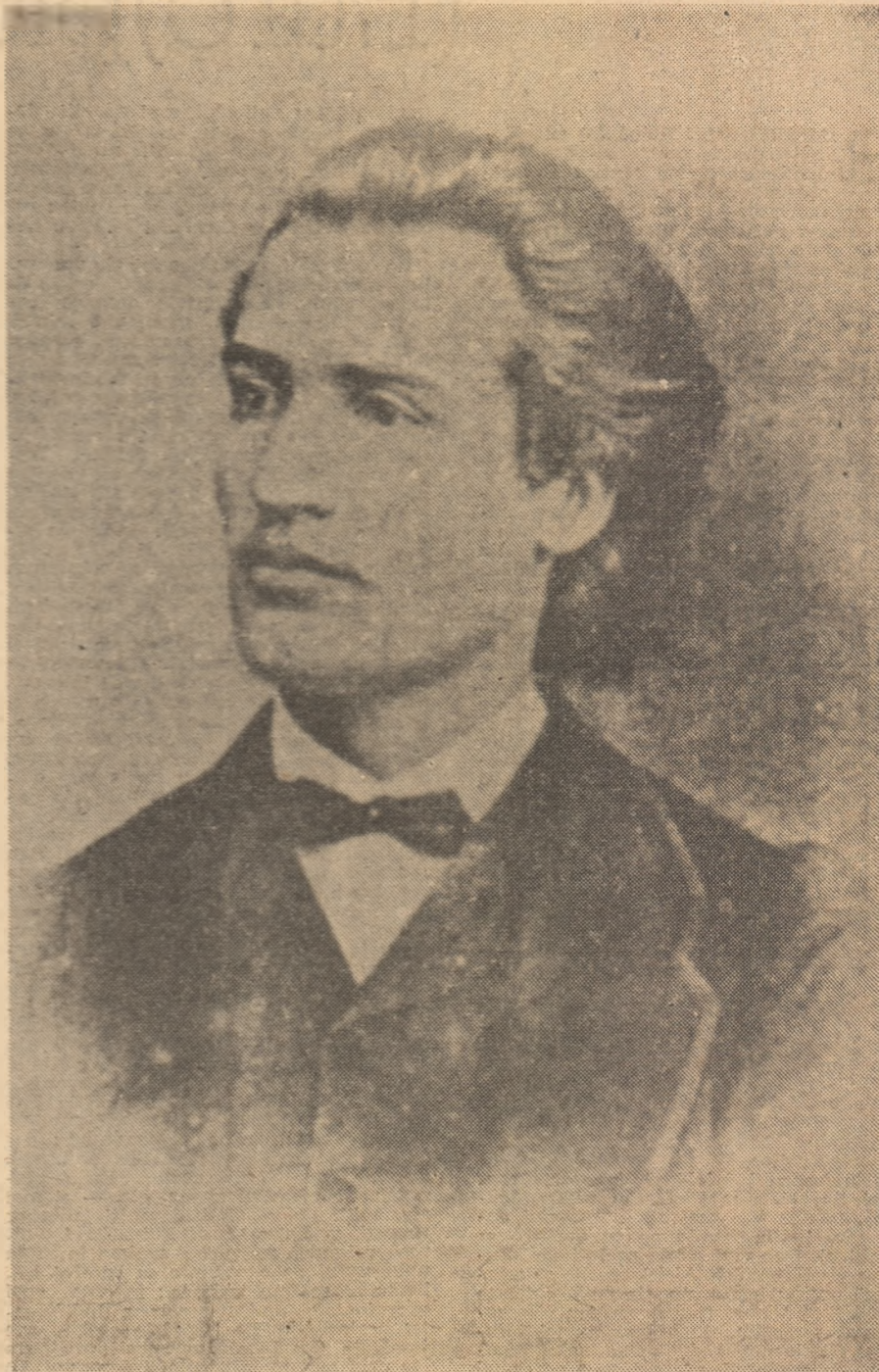
Focalizînd această perspectivă nouă asupra lui Eminescu, este necesar să ne preocupăm și de felul în care Eminescu este receptat în „orizontul de așteptare” anglo-saxon sau francez unde este tradus, acum, cu mijloace modernizate, în cel maghiar unde se cunosc un număr impunător de versiuni (26 de volume de traduceri din Eminescu!), cel turcic în care apariția unui volum al poetului român a avut o deosebită rezonanță, stimulată și de raportarea la romantismul turc al secolului al XX-lea, în cel slovac care încearcă o re-traducere a operei eminesciene prin prisma simbolismului, în cel chinez și cel japonez care-l pun sub semnul confluentei rodnice a gândirii europene cu mentalitatea orientală ce stă sub semnul „căii de mijloc” a lui Buddha.

UN NOU Eminescu este de neconceput fără deslușirea intimă a unui **homo-eminescianus** — complex, ros de contradicții și aporii, însetat de Absolut și formele perfecte, dar și coplesit de devenire și existența limitelor, a relativului, introvertit, dar și deschis spre lumea ce parcurge tragicul traiect „de la mărire la cădere”; neliniștit, răvășit de Abisul ontologic, dialogînd despre sensul ființării cu Dumnezeu (Rosa del Conte: „poesia lui Eminescu răspunde neliniștii mereu actuale pentru că este de natură metafizică”), dar și senin-mioritic, redat la capătul drumului anevoios al cunoașterii. Acest **homo-eminescianus** este adînc arhetipal, trăgîndu-și sevele din substratul cultural-autohton, fiind însă și o personalitate inter-culturală, adică modelată sincretic; el este un romantic învederat, după cum este indiscutabil și un modern dincolo de romantism. De aceea cimpul cercetărilor comparative se lărgeste considerabil, cuprinzînd în ceasul de față o arie a întâlnirilor spirituale, similitudinilor, afinităților electice, ce depășește cadrul romantismului ca atare: Eminescu poate fi pus în paralelă cu Yunus Emre din Evul Mediu (İrfan Ünver Nasratinoglu), cu japonezul Narihira de acum un mileniu (Simiya Haruya) sau cu poezi și filosofi ai secolului al XX-lea, ca Rabindranath Tagore (Amrita Bhose), Blok (Elena Loghinovskii), So-Wol Kim (Song-Ki Kim), Heidegger (Svetlana Paleologu-Matta), ceea ce subliniază cu prisosință universalitatea, romantismul său „de totdeauna”. Un argument imparabil al actualității sale vii este și „replica” dată de poezia românească a secolului al XX-lea „miracolului eminescian” prin Blaga, Arghezi, Bacovia, Barbu și Stănescu: plecînd pe calea revelării misterului, a meditației asupra „ticlurii și aventurii Ființei”, a recuperării Eului înstrăinat de sine, ea tot eminesciană rămîne (v. în acest sens demonstrația convingătoare a Ioanei Em. Petrescu din **Eminescu și mutațiile poeziei românești**, Cluj-Napoca, 1989).

O dovadă supremă că ființa lui Eminescu, a cărei cunoaștere neîntregită stă fatal, ca o sabie a lui Damocles, asupra culturii românești, poate fi luminată numai prin mintuirea de cele două păcate amintite: prin cunoașterea ei în întregime și prin a o face cunoscută altora în întregime, așa cum a fost.

În lumea contemporană lipsită de zei, cunoașterea creatorului român de valori superioare care are o conștiință (inter) culturală deplină, devine un imperativ.

Mihai Cimpoi

LECTURI EMINESCIENE de Petru CREȚIA

Sonete.

Gîndind la tine

Gîndind la tine fruntea-acum mă doare,
Nu știu ce rost mai are-a mea viață
Cînd n-am avut o clipă de dulceată:
Amar etern și visuri peritoare.

De ce în noapte glasul tău îngheață?
Vedeau-ochii-mi încă-o dată oare
Frumosul trup, femeie zimbătoare,
Ce mi-a fost dat să-l string o clipă-n
brață?

Tu, blond noroc al unui vis deșert,
Tu, visul blond unui noroc ce nu e,
De-i mai veni să-ți cîntă cu te iert.

Căci dorul meu muștrări o să-ți [tot]
spuie
Și, sărutîndu-te, am să te cert
Cu dezmiardări cum n-am spus
nimăruie.

■ Echilibrul fericit din sonetul anterior se dovedește însă precar, iar Gîndind la tine dă măsura unui chin și-a unei insatisfacții care, dacă n-ar fi descintate de forma perfectă, ar rămîi ne tributare acelor dese și biete întimplări din lume din care poezia rar se naște. Dragoste implinită o clipă, apoi răceală și înstrăinare și reveria unei întoarceri tandru pedepsite sînt prilejul de rîd al unei biruințe a ver-

bului în ritmuri, în rime, în alcătuirii de vorbe aproape, dar numai aproape, fără sens, ca Tu, blond noroc al unui vis deșert, / Tu, visul blond unui noroc ce nu e cărora le răspunde, cu un regionalism cerut de rimă, dar izbăvit de har, ultimul vers, Cu dezmiardări ce n-am spus nimăruie, care nu dezmiardă nici un trup pieritor, ci doar auzul nostru peste vreme.

(Euro)pianissimo

RAPORTURILE României cu Europa, relația dintre spiritualitatea dunăreană și cea continentală reprezintă pentru noi o problemă veșnic deschisă — am spune chiar o „rădăcină deschisă”; pericolul metaforizării pînă la etern subiectele de acest fel. Problema există, firește, dintotdeauna, dar ea a devenit perceptibilă atunci cînd românii au identificat-o și s-au ancorat asupra ei cu delicii pentru a o diseca, adică atunci cînd ea a intrat în domeniul auto-reflecției. Cînd s-au petrecut acestea? Probabil după 1800. Chestiunea există ca preocupare obsesivă a ultimelor două secole de istorie națională: n-ar trebui să explicăm suplimentar pentru ce anul 1992 marchează în raporturile România — Europa momente decisive. Începînd cu decembrie 1989, ne aflăm la răși într-o fază în care preocuparea europeană revine pe primul loc.

În asemenea cazuri, se interpun, din păcate, între noi și obiectul analizei noastre numeroase locuri comune, „adevăruri” a căror veritate nu o mai verifică nimeni: ocultura lor marchează primul pas pe calea cea bună. Gîndirea lenesă și-a luat dintotdeauna precăuții pentru ca forța locului comun să rămînă întreagă, iar accesul la adevăr să fie dificilul la maximum. Într-unul să mai spunem că, în problema raporturilor România — Europa, ultimele două secole au îngrămădit o cantitate imensă de false adevăruri.

Simplificînd oarecum, prin forța lucrurilor, observăm din capul locului că, în mentalitatea românească, principala relație cu Europa este de ordin recriminativ. România s-a plîns sonor de marginalizare în raport cu Occidentul european, de respingere la tentativele de apropiere, de persecuție, finalmente — de ingratitudine europeană globală. După ce s-au opus secole de-a rîndul unor inamici alogeni, de la tătari și turci la sovietici, românii s-au văzut mereu lăsați la poartile Europei. Celor ce-si tin lor însuși un astfel de raționament, ingratitudinea occidentalilor le provoacă o reacție previzibilă — adică replicarea asupra noastră însine, împregnată de un naționalism otrăvit cu toate venimurile nemulțumirilor.

(Nu încapem îndoială că, în acest context, Europa semnifică Europa Occidentală, pentru toți oratorii discursului european, indiferent de pe ce poziții ar vorbi ei. Dar pînă unde se întinde Europa Occidentală? Aici lucrurile se complică puțin: într-o situație dată, e foarte posibil ca Viena, Budapesta sau Varșovia să reprezinte în raport cu noi Europa (Occidentală), dîună cum însăși Transilvania poate să personifice ocazional Europa, pentru un bucarestean sau pentru un iesean. „Europa” înseamnă o stare de spirit mai degrabă decît o zonă geografică. Frontierele ei sînt spirituale, imprecise și extrem de variabile. Tocmai la această redutabilă entitate, a proape metafizică, se referă atît cei care se plîng amar de ingratitudinea Europei, cît și cei care doresc integrarea noastră europeană).

Esentialul discursului izolaționist și anti-european poate fi rezumat fără mare dificultate, din cauză că idelle lui sînt puține și fixe. Europa marginalizează România, românii sînt respinși din Europa cînd încearcă să pătrundă acolo, relația Europa — România este o relație paternalistă în plan cultural și social; Europa nu face decît să ne altereze puritatea națională; Europei îi aparțin toate vinile, România se bucură de un angolișm total. Singurul răspuns rațional la această istorică nedreptate ar fi izolarea de Europa și autarhia completă, cu toate consecințele ei.

De la tombaterile ruginite din epoca pasoptistă, de la naționalistii din jurul anului 1900 și de la semănătoristii la legionari și la comunistii ceaușisti — tot au reluat și modelat lozincile de mai sus, împinși de interese și circumstanțe foarte diferite, dar solidari în viziunea globală. Discursul a luat uneori finete sadoveniană, ritmicitate de poezie ardelenască, chiar și persuașune metafizică sub pana lui Părvan sau Nae Ionescu: ulterior, el a fost ținut în maniera agramat-interjecțională a „enocii de aur”. Scheletul însă a rămas același.

O întrebare pe care nimeni n-a pus-o ar trebui totuși formulată: cui aparține această viziune a românului respins și nedreptățit de Europa? Întregului popor român? De lămurirea acestei întrebări atîrnă coerența raționalismului. Cu atît mai mult cu cît ideea „margină, lizării” României și a românului este, paradoxal, împărțită atît de partizanii integrării europene cît și de dușmanii ei. Cei dinții păstrează schema raționalismului adversarilor, schimbîndu-i doar semnul. Pentru ei, situația jenantă ar putea fi anulată doar printr-o rapidă integrare continentală: vina istorică a Occidentului ar trebui pusă între paranteze, iar noua viață a României ar putea începe — în ceea ce ne privește — cu o generoasă iertare.

CIT de tenace pot fi locurile comune, mai ales cînd numitorul lor comun rămîne, stupiditatea! Immediat ce punem problema în termenii de mai sus, vedem că izola-

ționistii întru naționalism și adepții integrării rapide aparțin aceleiași clase mentale; nici unui nici altii nu-si dau osteneala să examineze, fără parți pris, lema demonstrației de mai sus, pentru că întrebarea fundamentală rămîne: cui aparține viziunea României veșnic nedreptățite?

Un infim fragment social al poporului nostru și nu întotdeauna cel mai reprezentativ, a vorbit în numele colectivității, executînd spontan o sin-crocă abuzivă, o pars pro toto scandalosă: mă refer la intelectualitatea de o anumită factură, la acea intelectualitate complexată pînă în măduva oaselor, ce si-a purtat complexul de inferioritate ca pe o boală rusinoasă și congenitală recurentă prin generații. Privind faptele fără patimă, observăm că, pentru imensa majoritate a poporului nostru problema integrării europene nu s-a pus niciodată în termeni reali. Atît în ultimele două secole, cît și mult timp înainte, integrarea evocată a reprezentat o problemă pur economică. Sporadicele și inevitabilele contacte cu Occidentul erau întreprinse de români în mod natural și fără complexe, pe linia unei relații palpabile: profitul. Insensibil la o cultură a cărei substanță nu-i interesa, negustorii români sau puținii meseriași și oieri ce luau contact cu realitățile a pusene acționau din sensibilitate la un singur aspect al Occidentului european, la bogăția lui. În rest, procia lor cultură și procia lor spiritualitate le ajungea perfect acestor patriarhali. A năzu spre altceva li s-ar fi părut o inutilă pierdere de vreme. Curiozitatea spontană și legitimă față de o altă lume n-a dus niciodată pentru ei la anularea ori la exaltarea celei din care pleaseră, pentru că arhitectura golă ori barocă, tragedia clasică franceză și sonetul italianizant iesean hotărîți din sfera de interes a negustorului.

Nu tot astfel au stat lucrurile cu intelectualii aflați la studii în Franța, Germania, Austria — dar cu deosebire în Franța. Ce trebuie să fi fost în sufletul unui Bălcescu păsind pe bulevardele Parisului înaintea revoluției de la 1848 ne putem imagina, cunoscînd sublima demență romantică a personalității; dar ce trebuie să fi simțit Al. Sihleanu, Al. Depărtănu, G. Crețianu, Radu Ionescu, N. Nicoleanu etc. etc. — și mai ales mîile de anonimi, deveniți ulterior avocați, medici ori profesori? După ulul, rea primului soc, urma spaima în fața universului de cunoscințe cu care ei trebuiau să se familiarizeze: încoace apoi experiența fundamentală a indiferenței celorlalți. Pe jumătate reală, pe jumătate imaginară, marginalizarea avea loc prin exilarea tînarului intelectual în marea friguroasă a metropolei sau în camera anonimă de hotel. Continua cu ignorarea completă a identității sale culturale și cu disprețul de natură intelectuală al profesorilor și al colegilor, abia ascuns, dar foarte greu de suportat. În mijlocul unui Paris ostil, indiferent, fără prieteni și, adesea, fără mijloace materiale convenabile, intelectualul român își desoperea cu stupor total insurmountabil. Dar nimeni nu recunoscă că propria-i mediocritate i se datorează integral: fiecare om posedă o panoplie bine garnisită de excoțatii, alibiuri și culonabilizări, din care să rezulte cu precizie vinovăția celorlalți. Nu-i vina noastră că sintem cum sintem, e vina celor din jur, a împrejurărilor, a fatalității ce ne apasă.

De-a lungul întregului secol al XIX-lea și pînă în epoca interbelică, acest raționament a fost făcut în mîile de cazuri, iar experiența singularității ostile s-a repetat de zeci de mîi de ori. Imaginea patriei depărtate răpăta forma Paradisului abandonat. Mitologia colectivă se compune din mîi de experiențe convergente, din mîi de exemple purtînd, în mare, aceleși semn. Toțosul Europei îndiferente și ostile versus România depărtată și nedreptățită s-a creat de-a lungul secolului trecut și în primele decenii ale secolului nostru, ca rod al unor experiențe individuale frustrante ori dezamăgitoare trăite de intelectuali români aflați la studii în Occident.

Fiecare mitologie constituie presu-

pune o axă centrală, în jurul căreia se orientează faptele, un model paradigmatic: mitologia româno-europeană, născută în secolul al XIX-lea, a avut drept simbol european tutelar Parisul, unic nu numai prin strălucire intelectuală, ci și prin cantitatea imensă de români ce au trecut pe acolo. Sub acest raport România nu reerezintă o excepție: zeci de țări și milioane de intelectuali au crezut cu convingere că prin Paris trece axis mundi. Simbolul celuialt părter al cuplului mitologic, al românului plecat la studii, rămîne studentul în Litere și Humanioare, învățacul în științe inocente, scriitorul în formare, viitorul filosof ori viitorul avocat. Abuziva schemă explicativă a relației Europa — România a rezultat din sederea frustrată la Paris a tînarului student în Litere.

EXISTĂ și personalități autohtone care se sustrag schemei de mai sus? Fără îndoială! Dar acestea, puține, au reprezentat excepția care întărește regula. E nevoie de o structură individuală excepțională, puternică și aprioric configurată pentru sustragerea din limitele unei mitologii constituite. De-a lungul ultimelor două secole — segmentul nostru temporal de referință — aceste excepții pot fi numărate cu relativă ușurință, pentru că ele se detașază net. Pasoptiști bozati, aristocrați de tipul lui Alexandru sau Ion Ghica au trăit la Paris fără complexe. Într-o Franță ce le era de-a un fel de patrie spirituală, Marii Junimisti, în frunte cu Eminescu și Titu Maiorescu, au avut aceeași psihologie de invincibili și s-au format într-o Europă privită de la egal la egal. Savanți autentici de la finele secolului trecut și din primele decenii ale secolului nostru, de tipul lui Spiru Haret, Victor Babeș, Ion Cantacuzino ori Grigore Moisil, au reușit să devină profesionale răsunațoare și s-au convins, în străinătate, de propria lor superioritate. În raport însă cu masa studentilor și a vizitatorilor ocazionali, numărul personalităților rămîne extrem de mic, iar numele lor intră în legendă. Însăși această trecere în legendă ei au realizat-o cu nonsalanță, fără să-si formuleze interogații abisale despre o chestiune ce li se părea absolut normală — integrarea profesională și umană în comunitatea fără frontiere a oamenilor de știință și cultură. (În acest raționament, evident, nu luăm în calcul pe intelectuali români ce s-au integrat conștient altor culturi: de la Maria Bibescu și Constanțin Brăncuși la Eugen Ionescu și Emil Cioran, ei formează o categorie aparte, categoria celor la care „europenizarea” a luat formă extremă și fără întorcere. Desigur, nu în jurul lor se putea construi mitul local).

Dacă România n-ar fi lesia din istoria normală a Europei odată cu începutul ultimului război, probabil că integrarea noastră ar fi evoluat normal și favorabil: din ce în ce mai mulți oameni de literă și știință ar fi studiat în Apus, ar fi ajuns la performanțe tot mai înalte păsînd un schimb spiritual viu între țara noastră și restul lumii. Iar o asemenea situație, mitologia post-romantică a contrastelor funcționează dintre România și Occident ar fi avut soarta tuturor construcțiilor mentale similare, a căror fi dispărut în fața realității. Tot mai puțin G. Căpescu, Tudor Vianu ori Lucian Blaga, alături de alți I. Cantacuzino ori Grigore Moisil ne-ar fi impresionat, lent și sigur, o nouă viziune asupra relației cu Europa și cultura majoră. Mitologia ce ne apasă încă ar fi reprezentat o fază infimă a droării. Aceasta deoarece suspiciunea angustă în fața imperialismului cultural exercitat de marile țări europene n-a fost un apăsător exclusiv al României: a existat recriminarea măruntă și gordică a girbului, a grecușii sau a portughezului față de culturile europene dominator-imperiale. Dar aceste recriminări s-au stins, repotat din anii '40 și pînă astăzi, ocazional, tîrîk respective, în grade diferite, s-au păstrat independenta, iar fireasca legătură cu restul Europei s-a menținut.

Corolar esențial: o enormă cantitate de sirbi, greci ori portughezi, oameni

simpli și normali, au început să lucreze în Franța, Germania Occidentală ori Anglia, găsind acolo din belșug marginalizare socială, umilinte culturale ori religioase, dar și sume considerabile în valută forte, care le-au schimbat existența. Ceea ce oamenii simpli, imigranți din țările periferice, au găsit în Europa Occidentală a fost, mai ales, un stil de viață și o nouă concepție asupra relației sociale. Intelectualii de stînga și retardarii mentali consumă încă tone de hirtie și de cerneală scriind despre „crunta exploatare” le care sînt supuși muncitorii străini în Franța ori Germania. Iată însă că aceștia preferă exploatarea din Franța și Germania vietii de care ar fi siliți să o ducă la ei acasă. Iar copiii lor, în covirsitoare majoritate, nu mai vor să se întoarcă în Serbia, Grecia ori Portugalia pentru că se simt, cultural vorbind, deia francezi ori germani și pri-vesc cu oroare „inapoierea” socială și economică din patria părinților lor.

Întinericul ce s-a abătut peste România după 1947 n-a însemnat doar accentuarea unei inferiorități economice și acumularea unor grave lipsuri materiale pentru majoritatea populației; a însemnat și iesirea României din circuitul cultural continental. Această jumătate de secol pierdută perpetuează unele mentalități ce poartă, vizibil, marca secolului al XIX-lea.

DIN cele suse pînă acum, se schi-tează și unicul drum posibil de „întreare în Europa”, de integrare a civilizației contemporane. Nu intelectualii isterici vor realiza miracolul, ei oamenii simpli, muncitorii cu brațele, emigranții spontani. Atunci cînd sute de mîi ori milioane de români vor fi trăit ani de zile în Occident, se vor fi împregnat de mentalitate apuseană și vor fi restabilit un flux continuu cu țara de origine, abia atunci Europa nu va mai fi pentru noi o himeră ambiguă, ci realitate consistentă.

Dar jumătatea de veac pierdută atîrnă greu în balanță. Astăzi, la finele unui secol ce a consacrat mobilitatea planetară a forței de muncă și a inteligenței umane, astăzi, cînd un sfert din inginerii americani lucrează în afara Statelor Unite și aproape jumătate din cercetătorii științifici ai U.S.A. nu sînt americani, România privește încă lumea printr-o schemă de gîndire arhaică. Existente de decenii, decalajul psihologic s-a accentuat dramatic mai ales între 1970 și 1990, iesind la iveală cu toată cruzimea și absurdul lui după decembrie 1989. Stupoarea este, de obicei, un rău sfătuit în căutarea soluțiilor logice: trebuie să trecem dincolo de enervările clipei prezente pentru a imagina verosimil viitorul apropiat.

Marea majoritate a poporului nostru doarește, fără îndoială, integrarea în Europa, nu doar din cauze sentimentale ori culturale, ci din rațiuni extrem de proze și, la urma urmei, vulgare: pentru a trai material mai bine, pentru a profita de viață în cel mai simplu mod. În aceste condiții, visul de autarhie și de închidere a frontierelor, vis al celei mai reacționare părți a societății românești de astăzi (fostii activiști de partid, fosta securitate și toți cei ce le împărtășesc viziunea și nostalgizile), apare în toată inconsistența lui. El face apel la o psihologie structurată în urmă cu un secol și jumătate, la o mitologie de epocă romantică și la năzuințe regresive manifeste. Astfel de vizi reverii leagănă încă multe conștiințe naive: dar ele au un sens politic precis în discursul celor ce au pierdut puterea absolută de care se bucuraseră pînă în decembrie 1989. A visa la o izolare a României și la o readucere a ei în cusca unde a vegetat timp de o jumătate de secol reprezintă prototipul visului absurd: și aceasta nu din cauză că el ăignește sentimentul european al celei mai semnificative părți a oamenilor noștri de cultură, ci pentru că se opune unei tendințe profunde, existența în toate straturile societății.

Zeci de mîi, în curînd sutele de mîi de tineri care se stabilesc în Occident (intelectuali, dar și muncitori, oameni cu pregătire medie sau fără nici un fel de pregătire) realizează, primitiv și artizanal, integrarea europeană a României. Ei nu ascultă de nici o propagandă și nu umăresc altceva decît folosul propriu imediat: dar, poate fără să știe, se înscriu în dinamica universală ce si-a dovedit existența în zeci de cazuri similare cu cel al țării noastre. Acești proaspeți emigranți nu cauzionează o ideologie, ci o mișcare istorică: nu se poate face mare lucru contra ei.

Iată încă unul dintre paradoxurile acestui secol bogat în paradoxuri: europenizarea reală a României va veni de acolo de unde ne-am fi așteptat mai puțin. Astăzi, corul lamentuos ce întovărășeste emigrarea tinerilor români spre Occident este, în lumea noastră politică, cvasi-unanim. Iacă o dovadă că, în România, dacă un „adevăr” de pregnanță intelectuală mediocră reușește să realizeze în jurul său majoritatea zdrobitoare el este de obicei o absurditate sau un nonsens. Trăim, cum se vede, printre paradoxuri: totul e să le observăm la vreme și să nu ne lovim prea rău de ele.

PAUL DELVAUX : Nuduri și statuie (1946)

Mihai Zamfir

Carta fundamentală

NU SÎNT multe texte care să fi influențat dezvoltarea și maturizarea politică a umanității în timpurile moderne într-o măsură comparabilă cu ceea ce, într-o traducere liberă, numim carta fundamentală a drepturilor cetățeanului american. În fostele state comuniste din Europa de Est ca și în noile democrații din Asia și Africa, cele zece amendamente care constituie preambulul Constituției americane sînt privite ca izvoare de inspirație pentru clădirea unei ordini într-adevăr pluraliste. Tot astfel, făuritorii constituțiilor latino-americane din secolul trecut au văzut în aceste axiome ale libertății un model demn de a fi urmat. Adoptate în urmă cu două sute de ani, la mijlocul lunii decembrie 1791, cele zece amendamente ale Constituției din 1787 ridică la rang de principii universale și inviolabile drepturile persoanei umane, suveranitatea individului în raport cu orice instituție care ar dori să-i limiteze autonomia, să-i conteste sau să-i mutilize libertățile legale. Într-adevăr, dacă există progres în cultura politică, dacă nu vrem să cădem într-un pustiitor relativism etic, aceste postulate pot fi privite drept garanția unei modernități deschisă la diversitate și ostilă oricărui experiment despotice.

Inspirat din gândirea clasică a liberalismului, cadrul constituțional formulat în principal de James Madison și promulgat în 1787, indică o concepție dinamică și inovatoare. Este vorba de adoptarea principiului separării puterilor așa cum fusese conceput de către Montesquieu, dar și de consacrarea constituțională a teoriei filosofului britanic John Locke privind contractul social și drepturile inalienabile ale ființei umane la viață, libertate și proprietate. Carta fundamentală a drepturilor cetățeanului american a fost inițial adoptată în 1776 în Virginia, fiind ulterior integrată drept premisă a Constituției Statelor Unite. În momentul de față această carte, ceea ce se numește **Bill of Rights**, este complementul inseparabil al Constituției americane. Nu ne putem referi la una, fără a o lua în considerare pe cealaltă. În unitatea lor cele două documente sintetizează substratul etic și juridic al unui model democratic care la ora actuală pare să magnetizeze imaginația democratică din statele recent emancipate de sub dominația autoritarismelor de extremă stîngă sau dreaptă.

CARE sînt aceste amendamente și în ce constă valoarea lor primordială? Nu am aici spațiul pentru o investigație exhaustivă, însă mă voi ocupa de cele care-mi par cu precădere semnificative din perspectiva est-europeană sau, mai precis, românească. Mai întîi, este vorba de întronarea în chiar primul amendament a dreptului la deplină libertate de expresie, a libertății neîngrădite a presei, a dreptului la asociere, precum și la libertatea exercitării religiei, fără impunerea vreunui crez drept religie oficială. Apoi, nu mai puțin important, trebuie relevat amendamentul al patrulea, care interzice perchezițiile nejustificate legal, precum și orice formă de intruziune în proprietățile personale, inclusiv hîrtii și documente, fără o profundă rațiune și acoperire juridică. Mai departe, în aceeași direcție a drepturi-

lor protectoare ale individului, deci în aceea care pune bariere oricărui arbitrar guvernamental sau polițienesc, trebuie amintit faimosul amendament cinci, care afirmă că nimeni nu poate fi judecat de două ori pentru aceeași faptă, și că nimeni nu poate fi constrins să depună mărturie într-un proces împotriva sa însuși. Acest amendament se situează la antipodul pseudo-justiției comuniste și naziste, care pleca nu de la prezumția de inocență ci de la aceea de vinovăție, reducînd așadar ideea de lege la un grotesc simulacru. Ceea ce impresionează în aceste amendamente este grija legiuitorului pentru protecția drepturilor cetățenești și pasiunea depusă în construirea unui cadru care să diminueze posibilitatea vreunui abuz. Orice cetățean, afirmă amendamentul șase, odată confruntat cu o acuzație legală, are dreptul la un proces rapid și public, în care să se poată confrunta cu martorii acuzații și în care să-și poată convoca martori favorabili. Nimeni nu poate fi lipsit de dreptul de a-și aduce martori întru apărare, iar dreptul la asistența unui avocat este considerat imprescriptibil.

CELE zece amendamente care constituie această carte a drepturilor cetățenești se conjugă cu întreg spiritul și litera Constituției americane. Într-un remarcabil studiu apărut recent în cotidianul **Washington Post**, profesorul Dick Howard de la Universitatea Virginia enumeră următoarele principii directoare ale democrației constituționale așa cum reies ele din experiența americană. Înainte de toate, este vorba de consimțămîntul celor guvernati, legat de libertatea de a forma partide politice, de distribuirea onestă a locurilor în parlament, precum și de instituirea de alegeri libere și corecte. În al doilea rînd, este vorba de limitarea atribuțiilor și puterilor guvernamentale prin separarea puterilor și existența unui sistem de proceduri care să echilibreze și să controleze funcționarea celor trei puteri (legislativă, executivă și juridică). În al treilea rînd, constituționalismul american susține ideea unei societăți deschise, în care individul are dreptul să creadă și să afirme ceea ce dorește, fără teama de persecuție. În al patrulea rînd este vorba de demnitatea umană și de caracterul sacru al persoanei umane. Nu întîmplător, carta fundamentală, respectiv cele zece amendamente, se referă la cazurile criminale și la drepturile celor acuzați ori suspectați de crime. Nimeni nu poate fi considerat aprioric un paria, nimeni nu poate fi privat de dreptul de a beneficia de amintitele libertăți. În această generozitate, întemeiată pe un pariu moral înrădăcinat în filosofia Luminilor, deci în încrederea în individ și în rațiune, văd eu specificul regimurilor democratice. În al cincilea rînd, constituționalismul prevede supremația legii și a procedurilor juridice deopotrivă în cazuri penale ca și în acțiunile civile. Am amintit articolul profesorului Howard pentru că el se referă și la anumite soluții problematice adoptate în unele constituții ori proiecte de constituții din Europa de Est. În cazul concret al României, profesorul Howard vede în prevederile legate de interdicția așa-numitelor acțiuni de „defăimare a țării și națiunii” o tentativă inabil disimulată de îngrădire a libertății de expresie. Limitarea

ANTONIE VIERTZ : Bobocul de trandafir (fără dată)

libertății de expresie fără definirea precisă a „pericolului distinct și prezent” care ar justifica-o apărare astfel ca o îndoielnică „îmbrățișare” a autenticelor garanții pentru drepturile cetățeanului. Pentru că se pune în fond întrebarea : cine decide ce înseamnă defăimare și care sînt criteriile de identificare a unor asemenea acțiuni, mai cu seamă cînd ele se desfășoară în planul simbolurilor politice?

Nimeni nu pretinde că cele zece amendamente ar trebui cumva transplantate **tel quel** în alte țări, indiferent de circumstanțele concrete și de tradițiile culturilor politice naționale. Ceea ce însă se poate afirma este că spiritul umanist și universalist al acestei carte fundamentale constituie un indispensabil termen de referință pentru oricine crede în șansele unei democrații constituționale.

Vladimir Tismăneanu

Și ai timp puțin

Și ai timp puțin cit de puțin timp ți-a rămas

pină cînd jetul de gaz va țîșni-n obrazul soarelui
pină cînd procentul de cupru din singe va cere închiderea minei
de cupru

pină cînd ochiul își va sfida capul degetul mina pină cînd
cartea va legifera interzicerea bibliotecii din care face parte

pină cînd visul va ieși trosnind amenințător din carcasa
somnului
cum un șarpe din ou.

Fii fără grijă

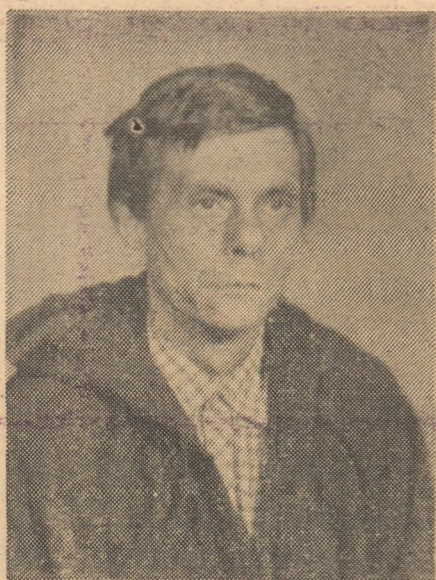
Fii fără grijă Nimicul va procrea și fără ajutorul tău
statuile vor jupui leul cînd nu le va vedea nimeni
creierul se va ascunde-n fundul poșetei tremurînd de spaimă
garoul infirmierei va sugruma turnul cu ceas

din ultimul suspin al transatlanticului vor țîșni ghiocel
craterul ultimului vulcan va fi astupat cu frișcă
vulturul va purta mînuși copacul își va trage ciorapii spre-a
se-mpăca definitiv cu soarta.

Absurd

Absurd în stare naturală absurd ajuns
în inima de gudron a fratelui în pumnul strîns al necunoscutului
în care un minuscul stat e storcit cum o roșcovă
în polenul de fier pe care fluturii-l duc dintr-un oraș sîrb
într-unul croat
în albul laptelui ce devine treptat albastru și verde și mov
în soarele care cîntă strident cum un tonomat în cîntecul care
tace răminînd totuși cîntec
în parfumul tropical în care cresc sinii unei femei ce nu va
exista niciodată
în timp ce tu iubită ești ești (mii de kilometri de gesturi
milioane de tone de coapsă o eternitate de umbră cleioasă).

Gheorghe Grigurcu

Octavian SOVIANY

Întimplările cărturarilor

Cu nimburile teșe și proclele
— Toți purtătorii de herbură și de cin —
Și tărtăcuța-ntoarsă la perete
Noi medităm în vechiul stil elin

Trăind cu perle false la cravată
În sinul unui mediu deviant
Unde o doamnă violent fardată
Citează-ntruna Critica lui Kant

Și iar îi ducem cam molatic trena
Prin turnuri mari de vid cu frig compact
Și doctori plini de morgă de la lena
Ce fac cu noi un metafizic pact

Peruci de sticlă se zbirlesc ciufut
Cărți coșcove își ling pe poliți varul
Umflați fudul cu spirit absolut
Lingă perete noi jucăm țintarul

Găsind că-i în sfârșit propice seara
Spre-a distila esența la pătrat
Și iată : cine face primul moara
E-nchis cu grijă-n Marele Tratat

Să povestim ca în Decameron
Cu glas clipocitor și foarte tandru
Ciocnind un defiu diapazon
Alternativ în teck și palasandru

Și-n ceștile subțiri de porțelan
Smăltate cu serafice vopsele
În vreme ce un oaspete toscan
Va pune pretutindeni ghilimele

Și-o să-i conjure-ncet pe naratori
Să intre ca un roi de fluturi straniu
Dar tot frumoși și tot surizători
În narațiunea lui messer Giovanni

Iar la fiesta care va urma
Să se-nfiripe-atunci sub lampioane
Marchizi cit bubururile vor sta
În burta consonanțelor toscane

Și oaspetele-n domino străin
Cu ochi iscoditori precum fahirii
Părtaș și el acelui viclaime
Scoțind cu grijă rama povestirii

În care noi petrecem cam mirati
De-această întimplare minunată
Va pune zece gingași invitați
Din zece zile (dar de altă dată)

Ca într-un joc de umbre rococo
Ce farmecă dă lunarelor conclavuri
Semnindu-se pe urmă Balsamo
Marchiz și mare cenzor de moravuri

În cameră-s pupitre prăfuite
Pe care stau compendii și tratate
Colecții vechi de predici iezuite
Divine septuaginte și vulgate

Și Paracels în cincizeci de volume
Averoes și Avicena tot
Angelicele doctorilor summe
Ce-și au temeiul-adinc în Aristot

Și se mai află sus lingă firide
Un ochi adinc și mohorit de geam
Prin care vezi odaia cu abside
Închisă-n nostradamicul ocheon

Cu încercații gureșii ei lectori
Pictați cu mov pe-un herb mincat de cari
Ce dau din cap alegri și protectori
Spre micul nostru cerc de cărturari

Și zbirniile scolastic din elite
În largile lor robe imbutate
Privind la o gravură cu pupitre
Pe care stau compendii și tratate

Orchestra-n scoici drapate-n rips tresare
Privită printr-un turbure ocheon
Și-avind pe cantilene degetare
De-argint de aur și de porțelan

Un capelmaistru nededit cu slava
— El singur la lucarne cu ghețuș —
Adună cu buretele otrava
Și biziile precum un cărbuș

Bătind măsura cine să-l priceapă
Dintr-un picior de marmură ciudat
Și-apoi acoperit cu o otreapă
Se-nchide în ocheonul fermecat

În timp ce-i scrie notele pe piele
Un instrument de forma unui crin
Și-n spațiul candid dintre paralele
Îl pune ca să stea la clavecin

Vibrează ganguri prinse de tavan
Cu fire de mătase colorate
Și muzica e ca un tobogan
Pe care-alunecăm cu demnitate

Aerieni scrobîți și lilioli
Captivi precum bondarii în fiole
Prin igheaburi căptușite matinal
De preșuri argintii și diastole

Spre parcu-adiocent cu ronduri stil
Unde se-aud din broace și cotruțe
Privighetori cu arcuși și cu trîl
Închise-n sifedate cutiute

A căror cheie de oțel ușor
O răsucim sub înlunate geamuri
Și unde un demonic dirijor
Ne conectează ludic la dinamuri

Cu verde-albastru chip batracian
Să concertăm din muzicute plate
Iar muzica e ca un tobogan
Pe care-alunecăm cu demnitate

Te-mîmpină sub bolte strane grele
De abanos cu aurit spătar
Dulapuri sprijinite de atele
În care-s puse hirci de chibămbar

De unde poți să treci pe pasarele
Ca un superb și trist vîlstar de zee
Spre lumile de fildeş paralele
Întocmai ca pe vremea lui Tezeu

Prin ceața care crește violetă
Cînd — ridicînd obrețul gros de fier —
Ignori că-n chip de sperie amuletă
Poți fiul Ariadnei la rever

Căci apăsînd cu degetul pe clipe
Se deslusește dîncolo de usi
Un minotaur chinat de crampe
Ce-n loc de prinți înfulecă păpîși

Decîndu-ți însă mineca la gară
(Massicul face spume în pocal !)
În gotica ta sală de lectură
Tu totuși bei în cinstea lui Dedal

Ne-am pomenit într-un străvechi fundoc
Cu rafturi de mahon ca la poradă :
Vechi suflători din nu mai știu ce veac
Avînd chelia dată cu pomadă

Sub scufe cu întregul zodiac
Dedați la un craiic și-o băutară
Violonisti sugînd talas dulceag
De stradivarius pus în saramură

Cu dinții-ntîpiți ca un inel rozalib
În luthurile noastre de Cremona
Și-avînd pictată pe plastronul alb
Femeia-pește (care-i primadona)

Harpiste planturoase și cu negi
Fosnînd funebru cozi de rîndunică
Mici pianîști cam cinici cam uzbeki
Sub zvelte pălării de majolică

Și așezați pe scaune de os
Toți muzicii cei mari de altădată
Iar la pupitrul demonul (în roz)
Țînd la ochi binoclu de agată

Le-mparte din desaga lui caducă
Mici daruri — cum se fac la ospetii — :
— Lui Wolfgang Amadeus o perucă
Și obrăzor de crep pentru Lully

Aveți toți roluri fără echivoc
Și replici scilpitoare în crescendo
Să ridicăm dar marele obroc
Și să pătrundem gravi în sette cento

Marchize dragă dumneata vei fi
Un fluture de noapte la o grilă
Fosnînd uscate aripi cenușii
În jurul lămpii mele de porfiră

În timp ce scutierii vor juca
Cu totii numai roluri anodine
Această pălărie Henri Trois
Îți șade Colombina foarte bine

Și o să treci tehui prin farsa mea
Ca luna peste-un cîmp de madragore
Așa că mohorit te va lătra
Un fel de bulldog (dumneata dottore)

Care privești atît de trist în gol
Și nu te-mbie vinurile rare)
Lui Pulcinella nu-i dăm nici un rol
El o să ducă tava la plecare

Drapat frunebru-n moaruri și în rips
Din care iz de criptă se revarsă
O tavă neagră cu un cap de ghips
Pesemne rătăcit din altă farsă

Cu alte măști cu alți comedianți
Și-n aerul festiv de saturnalii
La fel de radioși și de galanți
Vor face reverențe cardinalii

Distribuiți în rol de chiparoși
Pe-un campo santo înlunat de gală
Lăutarii or să stea simandicoși
Ca niște corbi pe mineca mea goală

Cu măștile lor mari de mucava
Și purpura ce le-a pătat pieptarul
Va fi apoi și-o dimineată rea
Cînd o să-mi scot alene obrăzarul

Și-atunci o prețioasă va clama
Rotînd spre noi orbite căscăunde
— Dar n-o zăresc pe Eminentă Sa !
Și-o altă prețioasă va răspunde

— E îmbrăcat cu dominou-i bleu
Și-a ta credință Chloe o încearcă
Plutînd deasupra tuturor — parbleu ! —
Vezi noru-acela ca o minătarcă ?

— Sub site dulci rodea o pace gravă
Roteai pe rînd — subtile ! — șapte chei
Și mirosea a fin și a otavă
În locu-acesta tainic domni mei

Pe poliți vechi se răsăreau carafe
Cu vin blăcoșiu și amărui
Tu ca un Prichindel venit din snoave
Te bucurai de horurile lui

Și-un cuplu îmbrăcat mereu în verde
În pat adînc de rigă te culca
Dar taina a rămas închisă-n pietre
Și-n sine însăși ca-ntr-o taină grea

Cum colți de umbră își astrucă scrumul
La poarta cu zăvoare de argint
Cunoaste Eminentă Voastră drumul ?
— Îl știu dar nu e drum e labirint

Și dacă soarta îți va fi propice
— Așa scie-n terfeloaga mea ! —
Vei regăsi Arcadia ferice
În cloșul unui vultur ha ha ha

Distinsii mei amici vă voi pofti
În seara asta-n jurul mesei mele
În numele divinei geometrii
Să devorați triunghiuri isoscele

Desigur fiecare cite trei
Din cele multe trase în frigare
Ca niste devotați învățăcei
Lăsînd în strachini doar o bisectoare

Cu care servii se scobesc în dinți
În timp ce pun mesenilor în blide
Dreptunghiuri acrișoare și fierbinți
La flama luminării perpelite

Ce le veți hăpăi apoi de zor
Cu ochii și cu fălcile deodată
De pentagoane însă vă implor
Să nu se-atingă nici o invitată

Chiar dacă sint gătite de Euclid
Și împărțite-n doctorale porții
Să le mai ia din gustul lor acid
Gustați în schimb sublimele proporții

Turnate-n vase-aduse de la Ur
Spre-a scufunda-n delicii comesenii
Unde produsul mezilor — vă jur ! —
Este egal cu cel ce-l dau extremii

Iar ca desert superb și descojit
O să primiți un mare tetraedru
Să plece fiecare mulțumit
Și dacă e posibil mai geometru

Spre dormitorul unde veți dormi
Feriți de toate ceasurile rele
Și-n numele divinei geometrii
Închiși frumos în cercurile mele

Din oala smeadă o să bem răcoare
— Sint șapte iatagane-n șapte teci
Iar liliicii suri atîrnă-n gheare
De zidul marii noastre ludotecii

Unde rotesc atît de straniu sorții
Îeșiți ca dintr-o magică boccea
Jucîndu-ne de-a viii și de-a morții
Vom defila leiți în mucava

Și vom sufla ușor în polifandre
Prin țevi de Khorasan și de Mossul
Făcînd pe urmă reverențe ample
Ne vom închide-n ceasuri cu pendul

Și vom dansa superb și fantomatic
Pe țija rece de oțel etrusc
— Într-o firidă e un braț mecanic
Ce zvîrle cînd și cînd confetti brusc

Mutînd ușor capacul cu broboane
În fața ușii negre dinspre splai
Și mai ales sint șapte iatagane
Iar lingă ele șapte samurai

— E-un aburos funambulesc conciliu
(Carafe ocultism și badinaj)
— Eu am visat la masa de consiliu
Un foarte melancolic personaj

Purtînd peste plastronul de mătasă
Un doi schițat din arabescuri vag
Și-apoi visînd și el la altă masă
Un alter ego îmbrăcat în frac

Cu degete de fosfor violete
Pe-a cărui mască de argilă gri
E-un trei ghebos pictat pe trei vignete
— Trei fracuri la trei mese mesam

Boțînd oglinzi cu sticla cariată
În vremea-n care — cleric nu mirean ! —
Sub torțe la o masă-ntunecată
Este visat al patruilea mesean

— Un domn suleget și misterios
Sugîndu-și cinic unghiile albastre
Ce mă visează-n fragil meu soios
Cum șed la masa Eminenței Voastre

Cu mandarinii între evantalii
Noi în volute ne rotim egal
Cînd razele-s filtrate de vitralii
Țînuțe-n poliedre de cristal

Ecouri ricoșate din perete
Ne intră cu suplețe în urechi
Închiși cu a lui Solomon pecete
De-acum în tuburi de sticlari străvechi

În timp ce-nțetăindu-se anume
Lentile stranii într-un unghi arid
Copiii noștri se despart de lume
Printr-un perete de celuloid

O experiență a libertății

ÎN 1941, Eugen Ionescu se stabilea în Franța, alegând, asemenea lui Emil Cioran, cerul schimbător și universal al Parisului. Publicase în țară doar două cărți: un volum de versuri, *Elegii pentru ființe mici*, și un volum de critică, *Nu*, care avusese efectul unui asalt neașteptat. Într-o lume nu chiar atât de apatică pe cât simțem tentați să credem, atunci când privim acest „Cal din Troia” strecurat în cetașea literelor românești interbelice.

Tot în 1941 apărea și *Istoria literaturii române...* a lui G. Călinescu. Eugen Ionescu era situat în *Momentul 1932*, la *Critica sceptică și anticlassică*, *Critica profesională*, *Memorialistii*. Noul roman citadin, Paul Zăreanu, cap de serie al capitolului, pare să fie unul din mentorii posibili ai acestui fiu răstăcitor pe care nu-l cuprind însă nici formula anticlassică, nici scepticismul, ci niste haine de împrumut, evident prea strimpe. Cele citeva rinduri consacrate de istoricul literar mai tinărului său confrate, care nu-l menajase cituși de puțin, nici în presă, nici în volumul *Nu*, vedeau o înflegere eliberată de orice ranchiună.

Odată ce fuseseră consumate provocările la duel din ziare: „Eugen Ionescu, poet și critic, a spus celei mai bune literaturi actuale, într-o carte sfregărească, un formidabil *Nu*. Fapta a scandalizat. În realitate, autorul nu se dovedea chiar așa de negativ și-i permitea doar câteva obiecții ce prevesteau un talent de polemist cu fraza alertă, franțuzească. E de mirare că acest tânăr a dispărut din publicistică”. G. Călinescu îmbrățișa cu dezinvoltură apostazia lui Eugen Ionescu față de care alți critici se arătasera mai crispați, dacă nu scandalizați. Doi dintre cei șapte membri ai comitetului de premiere votaseră împotriva paginilor de manuscris cuprinse în *Nu*: Tudor Vianu și Șerban Cioculescu. Cei cinci favorabili premiei fuseseră Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Ion I. Cantacuzino, Romulus Diașu, realizând o majoritate care, nu avea să-l convingă pe directorul editurii Fundațiilor, Al. Rosetti a refuzat să tipărească volumul, gloria aceasta revenindu-i editurii „Vremea”, care se poate lăuda că a scos cartea cea mai iconoclastă a criticii interbelice. Recunoscându-i lui G. Călinescu meritul de a fi înțeles acest „formidabil *Nu*”, mai presus de avaruri negații, va trebui să facem o rectificare obligatorie, și anume să-l trecem pe Eugen Ionescu de la *Momentul 1932* la marea capitol *Noua generație*, *Momentul 1933*, *Filosofia neliniștii și a „aventurii”*. *Literatura „experiențelor”*, alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, Anton Holban, Mihail Sebastian și de ceilalți criterioniști, adepți ai complexității, atrași de orbita universalului, peregrini ai unei subiectivități exacerbate, navigatori în apele eclectice ale unei lumi ce nu se mai reduce la țara natală sau continentul orgoliilor europene, Opera lui Eugen Ionescu impune această rectificare, dincolo de interesul circumstanțial al etichetărilor cronologice, esalonind pe contingente promisiile literare. Deci nu *Momentul 1932* sau *Momentul 1933* conțineați ci *Filosofia neliniștii și a „aventurii”*, *Literatura „experiențelor”*, născută din criza limbajului, resimțită acut de o pleiadă de scriitori care nu mai ocoleau aceste daruri „tragice ale tineretii neliniștite”, evocate în manifestul „Cinul alb”. Eugen Ionescu își mai aminteste probabil și azi de confreria în rindurile căreia ar fi dorit să intre în anii '30 mai mult decât în oricare dintre academii, *Corabia cu ratați*, cum o botezase Emil Botta, „îmbarcându-se” astfel pe „puntea unui existențialism avant la lettre, stare de spirit comună pentru toți acești companioni, ce refuzau epavele divortului dintre ființă și gândire, alegând firește puntea zbuciumată a unei noi corăbii a „nebulilor”, deci o stultifera navis a umanității antiburghez și neînregimentat.

Scriind mult mai tirziu *Journal en miettes*, tipărit în Franța, în 1967, autorul volumului *Nu* continuă jurnalul tineretii sale, dat la iveală prin citeva din „firimiturile” lui și în publicistica interbelică. Azi ne dăm seama cit de mult se aseamănă mărturisirile și atitudinile dintr-un articol tipărit de Eugen Ionescu în *Facla*, din octombrie 1931, sub titlul *Contra literaturii*, și cele din *Nu* sau din *Journal en miettes*, ca de pildă aceste rinduri tipărite sub genericul *Criza limbajului*: „Divortul între ființă și gândire. Gândirea golită de ființă se usucă, se chircește. Căci gândirea este expresia ființei, ea coincide cu ființa. Poți să vorbești fără să gîndești. Există pentru asta la dispoziția noastră clișeele, automatismele. Nu e însă gândire adevărată decât cea care trăiește”. În preajma aniversării lui Eugen Ionescu, născut la 26 noiembrie 1909, două evenimente culturale ni l-au adus mai aproape de noi pe acest scriitor, care a resimțit înaintea multora

prăpastia dintre gândire și trăire, fiind într-atît de ostil extremismelor și dictaturii unilaterale. Și pentru a exorciza acest abis, l-a pus în abis, cum ar spune critica modernă (*mettre en abyme*), inventînd teatrul absurdului, care este dramaturgia unui sinistru, ridicol și tragic divorț între gândire și trăire. Așa s-a născut celebra piese. Așa s-a născut literatura absurdului. Din automatismele așezate pe marginea prăpastiei existențiale și verbale. Așa s-a născut acest teatru care explorează creator mersul de lemn pe picioarele de lemn ale dialogului cocotat pe picioarele de lemn ale limbajului de lemn.

Mai întîi am văzut la televizor interviul pe care i l-a acordat Eugen Ionescu lui Gabriel Liiceanu. Apoi am citit transcrierea lui în presă. În revista *Acum*. Așa am urmărit mărturiile „en miettes” ale unui octogenar. Gîndire și trăire se uneau pînă la a deveni, sub presiunea crepusculului și sub semnul lui Dumnezeu și al Spovedaniei, respirație gură la gură. Apoi s-a tipărit volumul *Nu*, inaugurîndu-se astfel o nouă serie a editurii Humanitas, „Seria Eugène Ionesco”.

FĂRĂ volumul *Nu*, fără această dărimare de statui la gurile Orientului, vom înțelege mai puțin dramaturgia absurdului prin care Eugen Ionescu s-a împus Occidentului și lumii. Ar fi păcat să ne oprim la invectiva din *Nu*, la irreverența adolescentei față de autorități. Am auzit astfel să tratăm în mod penibil drept teribilism al inteligenței „brăzdate de acnee” orice formă de experimentalism și de „trăism” al metodelor, inclusiv *Novum Organum* al lui Bacon și metoda lui experimentală, în care totul a pornit de la suspiciunea față de autorități, de la respingerea idolatriei, de la negația avînd rosturile unei emancipări... — fuză vitală de fixitate a gândirii și ratarea trăirii. În *Nu*, trîptuic ereziilor, ce demontează de pe soclu trei statui: Argezi, Ion Barbu, Camil Petrescu, trebuie înțeles ca o antidogmatică, o experiență a libertății. Negația e la rîndu-i subminată de neprevăzut și de variație (acea variație în care își puneă Bacon atîtea speranțe), de variația punctelor de vedere și de răsturnarea lor (inversio). Mircea Eliade e citit la polii opusi ai laudei fără margini și ai negației fără scrupule.

Inocenții și ignoranții se sperie în această baie a experiențelor hrănite de relativitate. Sau se lasă sedusi, căci Eugen Ionescu este și „un bun actor desore sine insusi” cum visa Mallarmé. Înainte să se trezească un filosof francez ca să declare că „a gîndi înseamnă a teroriza”, asta pe vremea structuralismului lui Lévi-Strauss, un vinător de automatisme terorizează, în anii '30, tîntele înțepente în idolatrie ale unor judecători de valoare.

Egotismul lui Eugen Ionescu se revărsa ca un monopol al subiectivității, înainte să vorbească americanii de acel monopol al lui *Ego generation*. Azi îl tot citim pe Edgar Morin care declară că „orice observație presupune observatorul”, uitînd că volumul *Nu* este în întregime demonstrația acestei ecuații, mai mult, un soi de expansiune a alternativelor, acolo unde tendința este aceea de a îmbrățișa dictatorialul punct de vedere unic.

„Nu am nici o pasiune, nici o obsesie în afară de mine: Eu care-mi sînt glorie, bucuria, suferința, viața, moartea...” Îmi pun în gînd să mă devotez integral unei idei... *Nu mă pot devota*. Și stau așa, pe loc, gîndindu-mă să prind repede de la apus și separele de la răsărit.”

Ce propoziție simbolică descoperim în *Nu*, tipărit în 1934, doar cîteva ani înainte ca Europa să-și espere iepurele de la răsărit și cel de la apus prin Cortina de Fier. Acest *Nu mă pot devota* al lui Eugen Ionescu trebuie înțeles încă de pe atunci ca un refuz al unilateralei, căzînd în idolatrie și, foarte repede, în dictatură. Distanța față de idol este atotsalvatoare și e uluitor s-o descoperi la cineva, într-o epocă vinovată de proximitatea și identificarea cu un unic punct de vedere, fie el extremismul de dreapta, ori de stînga.

Eugen Ionescu ne-a lăsat prin *Nu* un mic tratat împotriva identificării dogmatice scriind, cu atîtea decenii înaintea lui Jean-Luc Marion cu al său *L'Idole et la Distance*, declarația sa de independență prin distanțare liberă însă de orice furie apologetică.

Nu este de fapt și cartea unei credințe, căci s-ar putea foarte bine numi și „Ceea ce cred”. În ea va fi relativizat, căci era necesar, subiectul rațional și dominator al lui Descartes, acel *dubito ergo cogito, cogito ergo sum*. Chiar dacă e repusă în drepturi, analiza pas cu pas a textului, îndolala față de retorică și alergia la clișeu salvează lectura de capcanele formalismului. Subiectul impresionist și impresionabil nu cunoaște o soartă mai

bună, iar cauza lui e declarată anacronică. Sentimentul, acest mare refutat din lecturile structuraliste de mai tirziu, e repus în drepturi, căci Eugen Ionescu va presimți, scriindu-și al său *Crepuscul al idoloilor* din *Nu*, că nu departe va fi ziua cînd marii lucizi se vor întoarce la suflet și la Dumnezeu. Temele mari ale acestei ultimei pătrîmi de veac trăiesc profund nostalgia diferenței și nostalgia recuperării celui-lalt, acel *Sensucht nach Anderen*, cum ar spune nemții. În *Nu* se dezvoltă de fapt prin negație o revoluție spirituală, căci vorba lui E. Mounier: „Revoluția va fi spirituală sau nu va fi”. Eugen Ionescu parcă ar presimți anomia și aplatizarea semnificațiilor la care ne vor supune și dictatura de dreapta și cea de stînga, fugind de dictatorialul ierarhic și egalitar deopotrivă. Autoreferința, autocentrismul din *Nu*, carte ce anunță tulburătoarele eseuri și pagini de proză și memorialistică din *Notes et contre-notes* (1962); *La Photo du Colonel* (1962); *Journal en miettes* (1967); *Présent passé, passé présent* (1968); *Le Solitaire* (1973); *Antidotes* (1977); *Un homme en question* (1979); *Entre la vie et le rêve*, convorbiri cu Claude Bonnoy și *Une quête intermitente* (1987), sînt tot mai ample și profunde dovezi ale acestei literaturi, dar mai ales culturii, care se întoarce la sine însăși, la autos, cuvîntul ce înseamnă în greacă „însuși” iar nu automobil, desi călătoria prin noi însire este milocul de transport cel mai sigur, necenzurat de nici o creștere de preturi ori prohibiție de genul războiului din Golf. Eugen Ionescu s-a întors la sine însuși și astfel la Dumnezeu, înaintea multora din marile spirite ale acestui veac. S-a întors încă din vremea în care ne mai complăceam să-l înțelegem doar ca pe un copil teribil. Desi constința morții l-a făcut să se simtă deopotrivă drept cel ce vorbește și este vorbit de viață și de moarte, drept cel ce observă și este observat de viață și de moarte. În *Nu*, mai importantă decât logica negației este descoperirea și îmbrățișarea logicii paradoxului, împusă de teoreticienii mai vechi și mai noi ai lui double bind (mai vechi este Lévy-Bruhl cu logica participativă). După ce analizăm cele două lecturi onuse, exercitate pe *Maitreyi* și opera lui Mircea Eliade sub titlul *Identitatea contrariilor* (textul ce deschide *Fals itinerar critic*), Eugen Ionescu trece la gîndirea fenomenelor antagonice la niveluri diferite, ieșind dintre granițele logicii clasice. Numai așa criticul devine actorul și scena acțiunii sale, transformînd lectura în critica romanului și romanul criticii. În produsul și producătorul evoluției. Lectura este concomitent parte și întreg, frontierele ei se află în interiorul subiectului, ea este indicatorul și indicatul, depășînd acel nivel al parafrazelor, decalcurilor și decalcomaniilor. În *Nu*, Eugen Ionescu ne învață ce înseamnă să te privești, privînd, să te ascuți ascultînd, să te gîndești, gîndînd, să te negi, negînd, să te citești, citînd, cotrobăînd în misterul acestui „eu însuși” care este mereu și un „altul însuși”.

Înainte deci să existe un teatru al absurdului, unde istoricii literari, din neglijență sau premeditare, îl situează greșit pe Beckett înaintea lui Eugène Ionesco, a existat acest *Nu*, volum de critică a teatralității textului literar și a teatralității din receptarea valorilor, care s-a transformat insidios în teatru al lecturilor și lectură ca teatru. Înainte ca femeia din piesa lui Samuel Beckett *Oh! les beaux jours!* să declare cu respirația la gură, cu sufletul gîfînd „Să spun cuvintele, pînă ce ele mă vor spune... pînă ce ele mă vor găsi...”, descoperim în *Nu* moartea și mortificarea noastră prin vorbăria ce ne ține în viață. Eugen Ionescu, depozitînd de idolii absurdul cri-

ticii, a declansat scenariul absurdului, critica absurdului și autoscopia absurdului, recurgînd mai mult decît la o negație tocmai la acele lecturi ce seamănă cumva cu o demonstrație ad absurdum.

LIBERTATEA lecturii din *Nu* visează la libertatea ființei de a fi în gîndire și de a gîndi fiind. Va mai trece vreme pînă să vină Lacan și să ne demonstreze că „subiectul este constituit prin limbaj și nu invers”. Sper însă că toate aceste priorități ale lui Eugen Ionescu nu vor fi citite în sens protocronic, ci paradoxal, în sensul competiției care se naște în aporia lui Zanon cu Ahile și broasca testoașă.

De fapt, recitînd *Nu*, m-am gîndit la semnificațiile exilului, căci acela care vrea să prindă și iepurele de la apus și de la răsărit trăiește condiția exilului, a celui care nu se mai poate devota celor familiare lui, culcussului moale sau sordid de acasă, dăruindu-se celor tainice, lumii. Și am citit *Nu*, cu cele două talere ale balanței în gînd, perechea *heimlich-unheimlich*, la care s-a referit și Freud. Dar ca în germanul *heimlich*, care înseamnă «familiar» dar și «ascuns», în *Nu*-ul lui Eugen Ionescu, povestindu-se întîmplări dintr-un acasă, al literaturii române, se deschid porțile străni ale lumii (*Intermezzo nr. 3 — Trîfioiul cu patru foi*), ale universalului. În *Nu*, se aude deja vocea exilului exilîndu-se. Scandalul este ex-centric, un atentat la legea gravitației. Exilul este și el o situație în afara cercului magic, proteguitor. Am citit *Nu*, ca o carte în care-i presimț exilul — s-ar putea să-l supăr pe Eugen Ionescu, desi nu cred. M-am gîndit la complexe și la provincialismele noastre și la faptul că multe din marile opere s-au scris în exil. Ca de pildă *Divina Comedie* a lui Dante, scriitor iconoclast și amestecat în politică, amenințat cu moartea pe rug, dacă s-ar fi întors în Florența natală. În profetația exilului, rostită în Cîntul al XVII-lea din *Paradisul*, Cacciaguida îi prezice lui Dante amarul gust al piinii exilului, de fapt „gustul prea sărat” al acesteia. Și acolo, în versul 69 din același cînt al dureroaselor preziceri, aflăm că Dante își va fi însuși partid („căci esti partid tu însuși pentru tine”, cum traduce mai limpede Coșbuc decît, ulterior, Eta Boeriu).

În *Nu*, Eugen Ionescu slujește cauza criticii, slujindu-se pe sine, demolînd-o pe ea, cum se de-construiește pe sine. Comunicîndu-se pe sine, tînrul furios își pregătește ex-comunicarea. Iar exilul, dincolo de dezbaterile prea lungi ale unui juriu și de pledoaria excepțională pentru Eugen Ionescu semnată de Mircea Vulcănescu, va însemna trecerea de la patrie la universal, de la teatrul criticii românești la teatrul critic al lumii. La Academia Franceză a fost primit în 1970, un cetățean al universului și un fiu al lui Dumnezeu, Cacciaguida i-ar fi prezis condiția de luptător pentru propria-i cauză, adresîndu-i în cercul al V-lea, al lui Marte, unde se află sufletele războinicilor, aceeași profetie despre cel care-n exil ajunge să-și fie propriul partid, singura-i putere și idee de putere.

Dar nelăsîndu-se strivit de idolatrierea celui-lalt și făcîndu-și din propria-i ființă orizontul individualizării, cel ce ajunge să aleagă din drepturile omului, dreptul de a fi ei însuși se luptă cu iluzia, minciuna și iresponsabilitatea ce pot transforma un om în călău, cu orice soi de totalitarism singeros și emfatic, apropiîndu-se tot mai mult, cum ne-o arată și *Divina Comedie*, și divi-nul absurd din teatrul lui Eugen Ionescu, de Dumnezeu.

Doina Uricariu

Literă și imagine

„Dobindirea conștiinței, mai mult sau mai puțin limpede, a fonemelor, legată tipului de limbă, este aceea care a favorizat ivirea alfabetului. La rândul ei, scrierea alfabetică a alimentat reflecția semiotică proprie Occidentului”.

CLAUDE HAGÈGE

INVENTAREA alfabetului consonantic de către semii înire 1500 — 1400 și a alfabetului consonantic și vocalic de către greci între 800 — 700 a inaugurat tensiunea dintre literă și imagine în istoria culturii. Oamenii au simțit curind nevoia de a păstra în spațiu — prin simboluri grafice — ceea ce se pierdea în timp — prin rostirea vorbelor. La început, oamenii au folosit chiar anumite obiecte pentru a „transcrie” mesajul lor verbal. În Sumatra, tribul Lutu declară război trimțind o bucată de lemn crestată, întovărășită de o pană, de un virf de tăciune și de un pește; ceea ce înseamnă că vor ataca cu tot alți oameni cite creștături are bucată de lemn trimisă, că vor fi la fel de iuți ca pasărea a cărei pană a trimis-o, că vor arde totul — tăciunele — și vor îneca dușmanii — peștele. În regiunea Nilului de sus, tribul Niam-Niam, cind dușmanul intră pe teritoriul lui, așează pe drum un stiuete de porumb, o pană de găină și, pe acoperișul unei case, o săgeată; ceea ce înseamnă: dacă vă veți atinge de porumbul nostru și de păsările noastre, veți fi uciși. Numai că această protoscriere, care transcrie o vorbire metaforică și deci o gândire iconică, pragmatic-afectivă, este deseori echivocă, ambiguă. Primind un șoarece, o broască, o pasăre și cinci săgeți, prin care grecii îl atrăgeau atenția că nici dacă se va ascunde în pământ, ca șoarecii, în apă, ca broaștele sau în aer, ca păsările, tot nu va scăpa de săgețile lor, Darius înțelege că l se pune la dispoziție tot ceea ce se află în pământ, în apă și în aer precum și puterea militară a dușmanilor... Un mesaj de amenințare înțeles ca un act de supunere...

Ceva mai fidelă vorbirii mito-magice pe care o transcrie, pictografia păstrează, anticipează și binecuvintează intențiile unor acțiuni viitoare: vinătoare, război etc. Pictografia a fost mai mult o protoscriere decât o protoartă.

Un spor de claritate aduce ideografia, care, spre deosebire de pictografie, nu mai transcrie mesaje globale, ci înșiră reprezentările grafice ale unor cuvinte distincte. În scrierea chineză, cuvântul „sporovăială” se scrie prin reprezentarea a trei femei, cuvântul „soție”, printr-o femeie cu o mătură, cuvântul „familie”, printr-o femeie cu un copil, cuvântul „slăvire”, printr-un om în genunchi, cuvântul „camin”, printr-un porc sub un acoperiș etc. Pentru a scrie cuvinte noi chinezul combină ideograme vechi: „foc” și „vagon”, pentru „cale ferată” sau „o gură care vorbește” și „fulger”, pentru „telefon”.

Riguros vorbind, „ideografie” este un termen derutant: întreține părerea iluzorie că scrierea poate să conserve înseși ideile. Numai că o „ideogramă” nu consemnează însăși ideea, ci doar cuvântul care o produce ori de cite ori este rostit. Ideile au o existență pur temporală și pur spirituală; nici un fel de spațiu și nici un fel de materie nu le pot conține. Prin minima ei spațialitate și materialitate — undă sonoră — vorbirea este singurul mijloc prin care materia poate să creze

spirit și spiritul poate să creeze materie. Făuritorii Bibliei au avut o intuiție genială: lumea începe să capete un sens din clipa în care a fost rostit primul cuvânt; distincția dintre întuneric și lumină este prima consecință.

De aceea, principalele faze ale scrierii prealfabetice pot fi numite mai corect *sintagmografie* și *monemografie*.

Folosirea monemogramelor pentru a scrie nu numai cuvinte, dar și grupuri de sunete ale vorbirii apropie istoria scrierii de inventarea literii. De pildă, dacă scrierea limbii române ar fi monemografică, pentru cuvântul „apăsător” ar trebui să utilizăm monemograma „apă” și monemograma „sat”, sau monemogramele „cal” și „var”, pentru „calvar”.

Astfel folosite, monemogramele devin din ce în ce mai puțin mimetice și mereu mai convenționale și deci mai adecvate generalității crescînde a cuvintelor, pe care le consemnează.

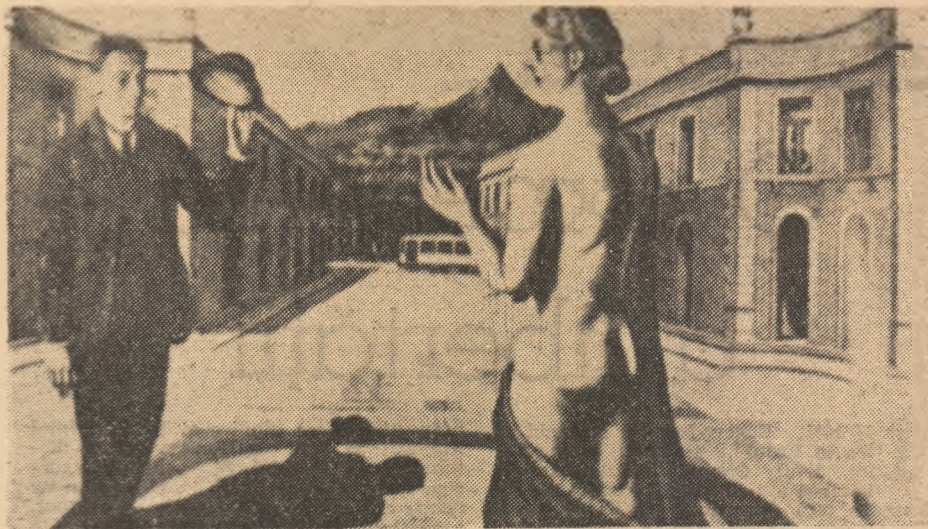
Litera nu mai e imagine. Importanța literii nu rezidă în ceea ce prezintă ochilor, ci în ceea ce reprezintă pentru ureche. Se citește cu urechea, nu cu ochii. Litera nu mai seamănă cu nimic, dar poate să însemne orice. Literele nu transcriu sunetele vorbirii, care sînt variabile la nesfîrșit ci foneme, care sînt constante. Fiecare limbă are un număr restrîns și fix de litere sau grafeme cu care sînt notate fonemele.

Citeva zeci. Cu 22 de litere a fost scrisă Biblia. Cu un număr limitat de litere pot fi scrise un număr nelimitat de discursuri. Tînd realitatea la o distanță crescîndă față de gândire, literele, scrute de orice obligație mimetică, permit vorbitorului o neîngrădită libertate de selecție și compoziție. Obligația, pentru a înlesni înțelegerea, să imite, fie și aproximativ, fenomenele despre care se vorbește, scrierea prealfabetică menține gândirea pe primele trepte ale abstractizării și generalizării, într-o fază precumpănitor pragmatic-afectivă. Cuvinte ca „obiect” și „subiect”, „sensibil” și „inteligibil”, „pragmatic” și „teoretic” nu pot să apară, cu deplinul lor înțeles într-o limbă scrisă prealfabetică. Principalul inconvenient al scrierilor prealfabetice este că frînează energia metaforică prin care vorbirea înalță gândirea pînă la concepte de extremă generalitate. Filosofia, în general, și logica, în special, au apărut după inventarea alfabetului. În Grecia veacurilor VI—V. Scrierile prealfabetice nu îngăduie decât o gândire sapientială, exprimată prin metafore, simboluri și parabole. Scrierea alfabetică a permis vorbirii să producă o gândire capabilă să desprindă conceptele din metaforele în care s-au ivit și s-au dezvoltat.

Dubla art culatie a vorbirii a început să iasă la iveală tot datorită scrierii alfabetice, care, consemnînd fonemele, a ajuns pînă la temelia fonetică a limbajului.

Aristotel este primul filosof care a ajuns la un metalimbaj, prin care gândirea devine conștientă de ea însăși: cine scrie că dacă A aparține lui B și B aparține lui C, atunci A aparține lui C nu mai vorbește despre realitate, ci despre vorbire și gândire. Numai prin vorbirea despre vorbire se poate ajunge la gândirea despre gândire, adică la logică. De aceea s-a spus că logica lui Aristotel este construită pe gramatica limbii grecești.

Asadar, scrierea nu se mărginește să comunice vorbirea, ci o și înfrumusețează: scrierea alfabetică, prin distanțarea ei de realitate, orientează vorbirea spre cuvinte mereu mai abstracte și mai generale, hipertrofiînd intelectual în dauna sensibili-

PAUL DELVAUX : Solutul (1938)

tății și îndepărtînd știința de morală și artă. Apare, astfel, o mare primejdie: indiferența adevărului față de bine și frumos, care poate să ducă la ivirea unor „bestii exacte” (Paul Valéry). Contracarea acestei primejdii nu cere întoarcerea la culturile prealfabetice, ci reechilibrarea valorilor prin dezvoltarea artei și moralei la nivelul atins de culturile alfabetice.

Tendința de a înlocui cultura alfabetică, „dezumanizată”, cu o cultură audio-vizuală ignoră ireversibilitatea istoriei și superioritatea gândirii teoretice față de cea mitomagică. Nu prin exaltarea trărilor emoționale în detrimentul rațiunii se poate obține un nou echilibru între valorile fundamentale ale omului, ci printr-o artă și o morală în care dimensiunea afectivă și pragmatică să fie la înălțimea concepțiilor din zilele noastre. Albert Camus nu s-a întors la „Mitul lui Sisif”, în care conceptul se mai afla „în statu nascendi”, încă nediferențiat de trăirea emoțională în care începuse să se formeze, ci l-a ridicat pînă la conceptul existențialist din veacul XX: viața omului este cu atât mai minunată cu cît este mai inutilă și mai lipsită de sens. În „Mitul lui Sisif” al lui Camus, emoționalitatea este legată de un concept care vizează esența eternă a omului. Ceea ce trebuie timpului nostru nu e retrăirea semnificațiilor arhaice, ci trăirea ideilor la care a ajuns multimilenara cultură alfabetică. Să nu se uite că o emoție devine estetică numai după ce expresia a conectat-o la un concept.

Astăzi, cind imaginea concurează mereu mai amenințător litera, ajungînd chiar să conteste raportul rațiunii la orice act de creație culturală, limpezirea raportului dintre imagine și literă, dintre carte și televizor, este deosebit de importantă.

Spre deosebire de înfățișarea lucrurilor, de percepția care o oglindește și de reprezentarea care o amintește, imaginea este creată de om pentru a spori expresivitatea vorbirii. Oricît de autonomă ar fi, imaginea nu este niciodată independentă de vorbire; ea este totdeauna expresia unei idei, care a fost produsă de o vorbire, fie și nerostită. Scăpată de sub conducerea vorbirii, imaginea se degradează, încetează să mai fie o expresie și redevine un lucru, recade din cultură în natură, nu mai comunică idei, ci cel mult stîrnete reflexe.

Efortul unor artiști contemporani de a se elibera de sub tirania ideilor nu poate să ducă decât la o anti-artă care exprimă o anti-idee, dar în nici un caz la o artă fără idei, deoarece „artă lipsită de idei” este o contradicție în termeni. Anti-artă nu este decât expresia revoltei împotriva

unei arte pauperizate de scientismul veacului nostru. Ea exprimă revolta afectivității împotriva unui raționalism limitat și tiranic. Imaginile sînt menite să redreseze conotațiile slăbite de impersonalitatea grafemică a scrierii alfabetice. Scrierea grafemelor este mai puțin personală decât rostirea fonemelor: îi lipsesc tonul, debitul, ritmul, accentul, mimica și gesturile vorbitorului. Nici scrierea de mină nu are atîtea particularități personale ca rostirea, iar tiparul sporește și mai mult impersonalitatea textului. „În ceea ce privește propria scriere, se cunosc în general destul de puține particularități”, remarcă și Ludwig Klages (*Graphologie*, Paris, 1975, p. 15).

Protoscrierea pictografică evoluează pe de o parte, pînă la alfabet și algebră — pe care Rousseau o socotește răul suprem produs de scrierea alfabetică — iar pe de altă, spre imagine: pictură, sculptură și, împreună cu muzica, dans, teatru, cinematografie, televiziune. În vreme ce litera nu reține atenția cititorului asupra înfățișării ei, ci îl grăbește să ajungă la vorbirea pe care o transcrie, imaginea oprește privirea privitorului asupra ei, pentru a-l încanta. Imaginile tind să transforme ideile în idoli. Litera se adresează mai ales înțelegerii, imaginea stimulează, cu precădere, simțirea. Cartea este pentru fiecare, imaginea este pentru toți. Citirea cărților individualizează, privirea imaginilor masifică. Cartea este propusă, imaginea este impusă. Se citește de unul singur, dar se privește împreună cu ceilalți. Lectura educă viața interioară, în vreme ce imaginile sporesc pe cea exterioară. Litera amintește trecutul și anticipează viitorul; imaginea menține privitorul într-un prezent continuu. Imaginile, mai ales în mișcare, tind să iasă de sub controlul cuvintelor, devenind fascinante, adevize, captivante, anulînd, astfel, distanța necesară aprecierilor critice. Exacerbarea imaginii în paguba literii intensifică reacțiile spontane în dauna activității intelectuale și, astfel, dizolvă, treptat, individualitatea în masă. Lectura e activă, privirea e pasivă. Fără controlul spiritului critic al cuvîntului scris, imaginea întoarce omul din cultură în natură. Regimurile totalitare ard cărțile și fac parăzi: ele nu se adresează oamenilor, ci drezează masele. Galaxia „Marconi” este binefăcătoare numai sub supravegherea galaxiei „Gutenberg”.

Fără cuvîntul care spune despre ce e vorba, imaginea este percepută fără să fie pricepută, ca în lumea necuvîntătoarelor.

Henri Wald

LIMBA ROMÂNĂ

Colinde, colinde...

VREME de patru decenii, o liotă de irozi năsilnici s-a opintit să spurce și să curme străvechea datină a colindelor, care, la sfîrșitul fiecărui decembrie, au străluminat, veacuri de-a rîndul, sufletele incrinenate și cernite ale creștinilor de pe aceste meleaguri. Mingiere și nădejde, omenie și dăruire de sine — fată noima supremă a cîntecelor de stea, surprinsă în versuri atîngătoare, de Lucian Blaga: „Noaptea-l neagră, ceasul-l lung, / stă măcută lingă prunc, / Să le tie de urit / inger nalt s-a coborît. / Și în noapte inadins / degetul și l-a aprins. / Arde ingerul lui Dumnezeu / ca o luminare de său”. În zvoniara limpede a clopoteilor, prin glasurile copiilor colindele vestesc tuturor ivirea Mintuitorului lumii: „O, ce veste minunată!”. Ele strecoară astfel în tainițele sufletelor noastre fiorul binecuvîntat al Credinței și al Speranței: „Să se nască / Și să crească / Să ne mintuiască”. Or, întretîrînd în inimi acest fior — dușman de moarte ale tiraniei — colindele trebuiau sluțite, compromise, stîrpite. O dată cu ele, din văzduhul iernilor românești — îmbibsit și întinat cu altfel de „vesti” decât aceea a marelui praznic creștin — s-a mistuit și cea mai pură și mai... molișitoare bucurie a copiilor țării, legată de nașterea frătorului din iesle, ce avea să dureze temelii noi lumii: „Doarme colo în poiată / pruncușor fără de tată. / Și măcuta mama lui / se tot plînge bou-lui / c-a născut în Vifleim, / N-are scutece de în, / N-are apă, n-are fașă, / nici opait, nici nănașă” (Lucian Blaga, *Colindă*).

De astă dată nu am de gînd să despic, așa cum imi s-a în obice, „fîrea” întinată a cuvîntului *colindă*, ca să-l întreb de pe ce tărîm vine și ce hrană poartă, mîncăr ca el ar avea multe să ne povăduiască. De pildă, că varianta lui, *corindă*, s-a impus în partea de miază-noapte a țării, devenind și nume propriu de fată. Un zapis pomeneste de un Vlad, feciorul „Corindei și al Cosmei”. Frumosea alinere de nume, armonizate și gramatical, căci Cosmei sustine, printr-un amănunt morfologic, unitatea stilistică și eufonia grupului întreg. Într-adevăr, genitivul masculin sintetic Cosmei, rezumînd formă analitică actuală („al lui Cosma”, este curent în limba veche și populară. Subtitlul romanului sadovenian *Zodia Căcerului*, anume „Vremea Dăci-Vodă” precum și imbinarea „buzduganul Tomsei” din altă povestire a aceluiași scriitor ilustrează acest fenomen specific flexiunii numelor proprii masculine, la genitiv, în textele „scripturilor române”. Pe vechiul drum ce te duce, prin Muntele Mic, spre virful Tarcu, cel mai înalt din Banat, un loc de popas poartă numele „Fintina Voinei”, amintitor al cine știe cărei întâmplări ciudate... Iar în masivul Retezat, o creastă semeată se cheamă pînă azi „Cleantul Cosmei”, sugerînd sonorități scrișnite, de grohotisuri. Fapte de limbă cu bătaie lungă, rezemînd, în felul lor, străvechimea Corindei și a... colindei.

Aidoma veșniciei, *colinda* s-a ivit, mai întîi, la sat. Ne-o dovedește însăși „terminologia casei”, din poemul lui Octavian Goga, Pace: „Licărînd o raz-ajunge /

Geamul usit de la tindă, / De trei glasuri legănat / Se-nfirimă o colindă...”.

Încarnatarea și prestigiuul colindelor, îndătinarea lor în viața neamului nostru se vădese lesne dintr-un amănunt de ordi literaristic. După ce, la început, va fi însemnat, exclusiv, „a umbra din casă în casă cîntînd cîntec de stea”, derivatul verbal *colinda* a ajuns, prin extinderea înțelesului originar, sinonim popular parțial pentru a *cuteiera*. Sădovenii: „Pe dealuri / cu arături colindam cu pusa în apate”. Se vede înă din acest prim citat că verbul *colinda* numește o acțiune ce se desfășoară cu precădere, în vastele spații libere extraurbane, cîmpie, dealuri, munți, Tudos Argezi. Căsarul alb, text prețios și pentru că învederează sinonimia cu *cuteiera* precum și perindarea celor două sinonime la mică distanță unul față de celălalt: „Am cuteierat un an / Sepul lat din Bărgan, / Muntii-un an / Am colindat”; G. Coșbuc, *Chindia*: „Si mereu așa colindă / Dealurile-ntregi”. Verbul pare nimerit pentru personificarea unor aspecte din natură, cum se întîmplă în poemul cosbucian *În dricul verii*: „Pădurea, pe culme, mai tace, / Mai cîntă cu freamăt încet; / Iar uneori virfuși desface, / Dînd vîntului loc să colinde”. În următorii dactili ai lui Duiliu Zamfirescu, din poemul *Sufletul*, subiectul, izvorul, rămîne în afara strofei citate aici: „Pare că lumile vrea să colinde: / Trece pe măgură, urcă pe stîncă, / Saltă, se zbuciumă — pînă ce-l prinde / Ripa adîncă”. Colindător e, în felul lui, dorul, așa ni-l înfățișează Coșbuc în *Noaptea de vară*: „Dorul însuși mai colindă, / Dorul tinăr și pribeag”. Ne întîmpinăm cu același fenomen în primele versuri din poemul eminescian *Epigonii*: „Cînd privesc zălele de-aur a scripturilor române / Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine / Și în jor parcă-mi colindă dulci

și mindre primăveri”. Iar „gazelul” din fruntea basmului Călin evocă spulberul frunzelor toamnei cu ajutorul aceluiași verb metaforic: „Toamna frunzele colindă, / Sun-un grier sub o grîndă, / Vîntul jalei bate-n geamuri / Cu o mină tremurîndă”. Într-un memorabil vers din Strigoii, consecvent cu viziunea sa integratoare a lumii, Eminescu strămută pe bolta nopții datina colindării, raportînd-o la aștri: „stelele ce vecinic pe ceruri colindază”.

Păgubosul obicei al edițiilor tendentios „selective” — practicat cu penibilă osîrdie la noi, pînă acum doi ani, în reeditarea clasicii — a făcut ca generații în sir de cititori, mai ales tineri, să nu poată dobîndi o imagine atotcuprinzătoare a operei Poetului Național. Din unele ediții care au circulat în ultimele decenii lipsesc, pe lingă celebra *Doină*, încă trei poeme, strîns legate între ele prin tematică: *Colinde, colinde!* (1878), *Învieră* (1878), *Rugăciune* (1879). Pentru că este și frumos și scurt — însumînd doar două octave —, dar mai ales pentru că se dovedește extrem de actual, vorbind celor ce nu îi cunosc cu puterea unei revelații, textul postumei *Colinde, colinde!* cată să fie citat, hic et nunc: „Colinde, colinde! / E vremea colindelor, / Cînd gheata se-ntinde / Asemenei oglinzilor, / Și tremură brazii / Mișcînd rîmurilele, / Căci noaptea de azi-l / Cînd scînteie stelele, // Se bucur copiii, / Copiii și fetele, / De dragul Mariei / Își piaptănă pletele, / De dragul Mariei / S-al Mintuitorului / Lăceste pe ceruri / O stea Călatorului”.

Colindă și colind, colinda și colindător sînt cuvinte tîmăduitoare inimilor noastre, în stare să aprindă, sus în țării, O stea călatorului, Steaua nădejdi și a credinței noastre.

G. I. Tohăneanu

Pe urmele unei revoluții

IN TOAMNA tirzie a anului 1990 am fost într-o scurtă călătorie în Franța și am avut privilegiul de a leși de mai multe ori din perimetrul Parisului, unde mă țineau captiv domiciliul meu temporar și lipsa de bani necesari efectuării oricărei escapade. Grație unui prieten m-am aflat câteva ore la Royaumeumont, nu departe de capitală, spre nord-est, în zona Olse.

În timpul șederii mele în Orașul Lumină tocmai se stinseseră ecurile sărbătoririi bicentenarului Marii Revoluții Franceze, un eveniment istoric considerabil pentru francezi și pentru întreaga lume, care taie istoria acestui popor și poate cea universală în două, încit nu de pomână s-a adoptat în Franța, pentru un timp, număratoarea anilor nu de la Hristos, ci de la data proclamării republicii. Bicentenarul acesta a fost serbat în timpul unei guvernări socialiste, deși nu a fost regizat de cel pe care mai marii regimului îl destinaseră acestei importante operații, Edgar Faure, care a murit între timp. Corifeii partidului aflat la putere au încercat să tragă spuza pe propria lor turtă, destul de recentă aceasta, dar totuși avind mare nevoie să fie încălzită, deoarece electoratul nu le mai e favorabil și ei își prelungec domnia prin tot felul de abilități și subterfugii.

Oricum am interpreta-o, Revoluția franceză de la 1789 a avut un ecou formidabil cu efecte realmente pozitive mai ales în lumea „subdezvoltată” cum se spune astăzi, din acea parte a Europei și apoi a lumii care se afla sub dominație străină, — deși a avut un efect benefic, constituindu-se într-un model de adoptat și în Germania, Elveția, Spania. Efectul a fost însă mult mai mare și aproape imediat în rindul popoarelor proletare (grecii, mai întâi, apoi românii, evreii etc.) dar și al popoarelor care căutau să se elibereze de opresorii străini (italienii, polonezii, ungurii, cehii, slovenii). Poporul nostru se situa în ambele pozitii, care îl îndemnau, îl încurajau, chiar îl sileau să profite de noua conjunctură, adică de clatinarea mai tuturor imperiilor prepotente din lume, indiferent pe unde s-ar fi aflat. De aceea noi (adică elita noastră intelectuală, politică, ba chiar și ecleziastică) am adoptat modelul revoluționar francez, căutind în primul rind să ne eliberăm de asuprirea străină care afecta toate clasele sociale și aceasta nu putea da roade decât antrenind masele, oferindu-le perspective promițătoare, de multe ori demagogice, dar și împlinite, în cadrul unui program de lungă durată. De aici caracterul „de sus în jos” al democratismului românesc, al civilizației și a daptării europene, totul început sub forma unei concesiuni generoase a boierilor. Poate și oportunistă, dar reală și abil calculată, oricum complet străină de spiritul revoluționarismului francez. Nicăi o țară din lume nu a plătit atât de scump ca Franța „democratizarea” sa, fenomen cu atât mai absurd și mai dureros cu cât tot ceea ce a rămas pentru ea ca pozitiv după atâtea convulsii se afla deja în reformismul de principiu al regelui și al unui

grup de oameni de stat și de gândire, încă dinainte ca revoluția să izbucnească. Și oricât ar fi de penibil pentru istoricii iacobini mai ales recentii să recunoască, el a fost un model de liberalism greu egalat chiar mai târziu. (Nu ignor imensa catastrofă a poporului rus în timpul revoluției sale, dar acolo a fost cu totul altceva: la capătul marilor bătălii revoluționare, cu un număr mult mai mare de victime, nu s-a instaurat cit de cit un regim mai democratic. Au izbucnit bolșevicii, adică un grup extremist, care condusesse lovitură de stat împotriva primei înjghebări liberale din istoria Rusiei, guvernului lui Kerenski, rezultat după revoluția din primăvara lui 1917 și care doborîse tarismul. Rusii au făcut o experiență singeroasă unică pentru ei și pentru popoarele pe care le asupreau, pentru ca până la urmă să se cufunde pentru trei sferturi de veac în cea mai cruntă tiranie pe care o cunoscuseră până atunci și una dintre cele mai negre din istoria întregii omeniri).

Cu asemenea sentimente și cu rezerva mea generală față de orice revoluție din lume, n-am regretat prea mult că am pierdut ocazia de a fi prezenți la sărbătorirea bicentenarului ei și mi-aș fi lăsat de orice iluzie chiar dacă as fi avut-o. Nu știu cit de strălucită va fi fost această sărbătorire, pentru că, în materie, posibilitățile francezilor sunt infinite: n-am înțeles decât generale, dar știu că s-au ridicat destul de voci care au blamat ideea, cerind revizuirea opiniei devenite publice, ba chiar pătrunse în imaginariul popular, prefăcând adine de două secole de propagandă insistență. Pentru țara sa de bastion Revoluția franceză a fost o catastrofă nici până în clipa de față depășită. Ea a provocat un război civil pustitor, deviat apoi într-un război cu întreaga Europă și care s-a sfîrșit prin dezastrul de la Waterloo și ocuparea Parisului de către aliați. Pentru Franța a însemnat nu numai o pierdere incalculabilă de vieți omenești și de valori culturale, dar și o precipitare a acestei țări, care mai înainte fusese forța militară numărul unu a lumii, într-o situație de putere de rang secund, condamnd-o și la o rămînere în urmă pe plan tehnic și industrial.

UNUL dintre efectele cele mai vizibile ale acestei catastrofe, desigur nu cel mai dezastruos, a fost grava ruptură petrecută atunci, incapacitatea de a se unifica măcar pe vreun plan (politic, cultural, istoric) cele două Franțe, cea a Vechiului regim, cu tezaurul ei uriaș, cultural și istoric, și cea post-revoluționară, în care orientarea democratică sau numai populistă face figură incongruă, deși e atât de fermă. Încît totul ajunge să pară o circire eteroclită, vizibilă chiar și în decorul vieții de fiecare zi. Franța a fost mai ales țara tipică a Vechiului regim, a feudalității, a civilizației gotice, apoi a Clasicismului și Luminilor, în fine a regalității și statului nobiliar, care tocmai în cazul ei au atins niveluri supreme, în timp ce revo-

luționarismul, statul democratic și societatea liberală, de care majoritatea francezilor actuali sunt așa de mîndri și-au găsit în alte spații geografice și epoci istorice încarnările cele mai strălucite și în același timp autentice, fără discrepanță pe care o oferă tot bric-à-bracul istoric al Franței. E limpede că o țară rezultată din coloniile coroanei engleze din Lumea Nouă va sustine în modul cel mai firesc egalitarismul în fața legilor, anularea privilegiilor feudale și abolirea sistemului monarhic, pentru ca un secol mai târziu, Brazilia să fie o țară mult mai justificat înclinată spre socialism, decît Franța care a fost tocmai strălucita expresie a unor instituții și situații istorice pe care a ținut să le nîmicească după ce în bună măsură chiar ea le crease.

CU aceste sentimente și gânduri am pășit într-o duminică de dimineață în perimetrul care cu două secole mai înainte fusese incinta mănăstirii Royaumeumont, una dintre cele mai mari și mai glorioase din Franța, fondată la 1228 de Ludovic cel Sfînt și devenită prin dezvoltarea ulterioară un focar spiritual cu raze mari de propagare în întreaga viață spirituală timp de mai bine de o jumătate de mileniu. Cînd am vizitat-o eu, din vechea mănăstire nu mai rămăseseră decît urme de fundații și resturi de ziduri. Pe un spațiu imens se recunosteau vechile fundații ale marii bazilici, aptă să primească în zilele de sărbătoare și de tîrg nu numai întreaga comunitate călugărească și pe locuitorii satelor din jur, dar și pe numeroșii peregrini sau trecători vremelnici. Pe aceeași suprafață creștea acum iarba, cu excepția stilpilor aparținind marelui nave centrale, din care mai rămăseseră tamburii, soclurile circulare de vreo doi metri în diametru. Pe aceste socluri se înălțau pe vremuri stilpii de susținere ai acoperișului, șarpant și toată înveltoarea de țiglă, dar și bolțile de piatră semicirculare sau ogivale, la o înălțime de cîteva zeci de metri. Toată mănăstirea fusese distrusă în timpul glorioaselor evenimente ale Revoluției franceze, într-un mod atât de radical încît nimeni nu se mai gîndise la o refacere sau restaurare.

Mi-e greu să-mi explic care fusese „obiectul” furiei și entuziasmului popular; m-am limitat să constat efectele. Mai ales am reținut felul cum s-a proiectat și efectuat operația de distrugere, căci a fost o operație în sensul cel mai strict și tehnic al cuvîntului. N-a fost un act spontan, violent și necegetat, o simplă izbucnire de vandalism inconștient, ci o acțiune premeditată, condusă de un specialist tehnic, echivalent în materie de pregătire profesională cu un inginer actual. S-a calculat astfel că elementul cheie de rezistență al întregii bazilici erau stilpii de susținere ai navei centrale. Au fost tăiați cu joagărul foarte aproape de bază, aceasta fiind singura metodă de a nu provoca prăbușirea treptată a edificiului, cu riscul de a prinde sub dărîmături pe făptași. După ce au fost secționati toți stilpii, operație care a durat cîteva săptămîni,

minți, deoarece s-a făcut cu maximă prudență, a fost adunată toată lemnăria, tot mobilierul și incendiat tot ce putea arde. În prealabil, de stilpi fuseseră legați mari cabluri de funie, la care au fost atelate cîte douăsprezece perechi de boi, care au tras, speriați și de incendiu, înspre afară, în așa fel încît dizlocarea stilpilor și prăbușirea lor să antreneze căderea părții superioare a navei, inclusiv acoperișul, înăuntru. Punctul esențial al acestei capodopere de distrugere bine calculată a fost o treabă de cîteva secunde și nu s-a înregistrat nici o victimă omenească. Apoi, după stingerea incendiului, s-au scos dintre dărîmături blocurile de piatră ce mai puteau fi folosite eventual (existau în epocă antreprize care se ocupau anume cu așa ceva). Ceea ce a fost recuperat a reprezentat partea de „beneficiu” a întregii operații.

Din toată această clădire complexă, un ansamblu magnific, la care contribuiseră veacuri întregi de inteligență și eforturi, în clipa de față nu a mai rămas decît, probabil diminuată și mult restaurată, clădirea refectoriului, marea sală unde călugării își luau mesele, echivalentă cu trapeza de la mănăstirile ortodoxe. Actualmente se țin acolo conferințe, colocvii, congrese uneori internaționale. Cînd m-am aflat eu la Royaumeumont, n-am putut-o vizita pentru că înăuntru se ținea o întrunire sindicală sau așa ceva a profesorilor din învățămîntul secundar din regiune. M-am înălțat la o fereastră care nu mai avea desigur vitraliile de pe vremuri și mi-am aruncat o privire înăuntru: la o catedră, unde în timpul colacțiilor călugărilor li se citeau unele fragmente din viețile sfinților, vocifera acum un tip congestionat, din fericire pentru mine inaudibil, care avea ceva de comunat celorlalți, dar și mai departe, nu Providenței ci șefului departamentului, eventual primului ministru. Desigur că era vorba de o „revindicare”.

Ce mi-ar mai fi trebuit să fiu în Franța în timpul sărbătoririi bicentenarului Marii revoluții? Cu experiența de acasă, cu recenta pe atunci acțiune a „minerilor”, cu ceea ce am mai citit și cu ceea ce se poate constata chiar în simple vizite, mă pot declara pe deplin edificat. Dar asta nu mă împiedică să deplîng totuși atîtea distrugerii, cea mai dureroasă pentru mine fiind nimicirea Bibliotecii Centrale Universitare din București, Fundație a marelui și inteptului rege Carol I. Ea a fost distrusă nu gratuit, ci pentru a se crea panică, urmărindu-se un inamic imaginar, ceea ce revoluționarii francezi exact acum două sute de ani au făcut pe scară națională și unde o serie de teroriști au existat totuși, au fost uciși și chiar identificați.

De unde se vede că Revoluția franceză ar mai putea constitui și azi chiar și în țări îndepărtate un model dintre cele mai demne de urmat.

Alexandru George

(din volumul în curs de apariție *Capricii și treceri cu gândul prin spații*)

PREPELEAC

Ti ricordi?...

MEMORIA fiecăruia este alimentată, întreținută de tinerețea de mîntre a prietenilor binevoitori și fideli. Ce ai uitat, ei îți aduc repede aminte, restituindu-ți pe loc gîndul pierdut. Binefacere mai mare, cred că nici nu există. Să reîntri în posesia unui lucru trăit ori spus, care s-ar fi topit în neant dacă unul din bunii tăi amici nu ți l-ar fi reamintit, fie din întîmplare, fie că dădeai semne că nu mai știai ce zisesesi, — și ce zisesesi era foarte, foarte important, nedemn să între în uitare.

De obicei, cînd pierzi un lucru de pret, o bijuterie, o servietă plină cu acte și chiar și cu ceva bani, dai anunt la mica publicitate și soui, dacă e vorba de servietă, — pierdut servietă cu acte și bani, banii pot fi reținuți (li aducătorului bună recompensă. Cum să dai însă la mica publicitate un anunt care ar suna cam astfel:

Acum trei ani, trei ani și jumătate, aflindu-mă la sosea cu un prieten, am zis, am afirmat în legătură cu anul 1984 și cu precizarea unui autor al cărui nume nu mi-l mai amintesc, ceva în legătură cu viitorul marii noastre vecine de la răsărit. Nu știu ce-am zis, cînd am zis, dar ce-am zis, am uitat, ramolitul de mine... (as pune autoaprecierea aceasta, sperind că mai e pe lume o cenzură). Il rog pe amicul ce mă însoțea să mă contacteze și să-mi reîmprospăteze memoria. Aducătorului, un pachet de tutun de pipă Amphora roșu: în caz contrar, un cartus de Marlboro long size...

AR APĂREA astfel cu timpul un Arhipelag, un nobil Arhipelag al uitucilor prezenți sau în devenire, alcătuit din atîți amici salvatori, cu memoria întreagă: legați între ei prin viaducte, canale cu o comunicare rapidă, — fără să știe nimeni nimic — și mai durabile decît tunelul de sub Marea Mîneii: și chiar, — pentru transmisiile pe spații mai mici, — un sistem de tevi subtile ca ale pigmeilor, dar prin care, în loc de săgeți otrăvite, s-ar expedi urgent atîtea și atîtea amintiri pierdute... De ce nu s-ar face și o Bancă? Un S.R.L., unde, în loc de acțiuni, am plasă pe bandă fraze memorabile, vorbe de duh. Nicăi n-am mai avea nevoie de hirtie. Iti dau un paradox de x: dacă imi dai o frază a lui y. Dar cite comori, sortite pieirii, nu s-ar mai depozita...

PE VREMURI, în drum spre țară, am ajuns la Venetia cam pe la miezul nopții, în gară... Sala de așteptare era goală, pustie. Mirosea a trabuc stins și-a alse putrede. Două săli de așteptare n-am să le uit niciodată. Prima, din gara Urziceni, unde, în copilărie, pe o iarnă cumplită, așteptind trenul, înzăpezit, l-am văzut pe Costică Pierdut, eroul prozatorilor din Bărăgan. În izmene numai și-n cămașă, desculț, ras în cap ca un ocnaș, el a băut dintr-o răsufare, lingă godinul incins, o sticlă de izmă de un

kil, înmulțind apoi la iuteală un milion și ceva cu alt milion și ceva, în minte, dînd rezultatul exact, cu mult-mulț înainte ca ceilalți să-l fi socotit cu creionul.

A doua sală de așteptare a fost aceea de la Venetia. Noaptea fiind înaintată, renunțasem la hotel: ce-o fi-o fi... Și-atunci, chirchit pe unul din scaunele tepene de lemn, i-am văzut apărind pe cei doi bătrîni, cam octogenari. Intraseră vorbind cu vivacitate, — doi prieteni de-o viață. Ce mi s-a părut mie curios, a fost că nu se azezaseră unul lîngă altul, ci pe-o latură a sălii iar celălalt pe latura de vizavi, ca și cum ei ar fi avut nevoie de o anumită distanță ca să se vadă mai bine. Vorbeau tare, cu energia explozivă a surzilor convinși că se adresează de la mari depărtări... **Ti ricordi?...** Celălalt răspundea și el răstît ca de la sub de metri, și încet, încet, din schimbul lor tunător de mesaie, am priceput că amîndoi făcuseră împreună primul război mondial și ceva mai târziu și pe cel din Abisinia. **Ti ricordi?...** Ma la ragazza di Djibuti?... — dar fata aka de la Djibuti... — dar cînd a căzut obuzul ăla pe compania a treia?... dar cînd a venit în inspecție generalul Giudici și a zis... — **Che cosa, che cosa ha detto?...**

ce-a zis, ce-a zis? Cum, uitase? ! **Non e possibile!...** Iar cel care nu uitase, a zis că generalul Carlo Giudici, venit pe front să-l vadă, zisese: Eroii mei bravi... bravissimi... Azi-noapte l-am visat pe Cezar care mi-a spus că

își mușcă pumnii de ciudă în lumea umbrelor că nu v-a avut pe voi sub ilustra sa comandă!... **Cosă diceva Giudici che aveva detto Cesare.** — așa zicea Giudici că zisese Cezar. N-am mai dormit pînă în zori.

ASA CĂ prietenul Radu Cosasu, cînd a zis anul trecut, în colțul său de pagină stropit mereu de spuma unei enorme sticle de șampanie, ca a campionilor de formula unu, că eu as fi zis o dată... Uitasem. Cum să fi zis, eu: **Ei, rusii, n-or să se schimbe niciodată din cauza literaturii...** Tolstoi, Gogol, Dostoievski transformind Rusia într-un Diamant Gigantic, gata slefuit, gata tăiat, imposibil de remodelat, și al cărui virtute de fete orbitoare întrec prin emisia lor tot ce a descoperit tehnica modernă pînă astăzi, inclusiv fulgerul atomic. Prin urmare: geniul slovei scrise înfruntă orice devenire... Ce arsenal nuclear e capabil să reziste înaintea unui asemenea arsenal literar?

Cum să fi zis eu așa ceva?... Ba ai zis, mă asigură amicul cu zimbetul fin al lui Iosif în Egipt, seful de cabinet al Faraului...

Că pe colonelul însărcinat cu paza lui Gorbaciov l-ar fi chemat Lev Tolstoi?...

Bine, dar în cazul ăsta, pe comandantul cu paza lui Boris Eltin îl cheamă, sigur, Pușkin. Vom vedea.

Constantin Toiu

Prezențe și absențe

LA ÎNCEPUT am vrut să spun „nu”. În prima clipă, gândindu-mă că au apărut în 1991 prea puține cărți de critică românească, că, între care doar câteva cu adevărat semnificative, mi s-a părut că nu prea as avea din ce să încropesc un bilanț. Pe de altă parte, despre situația actuală a genului și despre evoluția profesionalistilor lui pe scena zilei, dincolo de economia editorială, am mai scris, cu rost ar avea să tot repet aceleași lucruri?!

Dacă am acceptat — totuși — invitația colegilor de la România literară, am făcut-o dându-mi seama că pot folosi prilejul pentru a spune câte ceva nu despre cum este critica românească, ci despre cum a fost! Căci — am socotit într-o clipită — n-a apărut încă în volum nimic scris după, în ultimii doi ani, ci doar „restante” de dinainte, care-și așteptau rîndul la tipar, sau cărți care, aparținînd unor autori din exil, nu se puteau publica din principiu (din principiu cenzurii oficiale, adică). Și în primele cazuri, și în celelalte, e vorba despre texte reprezentative pentru alt moment de istorie culturală și politică decît cel actual. Degetele de la o mînă sînt prea multe pentru a număra volumele care rămîn să se integreze cu adevărat, prin atitudinea pe care o ilustrează, în orizontul actualității. În schimb, destule din titlurile apărute ne pot oferi unele informații — dincolo de temele lor efective — despre situația criticii și a criticilor literari din România de pînă la sfîrșitul lui 1989.

Mai întîi, un inventar, parcă mai bogat decît ne-am fi așteptat — sau, cel puțin, decît m-am așteptat eu — la capătul unui an care a părut mai degrabă cenusiu pentru genul criticii. Și — încă — e posibil să-mi fi scăpat oarece titluri! Chiar dacă n-am avut la îndemînă datele care să-mi permită să fiu riguros sută la sută, am încercat să reconstitui suma aparițiilor lui 1991 indiferent de anul înscris pe paginile de titlu, incluzînd — deci — și cărțile iesite pe piață în ianuarie — februarie — martie dar încă marcate în contul lui 1990. Pînă la urmă, am ajuns la următoarea listă (ordonată alfabetic): Ion Bălu — *Viața lui Ion Creangă*, Maria Vodă Căpșan — *Mircea Eliade* — *Spectacolul magic și Accente*, Paul Cornea — *Approapele și departele*, Traian T. Cosovei — *Pornind de la un vers*, Gabriel Dimisianu — *Repere*, Nicolae Florescu — *Itinerarii mirabile*, Elena Coronescu — *Dictionar de teatru francez contemporan*, Margareta Gyurcsik — *A povestii, a reflecției*, Mihaela Mancas — *Imbajul artistic românesc în secolul XX*, Nicolae

Manolescu — *Istoria critică a literaturii române*, vol. I, Adrian Marino — *Biografia ideii de literatură*, vol. I, Dan Horia Mazilu — *Vocația europeană a literaturii vechi*, Ștefania Mincu — *Nichita Stănescu între poezie și poezie*, Mihaela Mirtu — *Dynamique des formes (théâtrales dans l'oeuvre de Molière)*, Cristian Moraru — *Poetica reflectării*, Marina Muresan Ionescu — *Eminescu și intertextul romantic*, Z. Ornea — *Viața lui C. Stere*, vol. II, Marian Paohaghi — *Cumpănă și semn*, Marta Petreu — *Teze neterminate*, Al. Piru — *Surizătorul Alecsandri*, Constantin Pricop — *Marginea și centrul*, Petre Răileanu — *Corabia lui Ghilgames*, N. Steinhardt — *Memo-logul polifonic*, Constantin Toiu — *Prepelece*, Cornel Ungureanu — *Imediația noastră apropiere*, vol. 2, Ion Vlad — *Lectura poeziei*. Sînt cărți de critică sau de istorie literară, de poezică sau de eseistică. N-are rost să discut aici interferențele între atari categorii sau cuprinderea lor, bunăoară a celei din urmă, care ar putea să includă sau nu — de pildă — formele dialogate de felul *Minunatelor memorii ale unui ambasador al relațiilor ale lui Alexandru Paleologu sau al Dialogurilor de seară* purtate de Părintele Galeriu, Andrei Plesu, Gabriel Liiceanu și Sorin Dumitrescu. Dintre cărțile de critică și eseu ale autorilor români trăitori în străinătate au apărut în 1991 la editurile din țară *Românește de Virgil Ierunca*, *Anatomia unei negații de Gelu Ionescu* și *În cunoștință de cauză de Ion Negoitescu*. Încă o dată, dacă ne îndepărtăm de zona exegezei literare aplicate și operăm cu un concept larg de eseu, se adaugă și numeroase alte volume de Mircea Eliade, E.M. Cioran, Eugen Ionescu. Lar dintre putinele editii din clasic care si-au continuat mersul în 1991, rețin pentru acest inventar un singur volum de critică: Tudor Vianu — *Opere* vol. 14, cuprinzînd texte de excepțional interes pentru reconstituirea unui portret interior al marelui autor (correspondență, interviuri și poemul *Arcaidă*).

Un atare pomelnic sune — de fapt — foarte multe, și prin prezențele, și prin absențele sale. Fiind vizibil cu ochiul liber că mulți dintre criticii români importanți al momentului nu au publicat cărți în 1991, mă voi referi la absente doar la capitolul exilului. Pînă acolo, să vedem cam ce acceptau sore publicare editurile din țară către sfîrșitul anului '89. Desi formau „plînea cea de toate zilele” pentru marea majoritate a profesionalistilor genului, cronicile literare nu se mai puteau decît cu mare greutate culege în volume. Ideologii oficiali blo-

cînd de cele mai multe ori accesul către tipar al manuscriselor de acest fel. În ele își aflau un teren de manifestare spirital critic, independentă de opinie, selecția valorilor, structural opuse acțiunii de uniformizare impuse „de sus” întregii societăți. Culegerile de articole ale lui N. Steinhardt și Marian Papa-hagi (nu mai reiau titlurile), singurele din bilanțul editorial al anului trecut, trebuie să fi fost, în acele condiții, printre puținele manuscrise de folietonistică acceptate sore publicare în ultimii ani al deceniului trecut. În schimb, semnificativă este opțiunea unui folietonist prin excelență, precum G. Dimisianu, pentru eseu mai amplu, aplicat la istoria literaturii: cartea sa era o privire spre marii clasici ai criticii românești, o retrospecție prin care principiile valorii estetice, tot mai greu de resocet în cîmpul literaturii contemporane, erau reaminte în opera predecesorilor și — astfel — implicit reafirmate ca „reper” obligatoriu.

Dacă nu culegeri de articole, atunci ce manuscrise mai depuneau criticii noștri în edituri? În genere, cărți pe teme departate de actualitatea cea problematică, distorsionată și controlată de cenzură, însă — în același timp — cărți prin care își respectau formația și specializarea, apărîndu-și indirect codul eticii profesionale. Universitarii își vedeau de munca lor (numai ei știu în ce condiții de informare bibliografică și de lectură în săli sufocante vara, înghețate iarna, ca și... acum!), făcînd studii de istorie literară, cum sînt cărțile lui Paul Cornea și Dan Horia Mazilu, sau cercetări din perspectivă teoretică, precum Mihaela Mancas sau Mihaela Mirtu. Ne-universitarii cu aceleași specializări își continuau și ei proiectele de cursă lungă: vezi cazul „biografiilor” — unul de autori, celălalt de idei — Z. Ornea și Adrian Marino. Si folietonist, și profesor la facultate, Nicolae Manolescu se dedicase scrierii unei istorii a literaturii autohtone, plonjînd în Evul Mediu românesc și în epoca pașoptistă. Cit despre seriile de critici și eseuri mai tineri, care și așa publicau mult mai greu cărți decît „consecrații” (necazurile accesului în planurile editoriale și la nazurile cenzurii nefiind nici ale „democratice” distribuite)... Unii, în paralel cu folietonistica de zi cu zi — sau de săptămîni sau de săptămîni, sau de luni cu lună, sau de cum se putea! — scriau și ei eseuri mai îndepărtate de prezent, precum cele din volumul lui Constantin Pricop, sau încercau să se ruze cu totul și să-și implicească proiectele cele mai ambicioase aflate deasupra mizeriilor epocii, cum e cazul cărții lui Cristian Moraru.

Prin urmare, ce se putea și ce nu se

putea publica? Lăsînd întrebarea deschisă, cred că — oricum — nu gresesc dacă spun că pînă în ultima clipă de dominație a regimului comunist, așa pustiitor cum a fost, profesionalistii criticii românești și-au făcut datoria, găsînd căl prin care să-și facă auzit mesajul. Nu din vina lor devenise imaginea editorială a acestui efort colectiv tot mai săracă. În tot cazul, oglindit în paginile lor, maioreșcianul „deget de lumină” invocat cîndva de Lovinescu n-a încetat de-a lungul deceniilor precedente să strălucească ori — măcar — să... pîlîie!

Am promis că voi reveni la absentele criticilor din exil. Cele trei titluri publicate în 1991 de editurile din țară — toate trei foarte importante, fie în ordine exegetică, fie în plan moral, fie în ambele — înlesnesc observația că au apărut deocamdată doar texte scrise mai demult și în românește. E și situația eseisticii de tinerețe a „vedetelor” Eliade, Cioran, Ionescu. N-a fost — probabil — timo destul pentru traducerea cărților de critică și teorie literară mai noi. Știu că operația e în curs. În perspectivă finalizării ei, avansează de pe acum pronosticul că, atunci cînd volumele unor Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Sorin Alexandrescu, Mihai Spărișu, Marcel Cornis Pop și ale altora vor apărea și în țară, s-ar putea să avem revelația că unul dintre centrele de greutate ale gândirii culturale teoretice românești (dacă nu cel mai important din două — ca să nu exagerez și să spun că singurul!) s-a aflat în exil. Faptul s-a simțit deja — așa zice — în articolele și interviurile cu care cei în cauză au fost prezenți în presa noastră din ultimii doi ani.

La final, înregistrez și două simptome editoriale cit se poate de optimiste pentru soarta altfel nu tocmai roză a criticilor români în fata economiei haotice de piață. Ambele sînt legate (n-am ce să fac, nu merită să le trec pentru asta sub tăcere!) tocmai de directorul revistei în care public aceste note: au apărut de curînd prima reeditare „post-decembristă” a unei cărți de gen, în soceta *Area lui Noe*, și primul volum, *Dreptul la normalitate*, rezultat din fenomenul iesirii multor profesioniști de primă mînă al analizei literare în arena analizei politice. Privindu-le, trăgînd cu ochiul și sore paginile gazetelor de azi, putem întrevădea nu numai cum a fost, ci și cum este și încotro se îndreaptă critica românească. Temă prin care „bilantul” meu ar deveni... prospectiv. Așa că mă opresc!

Ion Bogdan Lefter

D'ale carnavalului

JURNALELE și memoriile au făcut o serioasă concurență, în anul care s-a încheiat, prozei de ficțiune. După ce a fost alita vreme mîlît — știînd bine că este mîlît, dar cîtînd totuși textele falsificate, din lipsă de altceva — cititorul român vrea acum să afle adevărul. De fapt, nu să-l afle, fiindcă în linii mari îl cunoaște dintotdeauna, ci să-l vadă recunoscut în mod public, scris — cum se spune — negru pe alb.

Amintirile despre anii petrecuți în închisorile comuniste sînt zguduitoare nu numai pentru că suferințele descrise depășesc orice imaginație, ci și pentru că victimele — recrutate de regulă din elita intelectualității românești — știu să povestească și să explice ce au trăit. I-am văzut cu toții la televizor pe maimarîi penitenciarelor și lagărelor de muncă forțată din epoca Dej și ne-am dat seama nu numai de lipsa lor de suflet, ci și de prostia neagră care-i face incapabili să-și analizeze faptele. Oamenii pe care i-au umilit și chinuit le sînt în mod evident și aproape fără excepție superiori — ceea ce dovedeste o dată în plus că instaurarea comunismului a însemnat o catastrofă răsturnare de valori. O adevărată prăpaștie separe — din punct de vedere moral și intelectual — pe Ion Ioanid, autorul unei opere memorialistice de o valoare excepțională, *Inchisoarea noastră cea de toate zilele*, de toți tortionarii săi. Ion Ioanid transformă experiența concentra-

ționară într-o experiență intelectuală. El se simte în închisoare ca un reporter trimis să se documenteze și fiindcă nu are hîrtie și creion, înregistrează totul în memorie. Nici o clipă nu devine cu adevărat un deținut. Cu o seninătate și o înțelegeră de european caută o logică pînă și în cele mai aberante manifestări ale călăilor săi.

La fel de revelator, desi se referă la altă perioadă istorică, este jurnalul — apărut postum — al unei femei sensibile și inteligente, Jeni Acterian, aflată în tinerețe în anturajul unor personalități ca Nae Ionescu, George Enescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Eugen Ionescu. Fisonomia existentialistă care străbate *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* ca și admirabilul soirot critic dovedit în judecarea creației artistice a epocii fac din această carte o operă prețioasă cu atât mai prețioasă cu cît pînă acum nu figura în nici un inventar și ni se înfățișează ca un dar neașteptat.

Un alt gen care a dat o culoare distinctă anului literar 1991 îl constituie proza politică, renăscută din propria ei cenușă. De peste patruzeci de ani la noi nu s-a mai făcut așa ceva. Interviurile, declarațiile, apelorile, scrisorile deschise de care Doina Cornea, Mircea Dinescu, Dan Deșliu, Dan Petrescu le-au difuzat, prin mijloace clandestine, încă din timpul lui Ceaușescu au reînnoit genul. În 1991 au apărut în volum, sub titlul *Dreptul la normalitate*, comentariile politice publicate săptămînal de Nicolae Manolescu la rubrica *Ochiul magic* din pagina a doua a revistei noastre. Iată o apreciere făcută de reputatul politolog Vladimir Tismăneanu, prefăcătorul volumului: „Atunci cînd discutăm marii chestiuni sociale, economice și morale ale României, Nicolae Manolescu o face întotdeauna competent, cu un invidiabil simț al nuanțelor. Probabil că în această privință experiența sa

filologică l-a fost mai mult decît utilă. Proza politică a lui Nicolae Manolescu are, au mă îndoiesc, valoare pedagogică. Generații de intelectuali români îi vor urma în ceea ce înseamnă deschiderea la realitate și respingerea schemelor mentale însoțite de programe utopice”. Tot în 1991 au fost reunite într-un volum intitulat *Puncte și de la capăt* comentariile politice ale lui Ion Cristoiu, remarcabile prin riguroasa argumentație, prin luciditate și prin marea audiență de care se bucură în rîndurile celor mai diferite categorii de cititori. Ar fi frumos să apară în volum și comentariile lui Octavian Paler, Alexandru George, Mircea Mihăilescu, Cornel Nistorescu, Tudor Octavian, Ion D. Gola, Toma Roman, Hrabal Stănculescu...

S-a tipărit enorm — în anul care s-a încheiat — din literatura interzisă sau doar îndreptabilă în timpul dictaturii. Autori români stabiliți în Occident sau în teritoriile românești ocupate acum o jumătate de secol de Uniunea Sovietică au devenit, prin operele lor, prezente obișnuite în librării: Paul Goma, Ion Drută, Dumitru Tepeneag, Virgil Gheorghiu, Vințilă Horia, L. M. Arcade, Bujor Nedelcovici, pentru a da numai cîteva exemple. Marele dramaturg Eugen Ionescu a fost descoperit și ca prozator. Din Mircea Eliade se publică pe bandă rulantă povestile fantastice. S-a ajuns chiar la o inflație în acest sens (Minunată inflație! De-ar fi singura din România.)

O altă caracteristică a prozei publicate în 1991 o constituie numărul mare de reeditări. Este un fenomen firesc, un fel de distindere violentă a unui resort multă vreme comprimat. Ne aducem aminte că pe lîngă cărțile de proză interzise, mai existau în vremea lui Ceaușescu cărți care anărau cu omisiuni, cărți care apăreau cu adăugiri impuse autorilor, cărți care apăreau fără modificări, dar în tiraje restrînse etc. Proza încearcă în momentul de față să se scuture de toate a-

ceste amintiri neplăcute. Autorii reintroduc în texte pasaje care le-au fost scoase de cenzură, dar unii folosesc prilejul pentru a introduce și pasaje scrise abia acum, de un curaj (retroactiv!) nebun. Se procedează, bineînțeles, și invers: se scot pasaje scrise cîndva la comanda propagandei comuniste, dar se scot și pasaje scrise din proprie inițiativă, pentru a fi pe placul propagandei comuniste. În acest „carnaval post-revolutionar” (cum îl numea Valeriu Cristea, el însuși un personaj foarte vizibil al acestui carnaval) totul este posibil. S-a ajuns pînă într-acele locuri, publicînd romanul *Delirul* al lui Marin Preda, Ion Cristoiu, prefăcătorul și îngrijitorul ediției, a introdus un pasaj despre Stalin, eliminat cîndva de cenzură, și a scos un pasaj despre tinerețea revoluționară a lui Ceaușescu, scris la sugestia sa pe stele cit de insistență a oficialității. Este foarte probabil că aceste revizuri le-ar fi făcut, dacă ar fi trăit, și Marin Preda însuși. Este foarte probabil, dar nu este sigur...

Ferice de scriitori ca Augustin Buzura, Mihai Sin sau Octavian Paler care, reîpărîndu-și romanele, nu au de făcut decît unele modificări de ordin stilistic...

Romane noi și valoroase nu au apărut. Cele care au o valoare indiscutabilă — ca *Proprietatea* și *posesiunea* de Petru Dumitriu sau *Pîndă și seducție* de Nicolae Breban — au fost scrise înainte și n-au putut fi publicate la vremea respectivă din cauza unor împrejurări nefavorabile. Ideal ar fi fost să apară și romane scrise după. Romane remarcabile, bineînțeles, pentru că romane de duzină, de dată recentă, s-au mai văzut.

Poate că 1992 ne va aduce și acea carte — altă de usor de descris și altă de greu de scris — despre ceea ce am trăit cu toții în această parte a lumii. Depinde, printre altele, și de alegerile locale...

Alex. Ștefănescu

Între deznădejde și speranță

EVREMEA bilanțului anual și, ca de obicei, trebuie să cumpănim între activ și pasiv sau, și mai corect, să vedem dacă ne-am sporit averea sau ni s-a împuținat. Grea treaba, acest bilanț în sfera culturii scrise, mai ales în cea a cărții. Eu, din foisorul meu de observator, trebuie să dau seama despre ce s-a făcut în domeniul editiilor. Editii din opera clasicii literaturii române, sau din alte sfere ale culturii. Cum să relatez despre o durere care e mare în câteva biete pagini? Durerea nu e mai mare, îmi șoptește un glas înțeles, aici decît în celelalte zone ale editării cărților. Așa este. Numai că asta nu e deloc încurajator. După date centralizate la mijlocul lui decembrie 1991, au apărut 1260 titluri, dintre care 695 la edituri de stat și 568 la edituri private. Ca vechi editor, știu că e cel mai prost an editorial din ultima vreme. (Prin anul optzeci cînd producția editorială balansa în jurul a două mii de titluri intram în mare alertă). Și ca nenorocirea să capete rotunjime trebuie să adaug imediat în seamă de librari. Dar de cumpărători? Sigur că, în fapt, cumpărătorul avisat le preferă. Dar publicul mare se îndreaptă, din nenorocire, spre maculatură, pervertindu-și gustul. Grav, S-ar putea, desigur, adopta măsuri utile pentru salubritatea gustului public. E probabil că prin sporirea, în număr, a cărții de cultură. Dar un principiu clasic al economiei de piață spune că moneda cea rea o înlătură pe cea bună. Astfel încît lupta — acută — rămîne valabilă și sortii noștri de izbîră sînt mereu primejdii. Soluții există și de altă natură. Să le spunem coercitive. Întrebarea e cine le va adopta. Să sperăm că se va găsi cineva înțelept care să le inițieze. Cine altcineva dacă nu Ministerul Culturii?

Care e „starea” editiilor în această atmosferă editorială? Cum spuneam, nu mult mai rea decît cea din domeniile vecinale. Cu un adaos însă. Și acela e negativ. El e determinat de coborîrea stăchetei științifice al acestui tip de carte. Și fără rigoarea științifică a aparatului critic o editie este o carte, reeditată sau înedită, dar nu poate fi și o editie. E bine asta? E rău? E o efectivă nenorocire. Au apărut, cu deosebire (dacă nu exclusiv) cîteva editii critice la Ed. Minerva (al 4-lea volum din *Operele lui*

Blaga, al șaselea din *Operele lui Sadoveanu*, al 15-lea din *Operele lui Rebreanu*, cîteva bune editii în colecția „Documente literare”). Ce-i drept, au apărut și în alte edituri, cîteva editii din opera scriitorilor pînă acum interziși (Cioran, Eliade, Eugen Ionescu) sau istorici (Ion Nistor). Dar le au țesut în lume în starea lor originară (era să spun virginală), fără minime lămuriri și note care să călăuzească lectura marelui public. Îmi pare nespus de rău că trebuie să o spun. Campioana acestei rele, pernicioase mode este Editura „Humanitas”, altfel remarcabilă prin inițiativele și aparițiile ei. Domnește în această editură o prejudecată și o efectivă idiosincrasie împotriva notelor la o carte sau a prefeteilor. Argumentul e că nu publică editii critice. E adevărat și plauzibil. Dar oriunde în lumea cărții editorul are grijă să editeze o carte (inedită sau reeditată după patru-cinci decenii), oferind cititorului puncte elementare de orientare. Ignorînd acest principiu, Ed. „Humanitas” a apelat, în materie de carte istoriografică (inclusiv memorialistică: Argetoianu, Gafencu) la un editor improvizat (dl. Stelian Neagoe) care editează, fără rigoare și știință de carte, în bandă rulantă, tot ce-l cade în mină sau i se pune la dispoziție. De parcă în țara românească ar fi dispărut, în neant, istoricii de meserie la care s-ar fi putut apela cu folos. Din această cauză, Ed. „Humanitas” pare o editură neprofesionistă, chiar diketantă. Improvizînd editii la întîmplare dar profitabile financiar. E păcat, o spun din nou cu regret, că o editură atît de importantă păcătuiește grav la acest capitol, cînd în altele, de pildă, la calitatea traducerilor, dovedește, spre lauda ei, înaltă exigență, semnalînd rigoare și profesionalism. Și dacă „Humanitas” e neapăsătoare la capitolul editii, ce mai putem pretinde de la alte edituri, noi și lipsite de experiență?

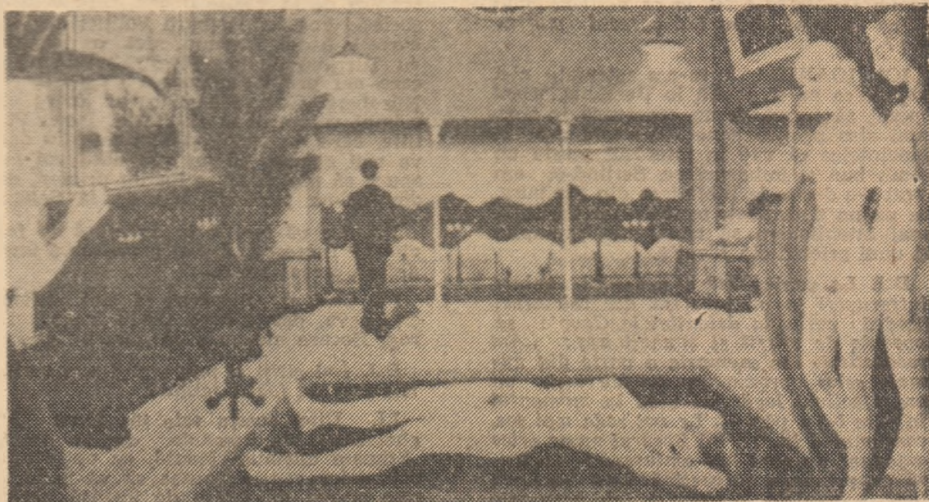
EDITIILE critice din clasicii literaturii române (și nu numai) sau colecțiile de documente au a se lupta cu cîteva dificultăți greu de surmontat. Mai întîi este capitolul costurilor, altfel zicînd enormele pierderi financiare reprezentate de fiecare titlu (între cinci-șase sute mii lei). În 1991 publicarea acestor cărți de interes cultural fundamental a fost subvenționată din fondurile guvernului. (Trajele au fost mici pentru că sporirea lor majorează pierderile). Nimeni nu știe dacă în 1992 aceste subvenții vor mai funcționa și, în consecință, dacă editiile critice programate vor apărea. Fără subvenții nici o editură nu-și poate îngădui luxul de a le publica. Iar fără astfel de cărți (editii critice) cultura noastră sărăcește, osificîndu-se. Lucrurile se complică însă ca-

tastrofal. Se întîmplă că de la o vreme, chiar editiile de masă din opera clasicii noastre („Arcade”, „Patrimonium”, „Lyceum”, „Cartea elevului”), avînd ca scop declarat alimentarea bibliografiei școlare (de aceea aparatul critic e minimal) nu mai capătă tiraj. Librării spun că operele scriitorilor români, inclusiv clasicii, nu se mai vind. Mi-e greu să cred asta. Dar cuvîntul librărilor e hotărîtor și cărțile programate riscă, dacă sînt culese, să fie topite. (Recent, o editie, în colecția „Arcade”, din *Scrisori către Vasile Alecsandri* de Ion Ghica a căpătat tiraj 1000 — una mie — exemplare). Ce facem? Va trebui, cred, să ne organizăm propria noastră rețea de difuzare. Dar cine ne va da spații comerciale pentru librării noi? Și aici, cred, că e datorită Ministerului Culturii să intervină hotărît și salvator. Intervine, apoi (chiar dacă se rezolvă chestiunea tiraj-difuzare) cea a exorbitanței majorării a pretului hîrtiei și a manoperei tipografice. Cea mai ieftină hîrtie (editii tip C) e acum 140 lei (de la 50—80 lei) iar manopera tipografică a fost urcată cu 60%. În aceste condiții pretul unei cărți de bibliografie școlară va ajunge mult peste suta de lei. Va mai putea elevul sau părintele său să o cumpere? Se va desfășura procesul didactic fără lectura bibliografiei școlare care, am uitat să spun, apăsă acum aproape exclusiv pe umerii Ed. Minerva? Nu am, mărturisesc, răspunsuri pentru toate aceste întrebări. Singura soluție eficientă ar fi ca guvernul, scoțînd hîrtia pentru cartea de cultură produs de interes strategic, să renatizeze cinci-sase mii tone hîrtie editii tip C, la prețuri re-

zonabile, pentru a putea menține un plafon accesibil al prețurilor cărții. Dar cerem asta de un an de zile și nimeni nu ne dă ascultare.

Să mai spun că nu mai avem editori calificați pentru editii critice de anvergură. Cei care se devotasera pînă acum acestei munci de erudiție dau semne de oboseală sau abandon. Iar alții, tineri, nu se înghesule, ocupați, pînă peste cap, cu gazetărie politică. Ar trebui să mă întreb, din nou, ce ne facem. Dar prea sînt multe întrebările nu numai pentru a le formula dar și pentru a le afla răspunsuri. Oricum, pentru a încheia într-un registru optimist, Ed. Minerva își continuă, în 1992, seria de „Opere” și „Scrisori române” (Blaga, Sadoveanu, Hasdeu, Lovinescu, Duiliu Zamfirescu, Chendi). Ba chiar inaugurează patru noi editii: Mircea Eliade, G. Călinescu, M. Sebastian, I. Al. Brătescu-Voinești. De unde vom lua fonduri pentru finanțarea lor, cum ne vom război cu prețul hîrtiei și al manoperei tipografice? Ca să fiu sincer, răspund deschis: nu știu încă. Dar ne luptăm să găsim subvenții, de la guvern și de la alți sponsori. Dacă dificultățile nu ne vor birui și sănătatea (nervii, rezistența fizică) nu ne va abandona, cred că vom învinge. Sper. Dacă nu ne vom prăbuși. Și nu e vorba de noi ca entități individuale ci de segmentul de cultură pe care îl reprezentăm: literatura română clasică. Vorba lui Caragiale: asta-i situația.

Z. Ornea

PAUL DELVAUX : Abandonul (1964)

tranziție

O marfă greu
vandabilă

EDITURILE evită să publice cărți de versuri, considerîndu-le o marfă greu vandabilă. Aprecierea este prozaică, dar nu și falsă. La librării nu s-a mai format de multă vreme o coadă la un volum de poezie. Creația lirică a dispărut aproape complet din viața publică. Mai întîlnim doar unele vestigii, în cele mai neașteptate locuri. Versuri de Adrian Păunescu în vitrinele magazinelor de autoturisme. Traduceri din Georg Trakl pe tarabele unor comerțanți improvizati, printre pachete de Kent și L&M. Poemele difuzate de Televiziune sînt prezentate într-o manieră fals sărbătorească și fals reflexivă, ca și cum „Cîntarea României” ar continua, singura noutate constituind o eliminarea din texte a numelui lui Ceaușescu. Se organizează în continuare spectacole de poezie — de o solemnitate aproape mortuară — avînd drept cap de afiș *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.

Flacăra poeziei a pîlîit de cîteva ori, tulburător, în Piața Universității. Folclorul politic creat acolo ca și superbele versuri ale lui Petre Stoica din volumul *Piața Tîen An Men II* reprezintă o șansă pentru poezia românească. Va fi vreodată valorificată? Sau s-a și pierdut, acoperită de zgomotul și fumul petardelor? Deja se

auze distinct, din difuzoarele casetofoanelor japoneze de pe strada Lipscani, semnalul unui nou gen de poezie, foarte gustat de virtualii sponsori ai culturii noastre: „Pleacă Roman, Stolojanu”, „Da” rămîne-n veci țiganu”.

Numai inerția mecanismelor editoriale a făcut ca în anul 1991 să apară și cărți de versuri demne de interes. În timpul lui Ceaușescu, poezii și editorii au exploatat la maximum faptul că dictatorul, oricîtă aversiune ar fi avut față de libertatea pe care o presupune poezia, nu putea să interzică poezia cu totul pentru că, așa încult cum era, nu-și putea totuși imagina o țară fără cărți de versuri. În 1967 a făcut de gardă la catafalcul lui Arghezi, iar în cuvîntările la congrese dădea citate din Alecsandri. Ceva din respectul față de poezie practicat în perioada interbelică s-a păstrat și în conștiința lui rudimentară și datorită acestui ceva poezia românească n-a putut fi desființată. Obisnuința poezilor și editorilor de a forța mina oficialității timp de aproape o jumătate de secol pentru a apăra poezia s-a menținut și în perioada postrevoluționară, dușmanul comun fiind acum mai abstract: un mercantilism pe care actualii conducători ai țării îl lasă cu cinism să invadeze cultura, pentru a da o lecție sustinătorilor economiei de piață. Așa cum se duceau pe vremuri în audiențe ca să obțină „de sus” puțină libertate, oamenii noștri de cultură obțin acum de la guvernanti, prin diferite mijloace, fondurile necesare pentru întretinerea vieții culturale sau fac ei înșiși diverse sacrificii materiale pentru a salva ce se mai poate salva.

Aceasta este „inerția mecanismelor editoriale”, despre care vorbeam. O

inerție benefică. Cu toată ostilitatea vremurilor față de poezie, cărți de versuri valoroase au continuat să apară în 1991. Putem menționa aici *Roman imaginar* și, mai ales, *Un glonț pierdut*, apărute sub semnătura lui Dan Deșliu. Volumul *Un glonț pierdut*, încă necomentat în revista noastră, este un document existențial, o formă de filosofie trăită. Tot în 1991 a fost tipărit un volum de Ana Blandiana — 100 de poeme — care cuprinde texte mai puțin cunoscute ale cunoscutei poete, texte de un remarcabil dramatism al reflecției. Exuberantul personaj liric care dansa în ploaie a făcut loc unui personaj liric grav, meditativ, încremenit parcă de durere și uimire.

Maturitatea constituie, de altfel, o trăsătură caracteristică a poeziei publicate în ultimul timp. Maturitatea — și în sensul pozitiv al cuvîntului, ca profunzime, echilibru, identitate certă, dar și în cel negativ, ca absență a „nebuliei”. Cărțile publicate de Constantin Buzea, Dan Laurențiu, Horia Bădescu, Ion Horea, Florența Albu, Gheorghe Tomozei și alții sînt cărțile unor profesioniști ai scrisului, care asigură ținuta poeziei noastre actuale.

O experiență poetică stranie — ale cărei rezultate urmează să fie analizate de critici — face Ion Zubascu în *Om de cuvînt*, Nicolae Ionel, Viorel Mureșan, Ioan Tepelea, Aurel Ștefanachi, Mircea Petean, Ion Potolea, Ioan Vieru au publicat, la rîndul lor, cărți de o impresionantă autenticitate a actului creației — virfuri de aisberg ale unor sensibilități poetice cultivate. O mențiune aparte merită volumul *Loc psihic* de Marta Petreu — singura autoare de la noi care realizează în mod calificat fuziunea între

filosofie și poezie — și volumul *Lacrimi civile* de Patrel Berceanu, a cărui inteligență ofensivă, animată de mizantropie intrigă, poate și indignează, dar nu plictisește niciodată.

O plăcută impresie de normalitate face prezența în librării a unor cărți de versuri aparținînd unor români aflați dincolo de granițele țării, în Est sau în Vest. Poezii basarabene ca Grigore Vieru și Nicolae Dabija au fost tipărite de editurile din România, care ar trebui însă ca în viitor să facă un pas mai departe și să publice și pe reprezentanții generațiilor mai noi. George Astaloș dramaturg, poet și eseist român stabilit în Occident — unde se bucură de faimă — a fost și el prezent în librăriile românești, cu două volume de versuri.

O dovadă că poezia are parte în continuarea de condiții vitrege — aproape la fel de vitrege ca acelea din timpul cînd exista Consiliul Culturii și Educației Socialiste — o constituie raritatea debuturilor. Raritatea și caracterul lor nesemnificativ. Edituri de care n-a auzit nimeni — și care de obicei sînt paravane pentru inițiativele solitare ale unor autori hotărîți să-și publice exclusiv operele — proprii — scot la iveală cîte o carte de versuri de un evident și lamentabil amatorism. Editurile serioase nu se mai ocupă în mod sistematic de lansarea tinerilor talentați. Principala excepție o constituie debutul tardiv al unui foarte înzestrat poet din generația '80, răzlețit de ai săi: Romulus Brăncoveanu. Cartea sa, intitulată *A doua viață* a lui D.Q., încheie frumos anul literar 1991 și este de bun augur pentru 1992.

Alex. Ștefănescu

TRECUTUL NOST

DOINA JELA : Domnule Ion Ioanid, în România, erați cunoscut, așa cum spune doamna Georgeta Dimisianu, editorul Dvs. și iată, cum spune și autoarea scrisorii pe care tocmai ați primit-o din Illovăț, satul copilăriei Dvs. — „numai ca o voce de la „Europa liberă“. Până în anul 1991 când ați devenit prin „Inchisoarea noastră cea de toate zilele“ unul dintre cei mai căutați, citiți și comentați martori ai epocii de erori și crime a gulagului românesc. Cartea pe care ați scris-o este în același timp un document zguduitor și un — am apucat să constat că nu vă place cuvântul — best seller. Adică nu se mai găsește în librării. Am să încep prin a vă întreba dacă v-ați așteptat, scriind-o, la un asemenea ecou, la ce v-ați așteptat și ce ați vrut, depunând această mărturie?

ION IOANID : Nu m-am așteptat, nici vorbă, ca ea să apară în România, n-am sperat să trezească un asemenea interes, mai ales printre generațiile mai noi și bineînțeles că văd în interesul acesta un semn bun și îmbucurător. Scriind-o, am vrut s-o depun la Biblioteca din Freiburg, ca pe un document, pentru mai târziu, și mai intenționam să trimit un exemplar și unui prieten din Elveția.

D.J. : La pagina 148 a primului volum întrerupeți la un moment dat relatarea, fiindcă perioada detenției la Carnic se apropie de sfârșit și spuneți așa: „Am reconstituit din memorie o parte din numele celor aproximativ 300 de inși, cif era efectivul lagărului până în momentul în care l-am părăsit. Le voi reda mai jos, consemnând în dreptul fiecărui nume orice amănunt de care îmi amintesc în legătură cu persoana respectivă. Dau această listă incompletă de nume și date personale în speranța că amintirile altora vor completa lacunele“. Și urmează, în ordine alfabetică, lista de 162 de nume. Unele sînt ca niște portrete vii, altele ca niște inscripții pe care să se șteargă, altele mici istorii, în toate se simte lupta împotriva uitării, efortul dramatic al memoriei... Cum v-a venit ideea acestei liste?

I.I. : Cartea însăși a început de la lista de nume. Într-o zi m-am apucat să o scriu, să scriu numele tuturor celor pe care i-am cunoscut în cei 12 ani de pușcărie...

D.J. : Cînd, într-o zi?

I.I. : Prin 1980, cred, dar putem să verificăm: iată, 1979. Nu mi le aminteam cu ușurință și nici pe toate odată, dar un nume se asocia uneori altui nume, uneori îmi revenea în memorie o figură, fără să o pot asocia unui nume, alteori un nume căruia nu-i „vedeam“ figura. Iar alteori mă fixam asupra unui loc de detenție în care am stat mai mult și mă străduiam să-i reînvie pe toți cîți au stat cu mine acolo. Pe urmă am luat cartea de telefon, la rînd, nume cu nume și prin asociație, îmi reaminteam și altele...

Lumea de azi nu pare a fi devenit cu mult mai sensibilă

D.J. : La fel probabil și ideea detaliilor topografice, hărțile, planurile clădirilor. Parcă ați fi fost militar !...

I.I. : N-am fost niciodată militar, pur și simplu, tot atunci, sau în tot cazul mult după ce am ieșit, am luat o hartă și am reconstituit destul de aproximativ și dornic și eu să aflu pe unde am rătăcit în cele 19 zile cît a durat acea evadare, fără să știu unde ne aflăm, am dedus atunci, cu harta în față, după o apă, Vișeu, după un vîrf de munte, Tibleș, după un sat. Cît despre planul închisorii Jilava, al lagărului de la Carnic, al pieței din București unde am fost prins, probabil am vrut să-l ajut pe cititor să-și imagineze, să vizualizeze cu mai multă ușurință...

D.J. : Iar titlul cărții, și el important ?...

I.I. : Titlul nu-mi aparține. Eu nu aveam nici un titlu și nici o idee de titlu și cînd s-a pus problema editării primului volum, d-na Dimisianu mi-a cerut

să-i trimit titlul și o împărțire, cît de cît pe ani, pentru capitole. Asta am făcut-o, dar cu titlul, i-am spus la telefon că n-am nici o idee, că nu m-am gîndit nici un moment, socotind că n-are nici o importanță. Dar uite că are...

D.J. : Domnule Ioanid, eu am să mă mai întorc o dată la la acea extraordinară listă de nume, care e un fel de catalog, parcă ați fi „strigat catalogul“ la întîlnirea de 30 de ani, neștiind cine o să răspundă și cine nu, cine mai trăiește, pe unde i-a împrăștiat destinul și nu numai el... A „răspuns“ cineva la acest apel tragic? În afară de domnul care v-a sunat acum și care vorbea românește?

I.I. : Domnul care m-a sunat acum...

D.J. : „pe care îl cheamă Tarasievici, are 80 de ani și v-a mulțumit emoționat pentru carte...“

I.I. : Am primit telefoane și scrisori, de la cîțiva din cei pe care-i cunosc, pe alții nu-i cunosc, din țară și din străinătate, trebuie să spun că am fost foarte surprins și bucurat, nu mă așteptam la un asemenea efect. De exemplu, am primit scrisori de la Vasile Boaru, care e la Asociația Fostilor Deținuți Politici din București, Aurel Turcanu, nici o legătură cu Turcanu de la Pitești, acesta de la care am primit scrisoarea se află la Nürnberg, George Sarl, care apare în primul volum și în al doilea, Iacob Pințile, care nu apare și nici nu știu dacă va mai apărea, că nu știu dacă voi mai apuca să mai scriu, e tot un prieten, dar din ultima perioadă, cea de la Salcia...

D.J. : Ce răd mai scriu, în afară de felicitări? Încearcă să mai amintească unele detalii, corectează ?...

I.I. : Unii, da, încearcă să mai adauge cîte ceva, dar e prea târziu acum. Mă rog, fiecare memorie cu golurile ei...

D.J. : Îmi citiți și mie una dintre scrisorile acestea, foarte multe ?

I.I. : Uite, acesta este un domn Anghelache, din România, de la Bacău „Stimate domnule Ioanid, cu puținătatea cuvintelor cum aș putea să vă împărtășesc starea de mare, de imensă mulțumire sufletească și intelectuală oferită de paginile covîrșite de adevăr, omenie, suferință suportată cu stoicism și camaraderie ale cărții dvs. „Inchisoarea noastră cea de toate zilele“. Înțelesesem de mult, odată cu sfîrșitul propriei mele experiențe penitenciare, în '51, dificultățile acelea insurmontabile care o fac inaccesibilă celor cărora soarta nu le hărăzise astfel de destine. Cuvintele rămîneau fără nici un ecou chiar și în sufletele și

în conștiințele celor la care nu te-ai fi așteptat. Din nefericire, lumea de azi nu pare a fi devenit cu mult mai sensibilă. Mărturia Dvs. însă, alături de a lui Teohar Mihadăș, va constitui, vreau să cred, dovezi irefutabile, într-un proces ce trebuie să vină, al unei anormalități ce a schilodit, deturnat, secerat, întregul potențial spiritual, moral și sufleteș, pe parcursul unei jumătăți de secol, al neamului nostru. Cu o parte din cei ale căror nume le-ați înșiruit în acest prim volum am încrucișat și eu mai scurtul meu periplu concentrațional: Securitatea Capitalei, Rahova, Jilava, Uranus, Aiud. Și am încercat o mare bucurie, văzînd că succintele sau mai detaliatele (cîteodată) Dvs. aprecieri asupra celor ce întîmplător i-am cunoscut în diferitele circumstanțe ale anilor '48-'51 îmi confirmă în cea mai mare măsură și gîndurile mele. Prăbușirea morală a altora, pe de altă parte, cazul lui Alexandru Ciocîltău, mi-a lăsat un gust amar. Mi-a plîns sufletul ori de cîte ori am fost confruntat cu astfel de cazuri. Și cu toate astea, nu-mi pot înfrîna impulsul de a vă mărturisii, ceea ce de altfel am credința a fi constatat și Dvs., că lumea „de afară“ a dat un număr incomparabil mai mare de astfel de rebuturi umane. Să fie o consolare? Și cîte nu s-ar mai putea spune despre o astfel de carte. Vă mulțumesc, domnule Ioanid, mai întîi în numele celor mulți ce n-au mai ajuns să poată citi și a căror jertfă și memorie le cinstiți și apoi în numele tuturor celor ce supraviețuind calvarului își regăsesc în rîndurile Dvs. o parte mai mare sau mai mică a propriei lor suferințe și mîngîierea sufletească izvorîră din conștiința că toate n-au fost chiar în zadar. Așteptăm cu nerăbdare și interes sporit volume următoare. Să ne trăiți că ne trebuieți, prof, Constantin Anghelache din Bacău“.

D.J. : Vă scrie cineva... înjurător ?

I.I. : Mă înjură unul, unul singur, pe care ar fi interesant să-l găsim. Iată: „Către postul de Radio Europa Liberă. Referitor la: „Inchisoarea noastră cea de toate zilele“. Stimate Doamne și Stimați Domni, n-am reținut numele marelui rezistent și balșoi autor al acestei emisiuni care în loc să se ocupe de bestialitățile la care am fost supuși referindu-mă numai la Aiud, sub domnia lui Farcaș, Dorobanțu sau a lui Goler care este bine mersi colonel pensionar în Israel, nu găsiți nimic mai demn de semnalat decît murdăria unui alt nenorocit care își va fi pierdut poate mințile, lucru deloc de mirare în condițiile pe care le cunoaștem. Descrierea are un

titlu cum nu se poate mai pe linia fesenului. Păi văzuși, domnule, cine era oamenii lui Vodă și ce făcea ei? Fiindcă dacă autorul acestei opere de „mare rezistență națională“ ar fi fost cît de cît obiectiv ar fi vorbit mai degrabă despre Căldăraru, de Mayer, de Biro, de Ardeleanu, ca să pomenesc numai cîțiva dintre „eroii“ luptei de clasă din temnița Aiudului. De ce nu pomeniți nimic domnia-sa de împușcarea lui Popa T. Ioan, de uciderea cu toporul a lui Radu Policală, de morții de foame și înaniție, Mihai Baldovin, sau Orășeanu, de exemplu, de ce oare? Postul Dvs. de radio ar face mai bine să se ocupe să înființeze un centru de documentare a crimelor comuniste comise în România după exemplul arhitectului Simion Visental, decît să se ocupe de îndoielnice probleme literare ale unor și mai îndoielnice personalități din rezistență. Cu stimă, Rusu“.

D.J. : Dar din scrisoarea asta nu se înțelege nimic, decît se vede o furie, așa, ca a... soției lui Drăghici și ghilimelele „minimalizatoare“, și unele expresii „Balșoi autor“, „balșoi“ asta...

I.I. : Nu am auzit de nici unul din numele pomenite aici și da, cred că e din partea fostei securități.

Eu am vrut ca aceste pagini să contribuie la aflarea adevărului

D.J. : În legătură cu Drăghici, ați văzut „Memorialul durerii“? Sau și mai bine vă întreb: Cum de n-ați fost solicitat să participați la realizarea lui?

I.I. : Am văzut primele două episoade, mi s-a părut bun, deși sigur că nu se poate spune tot într-un interval de timp așa de scurt, iar solicitării de a participa la realizarea lui, care mi s-a făcut ceva mai demult, nu i-am răspuns din neîncrederea în televiziune, căreia nu voiam să-i dau, în felul ăsta, girul meu.

D.J. : Și tot apropo de Drăghici, de Nikolski, de Ciolpan și alte sinistre figuri, care, am s-o citez pe doamna Tia Șerbănescu, de la „România liberă“: „au pierit sau trăiesc încă, în chip de oameni cumsecade, liniștiți și stimați, fără ca nimănui să le știe secrete abjecție, satisfacția și sadismul cu care trimiteau la moarte oameni nevinovați“. Deci Dvs. ce credeți despre declarația d-lui Măgureanu că pînă în martie 1992 vor fi scoase la

FELICIEN ROPS : Fericirea în crimă (1879)

Cea mai frumoasă dragoste a lui Don Juan (1879)

U CEL DE TOATE ZILELE

zeală toate crimele și atrocitățile fostei curități și cum vedeți acest proces al comunismului?

I.I. În declarațiile d-lui Măgureanu nu ved, iar procesul îl văd, firește, ca pe el de la Nürnberg. Vedeți, comunismul a fost impus în România cu forța și într-o dată. Dintr-o dată s-au abrogat legi drepte și s-au impus legi nedrepte și criminale; dintr-o dată s-au interzis cărți, sau falsificat alegeri, s-au arestat și condamnat la temniță grea sau la moarte lideri de partide, s-au anulat prevederi democratice. Crima s-a instaurat brusc. De ce dreptatea și adevărul nu s-ar putea instaura tot dintr-o dată, de ce trebuie „tranzitie lentă“?... În folosul cui?

D.J. M-ați rugat ieri să vă însoțesc până la bancă să obțineți hirtia aceea în care lăsați drepturile Dvs. de autor asociației Fostilor Deținuți Politici din România. Îi credeți pe acești oameni jucând un rol în viața politică a țării, acum?

I.I. Mă întreb cum ar putea-o face. Sint excepții admirabile, cum e Corneliu Coposu, dar cei mai mulți dintre deținuții politici sint oameni bătrâni, bolnavi, deborși, sint singuri, n-are cine să le împere de mincare, medicamente, au nevoie de îngrijiri, cum ar putea juca un rol?

I. Iar mă întorc la carte. Domnule Ioanid, văd că nu vă plac deloc elogiile, dar chiar vă pun în incurcatură, totuși, cartea Dvs. a fost primită elogios în țară. Ați primit, v-au fost aduse de către prieteni sau cunoscuți o multime de cronici. Am numărat 14. În care dintre ele v-ați gândit, cine credeți că v-a înțeles intențiile, scopul, altul decit gloria literară?

I.I. Eu am vrut ca aceste pagini să contribuie la aflarea adevărului, să aibă ou printre cei tineri, care nu știu. În anul asta discuțiile despre calitățile literare nu mă bucură. Mi s-a părut că au înțeles, exact ce-am urmărit eu, ex. Ștefănescu, pe urmă Tia Șerbănescu. Și ceea ce a scris Octavian Paler a bucurat. Și alții...

D.J. Mi-ați dat voie să mă uit prin notele Dvs. pe care urmează să le dezvoltăți al treilea volum. Sint, cel puțin așa mi s-a părut, ca un fel de puncte de plecare pentru memorie. Ele au cite un titlu, care se referă probabil la un moment, o întâmplare, nu? Cele pe care v-ați gândit să sint deja redactate, pe cele care urmează să le redactați. Și v-ați spus — pe măsură ce le scrieți, le uitați, adică vă eliberați de ele! Imi povestiti o întâmplare din cele „netăiate“? Exemplu, ce vrea să spună acest titlu „Revista Pitești“? Sau „Furtul de medicamente“? Sau „Furtul mămăligii“? Sau „Boala lui Valjean“?

I.I. Aici am notat, punind semnul în bărbii cu privire la an — nu mai știu care din cei cinci citi am stat la Pitești a fost povestea — ca să-mi amintesc despre „revista Pitești“. Aceasta s-a întâmplat într-un moment cind mă aflam în camera mare, cu alți vreo 40 de deținuți și deși momentul era unul de regim foarte aspru, cu pedepse destul de frecvente, atunci s-a montat în celulă, de către deținuți, revista Pitești, care a fost reușită într-un fel, datorată în cea mai mare măsură bătrînului Valjean...

D.J. De la Jean Valjean...

I.I. De la Jean Valjean, n-ați auzit de el?

D.J. Nu...

I.I. A existat un mare avocat, de mare nume, generația tatălui meu, numit Vasilescu. I s-a adăugat porecla sub care era deja bine cunoscut, fiindcă în un proces pe care l-a câștigat strălucind, a pledat în fața juraților, impresiindu-i, prin apelul la personajul lui Valjean, cu care l-a comparat pe omul apăsător de el. Prin asta a rămas celebru, dar lumea spunea că și-a ratat adevărata vocație, avind un talent dramatic pusebit, de cupletist, de epigramist, de autor de parodii. Nu-mi mai amintesc titlul nici unuia, dar știu că eu dormeam atunci pe același pat cu Doru Crișovan într-o cameră și cu Sandu Ghica în cealaltă parte. Acesta din urmă era un optimist inextinguibil, un optimist fiindcă avea el neapărat. Orice zvon el îl amplifică și trăgea din el concluzia că vom fi în curind eliberați, iar noi îl contraziceam venind cu mulele, cu interpretările pesimiste ale lui. Valjean, care dormea sub noi, era grav bolnav, a și murit la cîteva zile după aceea, avea hidropizie, a născocit o brigadă. Eram împărțiți în două coruri, într-o parte corul optimiștilor și în alta corul pesimiștilor și erau soliști. Într-un cuplet pe schema „Baladei chibritului grăbit“ numit „balada deținuților

lul grăbit“, grăbit evident de alții, mutat adică veșnic dintr-o celulă în alta, dintr-o pușcărie în alta...

D.J. ... „Ia-ți boarfele și mișcă“. nu? Cartea Oanei Orlea...

I.I. Și un deținut, Johnny Bogdan care și-a făcut intrarea în celulă cu pătura în spălare și cu bagajele în pătură, recitind această baladă, spre hazul tuturor, este brusc întrerupt, fiindcă ne ascultau la ușă, ne spionau: s-a deschis ușa și l-au scos afară. Cind după 20 de minute a venit înapoi, cu buza crăpată, vinăt tot pe spălare, cu sînge pe la nas, pe față, a conținut să-și spună balada de unde rămăsese...

Dacă nu plecam din țară probabil aș fi intrat din nou la pușcărie

D.J. Memoria dumneavoastră, domnule Ioanid, a înregistrat mai ales momentele și oamenii... frumoși. De parcă selectează doar ce admirăm la oameni...

I.I. ... Despre Johnny Bogdan, acest prieten din pușcărie, nu mai știu nimic și aș vrea să aflu...

D.J. Dacă imi dați voie, am să-l caut eu, prin intermediul revistei „Memoria“, sau pe la asociațiile fostilor deținuți politici, sau printr-un anunț în „România liberă“, spun că-l caut în numele dumneavoastră. Și cu furtul mămăligii cum a fost?

I.I. Era organizarea unui furt de mămăligă peste rația care ni se dădea. Pe primul pat de lângă ușă se întindeau niște prosoape de o curățenie... dubioasă și la o anumită oră, gardianul venea însoțit de un deținut de drept comun (fîșind după el o tavă cu calupuri de mămăligă, Deținutul de drept comun n-avea voie să ne vadă și nici noi pe el așa că acesta numai crăpa ușa și apăreau în celulă doar minile lui cu mămăligile pe care unul din băieții noștri le lua și le depozita pe prosoape. Gardianul număra, cu dificultățile pe care le avea mereu la numărătoare, în gînd. În celulă era pregătit unul dintre băieți să mute pe alt pat un teanc de cinci mămăligi. Și în timp ce gardianul tăcut, mut, zicea în gînd „5—10—15“ unul din celulă îl întreba ceva „Domnule gardian da' pe noi cind ne mai duce la cabinetul medical, că avem pe unul bolnav“, sau altceva. Omul pierdea șirul, al nostru lua mămăligile. Avea el, gardianul, niște dubii, la un moment dat număra ce era pe pat, ca să-și reia socoteala, și...

D.J. Vă bănuia, dar n-avea dovezi, nu? Pot să mă uit prin biblioteca dumneavoastră? Deci: Soljenitin, Steinhart, Max Bănuș, Ierunca... V-a influențat în vreun fel Soljenitin, cel puțin în privința dorinței de a scrie, a energiei, imboldului?...

I.I. Cred că da, sigur că da, în măsura în care l-am citit rind cu rind, din scoarță-n scoarță, cu un interes așa cum numai un fost pușcăriaș poate citi Gulagul...

D.J. Dumneavoastră, domnule Ioanid, n-ați mai fost în țară din 1969... Uitați. Emil Cioran nu are „curajul“ să vină. Poate fiindcă n-ar rezista emoțiilor... Dumneavoastră?...

I.I. Eu aș rezista...

D.J. Atunci?

I.I. ...

D.J. Știți, doamna Nora Ioanid mi-a spus despre scrisoarea pe care-ați primit-o din Illovaț, cu puțin înainte de decembrie '89, în care un localnic vă spunea că Procurătura a venit și a desfăcut mormintul tatălui Dvs., căutînd acolo, ei știau ce gindeau că vor găsi în mormintul unui om după aproape 50 de ani...

I.I. Nu este doar asta... Eu, cind am intrat în închisoare și tot timpul cit am stat acolo, am cunoscut o lume ori bună, ori rea, în alb și negru. Cind am ieșit, a trebuit să fac cunoștință și cu o altă... specie de oameni. Adică mi se spunea: Știi, asta e turnător, dar pe noi nu ne toarnă. Una din marile mele decepții a fost că am ieșit din pușcărie eliberat tot de „ei“...

D.J. Ce ați făcut, atunci, după eliberarea de pușcărie?

I.I. Am căutat multă vreme o slujbă și pe măsură ce căutam înțelegeam, sau mi se spunea, confidențial de către funcționari cumsecade de la oficiile de plasare că nu, n-am șanse; apoi am fost

FELICIEN ROPS: Secretul unei partide de whist (1879)

muncitor la o cooperativă care făcea produse din mase plastice...

D.J. O cooperativă meșteșugărească, din acelea care fac pungi, flori de plastic?! Și... dacă în '69 nu plecați, ce credeți că ați fi făcut în continuare?

I.I. Probabil același lucru, aș fi muncit tot într-o cooperativă, și probabil aș fi intrat din nou în pușcărie, nu știu...

D.J. Dacă totuși v-ați întoarce în România, care e primul loc pe care ați vrea să-l vedeți?

I.I. Illovaț, cu mormintul tatei, unde aș vrea s-o duc și pe mama care a murit aici.

D.J. Iar oamenii, ați vrea să întâlniți pe cineva anume?

I.I. Aș vrea să văd pe mulți. În primele zile de după eliberarea mea, imi amintesc, am mers la foștii prieteni, pe care nu-i mai văzusem de 12 ani de zile. La cei din pușcărie nu m-am gîndit deloc, atunci, în primele zile. Eram într-o euforie, sunam la toate ușile de cunoscuți, foști colegi, prieteni. Și i-am găsit schimbați...

D.J. Știu asta, senzația asta, din cartea lui Grossman, vedeți, noi le știm pe toate numai din cărți, din cărțile citite în ultimii doi ani, oroarea și mila și frica și vinovăția, le descrie foarte bine Grossman acolo. Vreau să spun sentimentele astea amestecate ale celui care împărtășind cu tine aceeași „vină“, n-a împărtășit și pedeapsa.

I.I. Da, exact, tot ce făcusem împreună, toate manifestările acelea împotriva regimului, pentru rege, organizațiile clandestine, unele din ele chiar cu colectare de arme, speranța și dorința noastră comună, să continue războiul, să se termine cu dominația rusească, uitaseră totul și spuneau acum: ce prostie, să te apuci să faci ce-ai făcut, să-ți pierzi așteptarea, toată tinerețea... I-am găsit

împăcați... adaptați. Atunci m-am întors la prietenii, la prietenii legate în pușcărie. Probabil că și acum pe ei i-aș vedea, pe cîți dintre ei mai trăiesc.

D.J. V-am întrebat, fiindcă eu cunosc și alți oameni în România, pentru care ar merita să veniți, dar iată, alte argumente nu prea am, decit extraordinarul ecou al cărții Dvs. Ați venit ca scriitor, vă considerați un scriitor? Este literatură sau este și literatură ce ați scris Dvs.?

I.I. Dacă socotim din perspectiva intenției, cum am mai spus, nu consider că e literatură. N-am intenționat asta. Citind ce s-a scris despre carte, am fost mai interesat și mai mulțumit de acela care au realizat că nu despre asta e vorba, ci despre niște destine adevărate, ale unor oameni adevărați, lucruri care nu trebuie uitate. Despre „calitățile literare“ ale cărții nu sint chemat să mă pronunț eu, care nu prea citesc literatură, măcar. Literatura ultimilor 40 de ani, din România, aproape programatic am ignorat-o, am ocolit-o, cu sau fără dreptate. Imi amintesc, cu puțin timp înainte de '64, la cabinetul medical de la Salcia, o doctoriță tină, notîndu-mi numele acolo, în registrul ei, a spus „Ioanid. Bietul Ioanide, ați citit?“ Aveam în ultimele săptămîni voie să citim. I-am spus, deși ea n-avea nici o vină: „Nu citesc literatură comunistă“. Și deși poate n-aveam dreptate. Dar n-am revenit asupra „deciziei“ nici în anii următori, pînă la plecare.

D.J. Știți, mi-a reținut atenția, la citiva din oamenii cunoscuți aici, o altă „decizie“. O hotărîre de a rupe orice legătură cu țara, de a o uita, ceva care seamănă cu un vers, nu mai știu al cui. „am să-mi smulg dragostea din inimă ca pe un glont“...

I.I. A, nu, eu am păstrat glonte.

Doina Jela

München. 13-14 noiembrie 1991

Adrian POPESCU

Curtea lui Irod

AM ajuns în fața palatului lui Irod. Zidirea era impresionantă prin piatra colorată de marmură cioplită și în jurul porților și al ferestrelor. Alternarea de alb și negru, de galben și negru amintea trupul anumitor specii de viespi. Noi, servii, nu am intrat așa cum se stabilise de către magi. Prima gardă ne-a și spus-o de altfel, dar nu era nevoie. Comandantul gărzii purta pe creștet un coif și își proteja obrazul de vânt și soare cu o țesătură vărgată. Toți soldații aveau același coif și de o latură și alta a feței un șal, ce-l fereau de vânt sau de căldura pustiului.

Magii au intrat după o așteptare scurtă, timp în care un soldat a venit cu aprobarea: „Da, magii pot să intre. Mărețul Irod are bunăvoința de a-i primi, deși treburile regatului sînt urgente azi, ca și în toate zilele. Să fie, deci, scurți magii, să nu-l obosească pe stăpîn.” Melchior a vrut să adauge ceva, dar s-a oprit cînd Gaspar l-a privit lăsîndu-și cu un zîmbet furios ochii în jos. Un soldat mergea în fața magilor, altul în spate, iar un al treilea, era voinic și chiar cu o anumită minerie în gesturi, dar simțea că e prefăcătoria deprimată de exercițiul pe care făcînd-lă contactul îndelungat cu oamenii care așteaptă de la tine un anume gest, sau vorbă, o mască, o simplificare unde funcția socială, nu individul din tine este căutat și prețuit, schema celui care ești, sau pari. După ce am trecut de primul portic, li priveam atent, unul dintre soldați a sculpat, iar cel din spatele magilor s-a întors spre noi și a făcut un gest fără echivoc, trecîndu-și mina peste beregată. Soldații lui Irod nu erau decît niște mercenari, cu toate obiceiurile bărbaților pentru care războiul și plăcerile simțurilor sînt totul, restul slăbiciuni de cărturari, sau treabă de preoți. Ei au grijă doar de funcționarea perfectă a corpului pe care îl mențin suplu și încordat instantaneu, la cea mai mică primejdie. Gata să atace sau să riposteze și nu-și bat capul cu ce se află dincolo de corp.

Între timp a mai venit un individ cu o înfățișare foarte pestriță și mirosînd a uleiuri parfumate, un miros combinat desigur din mai multe substanțe, unde am indentificat eucaliptul, mirosul plăcut și întemătoare, dar și mai greaua aloe. Nu l-au lăsat la început să intre, probabil l-au avut ordin, sau considerau ei persoana aceea dubioasă, cert e că l-au împins ușurel din fața intrării, dar cînd s-a îndepărțat, s-au întors însoțitorii magilor la Irod și unul din ei (cel care sculpa) l-a strigat pe nume: „Siheem, rețorale, lăbitorule de efebi, ce cauți la Curtea magnificului Irod?” (Aici a suris bălăcoritor, dar fin, păstrîndu-și o porțiță de retragere). Probabil intra în obișnuița potențatilor să se înconjoare de oameni învățați, o dovadă, în ochii lumii, că puterea îi are aliați, sau că în orice caz el (dacă și el!) se supun autorității, ba o și susțin, chiar inflexibil și tiranic, așa cum era domnia lui Irod. Palatul din Ierusalim era loc, deci, și de înfrînare și adăpost pentru citiva filosofi păgîni toleranți și puși să discute despre adevăr și deșteptare cu fariseii Templului. Ce e iarăși grăitor pentru Irod și, implicit, pentru toți tiranii de mai tîrziu, unul mult mai sîngeros avea să se nască peste aproape două milenii în Georgia, în locurile de unde venea, cred, bărbatul care dansase la „Căntecul dăburilor” cu pumnalul în dinți, mîinînd cruzimea și agresiunea chiar și în unduirile erotice, era această nevoie de probe de fidelitate, de aprobare, de elogi renețate, din partea întregii entități a vremii elocii care ajungeau în succesiunea lor nefirească, dar oarecum previzibilă, la absurde lîngușeli, entalămuri și devoțiuni inocrite care făceau Ideea Divinității, a Omnipotenței lui Iahve. Un b'et mîitor ajuns

prin voia Lui să conducă un popor (sau mai multe), un om, deci, pretindea să fie zeificat. În această privință, nici Augustus nu era altfel, mindru de calitățile sale, impusese Senatului alegerea sa repetată sub denumirea, e adevărat ambiguă, de **principe**, un dictator în fond. Preoții Templului se împotriveau pe față sau pe ascuns acestor sacrilegii, dar Irod nu ținea seama de protestele lor. Dizolvase și **Sahendrinul** dinainte, cuprînzînd arhieriei și cărturarii cei mai drești, formînd altul, mai docil, care-l condamna pe Hircan, rivalul său. Cu un **Sahendrin** epurat și unde totuși rămăseseră și oameni cu frica lui Iahve și dezaprobîndu-l pe regele iudeean se consulta acesta, cînd sosiră magii din Răsărit la Ierusalim.

NU vreau să vă descriu înțelepții cu sufețele cumpărate de onorurile acordate de Irod, îi cunoașteți poate și din timpuri mai apropiate și ați remarcat subtilitatea lor de a demonstra că **nimic**, dar **nimic** nu se întîmplă, dacă slujești un stăpîn nedrept, numai să îți faci cu pricepere meseria, să ai eleganța mesetului, să minuiști noțiunile și nuanțele acestora care pot răsturna însă noțiunile de la care ai pornit. Cînd intervineau, totuși, probleme de conștiință, se organizau vinători fastuoase de lei urmate de destindări prelungești cu vin de curmale și dansatoare din Mitram și după o durere de cap și grețurile de a doua zi, lucrurile intrau într-o normalitate anormală. Irod suridea, de obicei, după aceste escapade ale învățaților săi (negreșit că oamenii lui iscodeau orice mișcare travestită în servitori sau vinători, ori erau și aceasta, mai precis) și cînd vorbele i se păreau prea dure la adresa lui îi îndepărta, sau îi udea. Zeloții, cum erau cei patru cu fețele acoperite din curtea Templului, căutați de cîteva săptămîni pentru uciderea unor stringători de biruri, căutau să se apropie de acești nesupuși. Fie că le era reciproc teamă, fie că nu aveau pricepere necesară unei conspirații puternice, fie că autoritatea tiranului inspira o resemnare sacră („E pedeapsa lui Iahve pentru nelegiuirile noastre!”) sau raționamente de supuși („Mai bine cu unul de-al nostru decît cu un asurmitor străin”), un respect al conducătorului, drept sau nedrept („Ne conduce cu voia Celui de Sus!”) lucrurile continuau cu sîrul lor de abuzuri, legi peste legi, proiecte făcute pe termene lungi, ca și cum puterile zilei nu ar fi supuși Jucăciunii și morții care nu iartă pe nimeni, așezîndu-l după aceea în sinul lui Avraam, ori în străfundurile **Sahendrinului**. Oricum, nu învățații păgîni aveau cuvîntul hotărîtor, ci preoții. Lîngă Palatul era Templul pentru a da greutate domniei lui Irod. Acolo, într-o sală mare din piatră cioplită, fu convocat o parte a **Sahendrinului**.

Toate acestea le știu de la stăpîn, noi nu am intrat în palatul lui Irod, așa cum am precizat. Dar magii în bunăvoința lor au comentat la amănunt, probabil și ca să ne lase amintirea acestor fapte și dialoguri pentru tot restul vieții noastre și chiar după, dacă urmașii noștri vor vrea să ne rețină mărturiile. E drept, în ce mă privește, ele sînt indirecte în acest episod al curții lui Irod, în care nu am intrat, dar sînt directe, trăite în rest. Ce nu am văzut cu ochii mei nu pot descrie. Arhierii și cărturarii poporului convocați în grabă de Irod, destul de nervos, spunea magul Balthazar, au răspuns fără să consulte **Tora**. O știu mulți pe dinafară, pasaje întregi, ample din **Lege** și **Profeții**. Dumnezeu vorbește prorocilor, aleși să-I poarte mesaje ca semintele, ori ca polenul dus de vîntul ce bate dinsore **Desertul**. Arabiei, cald, vestind furtună sau zăpuseală, întîlnindu-se uneori în preajma lacului Tiberiadei cu cel din Nord și stîrnindu-i se minia cînd, acesta îndărătnic, nu i se supune. Furtunile care se iscă sînt înspăimîntătoare și lumea întreagă își se pare că va pieri. Bărcile pescarilor (așa cum vor păți și discipolii Celui care avea să se nască) sînt răsturnate sau zgîlțite de puterea Adîncului și numai la porunca Lui apa și vîntul certate se potolește. Dar, să ascultăm lămuririle date lui Irod. Primul vorbi unu din fruntașii Fariseilor, levit din tată în fiu, după **Legea** lui Moise. Se numea Abia și s-a pronunțat astfel: „Luminați magii, mărețe Irod, vin să caute pe acela despre care Isaia a zis: Iată Fecioara în pîntece va

lua și va naște un Fiu și va pune numele lui Emmanuel”. Citarea acestei profeții a uluit, stîrnind zîmbete sceptice lui Irod, care a fost urmat de sfinți în acel mod servil, prea bine cunoscut, pe care îl adoptă supușii cînd mai marele lor are o părere. Abia s-a retras cu demnitate. A venit rîndul lui Zerahia, fiul lui Uzi, din familia lui Aaron, care aducea jertfele ca ardere de tot și tămiile în Templu Sacru și făcea ispașie pentru păcatele lui Israel. A zis: „Și tu Betleeme, casa Efratului, nu ești întru nimic mai mic între miile de iudei. Că din tine-Mi va ieși Mie Acela care să fie povățuitor lui Israel, și ieșirea lui a fost dinăuntru, din zilele veșniciei”. E profeția lui Mica. Așadar, Betleemul „Betleem!”, murmură Irod și fața i se întuneca la fiecare silabă. „Poate, reflectă, există o cale totuși, ceva”. Pași după aceea în fața unuia dintre leviii cîntăreți, Ghedalia, fiul lui Iedutun, și rosti cuvintele lui Ieremia: „Iată, vin zile, zice Domnul, cînd voi ridica din David o Odraslă neprihănită. EL va împărăti, va lucra cu înțelepciune și va face dreptate și judecată în țară”. Încheie intonînd cu voce melodioasă psalmul care începe cu „În Tine, Doamne, imi caut scăparea, să nu rămîn de rușine niciodată! Scapă-mă în dreptatea Ta și izbăvește-mă! Pleacă-ți urechea spre mine și ajută-mi! Fii o stîncă de adăpost unde să pot fugi, totdeauna! Tu ai hotărît să mă scapi...”

La urmă a cuvîntat Arhierul Șemaia, fiul lui Hasub, Zerahia fusese și el arhieru înainte de Șemaia. Toate privilegiile s-au întors respectuos spre el cînd acesta a vorbit. Levitul dinainte a atins, de emoție, corzile harfei și deaparte de a deranja adunarea, sunetul acela neașteptat și neîndrept de om, a fost ca o vestire divină a unei hotărîri, o sentință anunțată de instrumentul pe care-l trezise degetele lui Ghedalia, sau Sufiul Primordial? Veșmintele lui Șemaia aruncă ape de foc. Cu fața spre Răsărit el a spus: „Totuși întunericul nu va împărăti vecinic pe pămîntul care acum este în necaz. După cum în vremurile trecute a acoperit cu ocară țara lui Zabulon și țara lui Neftali, în vremurile viitoare va acoperi cu slavă țînutul de lîngă mare, țara de dincolo de Iordan, Galileea neamurlică. Poporul care umbra în întuneric vede o mare lumină, peste cei ce locuiau în țara umbrei morții răsare o lumină”.

ERA din nou Isaia și cercul se încheia de unde începuse, mai precis decît o răsărire, nu o întoarcere la același punct, repetitivă, ci se înălța, se adîncea, se înalțura ca un sfredel țînd spre un viitor ce acumula și confirmă trecutul profețiilor ce aveau să se întîmple. Aveai impresia însă că trecutul, prezent și viitor sînt îmbrățișate de ochii profeților, dintr-o singură privire, așa că Pruncul era de la început, de cînd Domnul făcuse totul, și în clipa aceea, cînd în fața lui Irod îi era vestită Nașterea și totodată Venirea Lui pentru noi... Te gîndeai că toate prorocile fuseseră îndeplinite așa cum hotărîse Atotputernicul și la El trecutul nu era decît un viitor mai aspru, iar prezentul însuși clipa în care nu exista curgere, ci eternitate. Bucuria Nașterii nu o puteai rupe total de Mintuire și aceasta cum să se facă fără Jertfa de pe Cruce, fără chinul și moartea rușinoasă a Celui care fusese refuzat de ai săi și El ne răscurpăse pe toți prin Înviere?

PUTINE mai erau de spus din partea profeților și aceștia i-au primit pe magi ca niște frați îndepărtați, care descoperiseră, pe o altă cale, Adevărul. Învățații curții, în schimb, s-au uitat cu invidia cu care un meseriaș privește la un gînuin dăruit cu har. Așa că unul a întrebat chiar: „Copilul s-a născut sau nu încă? Dacă e de la început cum să fie și în timp?” Era un grec după părerea mea, din școala sofistilor, care excelau în subtilități și se învățau dimineată, contraziceau după prînz, după bunul lor plac, cu o ingeniozitate care te păcălea adesea. „Nașterea Lui e începutul răscurpării noastre, Pruncul s-a născut în!” a răspuns iluminat Șemaia. Cum spune Isaia e din „tulpina lui Isai (Ieseu)” și doar atî auzit, e în același timp „Minunat, Sfetnic, Dumnezeu tare, Părintele vecinicilor, Domn al păcii”, cum tot același profet zice. Grecul, stîntit lui lumească a tăcut în fața științei insuflă de Dumnezeu. Pentru acel Prunc „Duhul Domnului se

va odihni, duh de înțelepciune și de pricepere, duh de sfat și de tărie, duh de conștiință și de frică de Domnul”. În gura și în sufletul preotului Șemaia acest duh se rostea. Arhierul în funcție și cel de dinainte (cărui i se arăta același respect) au plecat, fiind lămurit locul unde avea să se nască (mai precis unde s-a și născut) Masiah, Mesia, Unsul așteptat de atîta timp. El avea să aducă eliberarea de romani, ceea ce nu se va face fără vărsare de sînge, doar nu vor pleca legiunile din Palestina de bună voie. „Și acest Prunc este, cum reiese din profeție, Rege!” se gîndi Irod. Așa cum, la drept vorbind, el, Irod, nu e, urcat pe tron cu ajutorul stindardelor cu vulturii romani. Numai prin sînge vărsat, nu prin sînge moștenit, și-a cucerit și își păstrează puterea. Chiar pe fratele său, bietul Teroras, cu ochii lui atît de mirați, cînd i s-a spus că va muri, din porunca celui pe care îl iubea, a trebuit, da, a fost forțat de conjurația făcută de acela cu unul din sfinții săi, cel din Cos și cu doi preoți de la Templu, să-l trîmîtă, împreună cu ceilalți trei la moartea prin sugrumare. I-a părut rău, s-a perpelit o noapte întreagă la reședința sa de lîngă Ierihon, la băile Calliroe, unde se ducea după fiecare decizie crudă și orgia ce-a început la prînz, după noaptea aceea de frămîntări, l-a mai măturat cît de cît. O soluție de moment, dar ce va fi se va mai vedea, deocamdată să nu scăpăm clipa.

Clipa se pare că exact acum odată cu acești magi îi scăpa! Să fie ceva serios? Înseamnă că noul Rege va lua tronul lui David, ce-l aparține de drept și va avea putere de legiuitor. Va fi Rege, Legiuitor și Arhieru. Arhieru suprem. Cum să scape de El? Pe magii nici nu-i mai întrebare ce căutau, știu dinainte, și adunase arhierii (pe cel vechi și pe cel în funcție) și cărturarii pentru a afla mai mult, îndeosebi unde va fi locul nașterii acestui Mesia atît de așteptat de evrei. Betleemul e satul acela mic, la o oră de mers de cetatea pe care el, Marele Irod, o reconstruise. Își aminti cu plăcere satisfacția lui Socius, generalul roman care-l ajutase să-l îndepărteze pe partul Antigon din Palestina. Mai clar spus, să-i dea tronul prin uciderea lui Antigon. Trei ani Irod fusese rege într-o țară invadată de partii. Rege, cu numele, deci. Așa ceva nu o să i se mai întîmple. Satisfacția romanului la vederea teatrului făcut de el în Ierusalim, a băilor publice și a fîntînilor de la Ascalon. Vroia să-i arate prin Socius lui Marcus Antonius că se poate purta ca un roman, că încrederea Romei în el nu fusese zadarnică. Ba, chiar mai mult, nu el, Irod, refăcuse din ruine, templul lui Apolo din Rodos? Nu inițiasse o serbare ce trebuia să se deschidă cu fast o dată la patru ani, unde va chema soli de la Roma și poate îl va onora chiar Marcus Antonius sau altul, cine știe, oricum are asigurate distracțiile pentru romani cu Hipodromul construit tot de el și cu casele de oaspeți imperiale. La Berit, Tripolis și Ptolemaida nu a trimis, tot el, generosul, ajutoare? A împrumutat atîtor străini din Africa bani fără să se gîndească la returnarea lor. Și ce grozave sînt coloanele acoperite de pe strada principală a Antiochiei. Și, deodată, toate astea nu mai au consistență! Vine și îl uzurpă pe el, Irod, cel mai mare, arhitect al Orientului, cărui numai piramidele îi mai pot sta înainte, un necunoscut, un copil! Într-o zi, după ce scapă de acest Mesia născut în Betleemul sărman va construi ceva mai măreț și decît piramidele. Poporul trebuie de frică să i se supună, dacă nu îl știe prețui și iubi. Va recruta noi muncitori și îi va sili să înalțe monumentele neperitoare ale epocii sale de splendoare și măreție. Se opri brusc din delir. Și Pruncul? Dădu ordin ca magii să fie chemați în ascuns la el, în încăperea de taină de la palat. Li va ospăta și le va dezlega limbile. Important e să afle acum cînd s-a născut Copilul-Rege. Magii au venit din Chaldeea, din Răsărit, ori mă rog, s-au întîlnit înainte de intrarea în Ierihon, căsătorit din trei direcții și după aceea au călătorit împreună. De omori nu-i poate omori, știe tot orașul și furia multîmii înfăptuiește lucruri cumplite, să vadă ce spun, deci, cînd au văzut prima dată steaua. Asta-i, cînd se arată o stea deosebită și asta era, de vreme ce li condusea pînă aici, se naște întotdeauna un om însemnat. Să vadă însă cît e de mare puiul acela de om, să fie

de o lună, de un an ? Nu poate fi, magii călătoriseră pe cămile și distanța de unde veneau nu era chiar uriașă. Deci, se liniști și li se adresă în sălița aceea de lângă marea cameră de ospăț, dînd între timp ordine să se aducă vinuri grecești din cele care bea numai el (sublinie favoarea cu un cli-pit complice către Balthasar, care nu-i întoarse aprobator semnul) și carne fragedă de fazan și berbec fript în jar și ananas din grădinile de la Calliroe. Vorbea repezit cu slugile să-și impresioneze oaspeții, dar aceștia rămîneau mai departe sobri și cumva absenți. „Cînd ați văzut steaua, prealuminaților magi, care știu că urmați preceptele marelui Ahura Mazda, că sînteți consilierii de taină ai regilor din Media și Persia cea cu minunate covoare și aur bătut ? Minunaților bărbați care ați venit din depărtare, din Ecbatana magilor, voi care l-ați uimit pe Alexandru Neinvinsul, Cuceritorul, voi care vă numiți maghush în limba persilor și poate veniți de mai departe decît Chal-deea vestită în prezicători și cititori în stele, din lumea turaniană, sau chiar din văzduh (aici își dădu seama că linguşeala e prea groasă și își drese glasul). Voi, fericiți majdus, cum vă cinstesc arabii, spuneți-mi cînd a apărut steaua ?” Grăi magul Melchior ca mai în vîrstă : „Steaua, care acum nu se vede, stă undeva ascunsă, ne-a apărut, după cum am stabilit, deodată, la toți trei. Vreau să spun că în aceeași clipă, nu doar în același ceas, și acesta e un semn divin că ne-a chemat pe noi păgîni să-l urmăm, din momentul acela, de la înființare. Asta am și făcut, lăsînd totul. Calcule, cărți de încheiat, lucrări de supravegheat, rude ce trebuiau protejate. Ne-am dus după Ea, din primul moment, abia am avut timp să ne facem bagajele cu daruri (fiecare a luat altceva și asta datorită unui glas mîrlic : aur, smîrnă și tămîie, nu unul de toate). Aici Irod se întunecă la față iar, în aprilie 748 de la fundarea Romei în constelația Berbecului, Jupiter a intrat în conjuncție cu Saturn. Conjuncție vizibilă pînă în 21 iunie 748, de la fondarea Romei, cînd Jupiter a intrat în constelația Taurului. Mai tirziu, în 25 noiembrie, Jupiter a intrat, iar, în Constelația Berbecului și pe 24 Decembrie a atins conjuncția maximă. Acesta e semnul meu”, spuse Melchior, calm. „Eu, începui Gaspar, am observat în Zodia Peștilor o conjuncție de planete așa cum mai fusese (ziceau papirusurile mele moștenite de la un mag pe numele său Gaumates, ce l-a consultat pe vestitul rabin Abarbanel, într-un comentariu al acestuia la profetia lui Daniel) cu trei ani înainte de nașterea lui Moise. Conjuncția a arătat atunci apropiata eliberare și o arată și acum. În zodia Peștilor a avut loc, deci, conjuncția pe care eu am văzut-o”, spuse Gaspar. „Și se cunoaște că Palestina e sub stelele din Pești”.

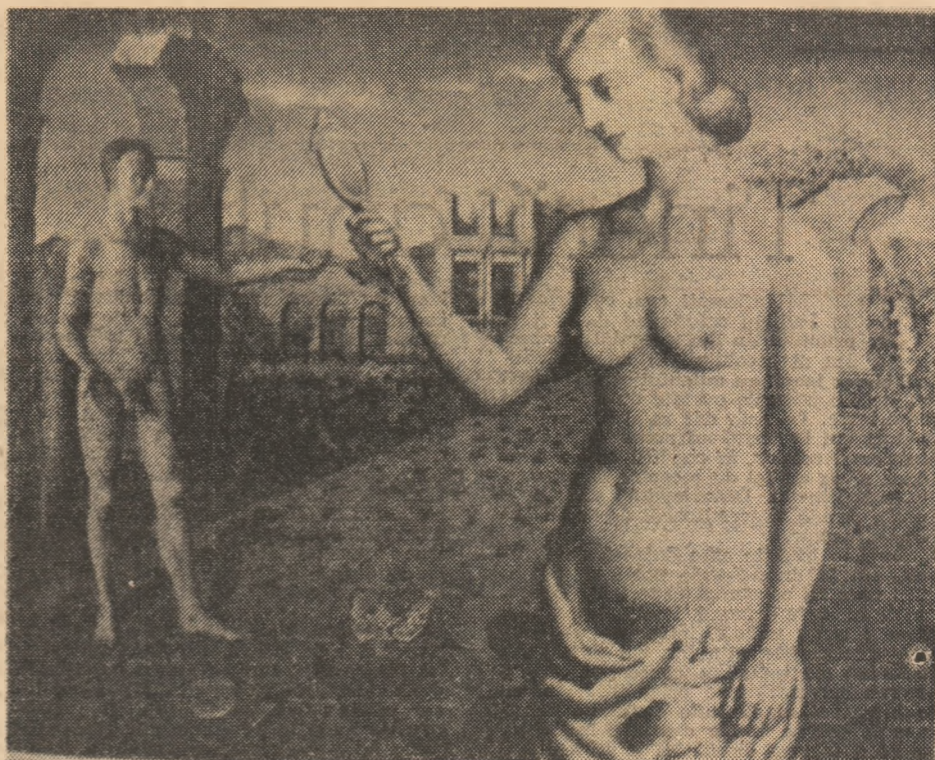
„Credeam că toate conjuncțiile din Pești vestesc nenorociri”, se amestecă unul din învățații lui Irod. Intrase pe neașteptate în vreme ce eram absorbit de explicațiile magilor. „S-ar putea să ai dreptate, dar Cerul se supune Făcătorului Său ca lutul Olarului, și nu altfel”, răspunse Balthasar. Și cum îl priveau toți, așteptînd, continuă : „Eu am văzut o stea fixă în apropierea celor două planete amintite, spre Răsărit. Răspindea o lumină puternică. O stea de primă mărime. Steaua pe care am urmat-o”. „Poate nu e decît un banal comet !”, ripostă cel din casa lui Irod. Și adăugă : „Doar și la chinezi a fost văzută o stea, sau un comet la 750 de ani de la fundarea Romei (toți foloseau calendarul roman și vorbeau, am uitat să vă spun într-o latină de cărturari, ca într-o limbă universală a învățaților, nu ca să-i facă plăcere lui Irod ; ar fi putut vorbi și în grecește și abia atunci i-ar fi făcut plăcere : preferau latina pentru că o considerau mai sobră, mai precisă, mai impersonală) și nu s-a petrecut nimic. De ce să fie altfel în Betleem ? E o simplă stea, un meteor. Nu are nici o legătură această prezentă a unor astres barbus cu steaua noastră”, spuse disprețuitor Melchior și magii au zîmbit. Denumirea era exactă, „astre cu barbă”, cu fuloare de lumină, dar pentru că o spusese Melchior, cel cu barba colilie, în valuri strălucitoare, și cum o spuse, desigur nu întîmplător, era dovadă de umor nu numai față de alții, ci față de el însuși, lucru nu prea des întîlnit. Discuția s-a destins puțin și a vorbit Gaspar, ca o încheiere de bun simț : „Steaua noastră nu e probabil o alcătuire naturală, ci doar aparent e o stea, ori, dacă vreți, manifestarea benefică a unei Puteri Sacre”. Și, în liniștea care se lăsase, vorbi din nou Magul Melchior demn, cu o mulțumire visătoare pe fața lui de leu regal, magnific : „Profetia lui Ballam făcută în Tara persilor, de unde vin, e străveche

și clară acum : «Va răsări o stea din Iacob și va zdrobi căpeteniile Moabului». Acum profetia a început să se împlinească. Iar ce spune Daniel e foarte aproape... Să știți dar și să înțelegeți că de la darea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului pînă la UNSUL (Mesia) la Cirmuitorul vor trece șapte săptămîni, apoi timp de șasezeci și două de săptămîni, pietele și gropile vor fi zidite din nou și anume în vremuri de strîmtoare. După aceste șasezeci și două de săptămîni Unsul va fi stîrpit, și nu va avea nimic. Poporul unui domn care va veni va nimici cetatea și Sfîntul Locaș, și sfîrșitul lui va fi ca un potop, este hotărît că războiul va ține pînă la sfîrșit și împreună cu el și pustiirile. El va face un legămint tainic cu mulți timp de o săptămîină, dar la jumătatea săptămînii va face să înceteze jertfa și darul de mîncare și pe aripa uriciunilor idolești va veni unul care pustiește, pînă va cădea asupra celui pustiit prăpădul hotărît”.

DE AFARĂ se auzi un vuiet prelung, un vacarm, unde se deosebeau cîteva strigăte minioase, certîndu-se, înfruntîndu-se fără milă. Vocile mai tinere strigau „Să vină, de cînd îl așteptăm pe Mesia !” Pronunțau Masiah, mai degrabă, MASiah ; se auzea mai tare MA (SIAH), prima silabă, ca o invocare din străfundurile inimilor, ca o bucurie după o atît de dureroasă, exasperantă așteptare și descurajare și iar speranță și iar dezamăgire și iar așteptare și un ah prelungit, incît numele Unsului era o inspirație profundă cu prima silabă și o expirație cu următoarele două. Și, de asemenea, se simțeau împotririile neclintite ale altora, o rostogolire de valuri agitate, un reflux de glasuri respingîndu-L, alungîndu-L, nevoind să știe de El. Cel mai în vîrstă tipau cu o forță ce nu știau de unde vine și nici n-o puteam explica. Doar și pentru ei veniseră El, asta înainte de a-și închide acela ochii. Vestea că s-a născut Cel așteptat de veacuri, îi găsi-se vii, erau, deci, niște norocoși, puteau să-și mai îndrepte viețile, greșelile, păcatele făcute. Și, totuși, am priceput că nu vroiau nicicum. „Nu avem nevoie de tulburări, vrem liniște, vrem ordine, vrem pe Irod ; bun, rău ; e mai rău fără rău !” Ascultam și vedeam tot tumultul de pe pergola, o terasă cum sînt în Orient. Glasurile se contraziceau violente, oamenii se îmbrînceau. Mulțimea Ierusalimului era toată pe străzi, sub ferestrele palatului lui Irod. Un vuiet de stup infuriat, o răsucire de suvoale separîndu-se, contopîndu-se, o înaintare urmată de o retragere. Gărzile lui Irod au ieșit îmbrăștiind lumea cu lovituri scurte, date cu latul săbiilor și, uneori, chiar cu tășul. Urmăreau, mi-am dat seama, mai ales trupurile tinerilor, brațele arse de soare, agîtîndu-se, chemîndu-L pe Mesia. Mai mulți tineri au fost loviți cu o furie rece în temple, cu virful sabiei, dintr-o mișcare expertă și au fugit cu singele și-roaie pe față. Irod începuse să urle, posedat de furie : „E poporul meu, e poporul meu, i-am făcut circ roman, am să-l măresc distracțiile, preoții au atîtat norodul, striviți preoții !” „Trădătorii, ucideți-l pe conducători !” Mulțimea s-a potolit treptat, resemnată sau plănuiind poate altceva în adîncul ei tulbure dar, deocamdată, oricum, s-a potolit. Cei mai în vîrstă și-au reluat autoritatea și vocile au dobîndit fermitate. „Nu ne trebuie MESIA, ne va pedepsi, el nu a stat în robie, nu știe ce înseamnă frica de stăpîn străin”. Alte grupuri se temeau de cutremure și incendii uriașe, vorbeau agitate, isterizate, de pedepse mai groaznice decît cele din Aegipt, ce vor cădea, acum, peste Palestina ce l-a trădat pe Moise.

ERAU durerile nașterii. Ar fi trebuit suportate pentru a începe cu adevărat să trăiască într-o lume de unde să fie înlăturate vicile anterioare. Dar mulți refuzau să se nască, agîtîndu-se cu încăpățînare de trecutul lor. Au stat numai cîteva clipe pe terasa aceea care servește ca loc de destindere și adăpost în vremea căldurii și au plecat. Înainte de a se despărți de el, Irod le-a spus magilor să meargă să cerceteze Betleemul și după ce vor afla Pruncul să se întoarcă să-l spună și lui, cu amănunțime, despre aceasta, pentru ca să l se închine și el. Prefăcătorie sfruntată, bineînțeles, descoperită și de un serv simplu ca mine, atunci cînd ne-a fost relatată, darămite de mintea ageră a magilor. Era cît se poate de limpede ce dorea să facă Irod.

Petrecuți de unii cu priviri de admirație, de alții cu neascunsă ură am trecut prin mijlocul lor și ne-am urmat calea. Cît stătusem la Irod steaua nu o mai văzusem, după ce ne-am îndepărtat de vinzoleala cetății, vinzoleala stîrnită de venirea noastră, steaua a început iar să ne facă lumină călăuzin-

PAUL DELVAUX : Propuneri diurne (1937)

Va fi mult prea tirziu

Va fi mult prea tirziu, cînd veți porni
Cu flamuri și cu torte-n miini
Strigînd în cor cu o minie fără seamăn
În piete unde altădată ați cîntat
Și v-ați invesezit noapte de noapte.
Zadarnic veți fi mulți și în zadar
Veți azvîrli cu pietre și veți smulge
Statuile din locul lor de veacuri
Sau veți scoate din mausolee
Mumiile, pentru a le-aranca în foc.
Atuncea va fi vană bucuria voastră
Ca și nădejdea într-o altă lume
Și la lumina flăcărilor care
Vor inghiți încet întreg orasul
Veți fi nespus de triști și fără rost.
1980

Altă făptură

Toată lumea vorbește
Despre miinile mele
Care ingheată pe oricine ating,
Despre ochii mei
Care trec în stană de piatră oamenii
Cînd îi îndrept asupra lor,
Despre vocea mea
Care fulgeră la pămînt
Pe cea mai inversunată jivină.
Dar nimeni, nici cînd
Nu spune un cuvînt
Despre zborul palmelor tale
- Aidoma unor păsări scăpate din laț -
Atunci cînd le mîngii,
Despre bucuria ce te toropește
Atunci cînd te privesc
Și nici măcar despre sfioasa grabă
Cu care vii
De-oriunde-ai fi
Oriunde-ai fi
Oricînd te chem.

Fără frică

Cei trimisi
În căutarea noastră
Sînt tot mai aproape.
Se-aud vocile lor răstite,
Sigure de izbîndă,
Pînă aici răzbate
Lătratul ciinilor
Care ne-adulmecă urma.
O grîdină de frunze
Ne-nvinetește umerii
În această poiană
Unde-așteptăm liniștiți
Orice-ntimplare.

George Arion

du-ne. Și sînt dator cu o deslușire : steaua mergea cu noi ziua și noaptea, cam la o înălțime de un acoperiș de casă cu două caturi, deasupra noastră. Se vedea și ziua chiar, dar nu cu aceeași claritate ca în timpul de după apusul soarelui. Înainte de a ne relua marșul în afara orașului, cînd am trecut de ultima casă, lîngă care am văzut o piramidă stranie, albă, ca un semn straniu, de înălțimea unui stog de fin, Balthasar a mai spus : „Regele Soare trebuie să se nască în Amuru, Țara Apusului”. Era și aceasta, ca și cea a lui Valaam, o veche proorocie chaldeeană. Iar Palestina era tocmai aceea țară. Și vreau să vă mai spun că steaua noastră, dacă pot zice așa, mergea de la Răsărit la Apus, deci tocmai contrar celorlalte. Și încă un lucru demn de luat în seamă, cît stătusem la curtea lui Irod, ea se ascunsese de parcă nu ar fi vrut să se arate în acel loc, iar după ce am ieșit în afara zidurilor Ierusalimului ne-a apărut și ne-am simțit ocrotiți și cu inima ușoară. O

regăseam după agitația, amenințările și injuriile pe care nu le mai reproduc, atunci cînd am străbătut, îmbrînțiți printre oamenii aceia iubind mai mult prezentul sigur și corupt, decît viitorul incert, dar curat. Israel se tîlmăcește „cel care vede pe Dumnezeu”, dar bine va zice Apostolul, mai tirziu : „Nu toți care sînt din Israel sînt Israel”.

Au trebuit să vină cei trei magi, Apelius, Amerius și Damascus, cum pronunțau unii latinizînd, sau Galgalat, Malgalat și Sarakin, cum le spuneau evreii stăpînitorilor mei, pentru a le vesti nașterea minunată, despre care vorbisera proorocii iudei. Niște păgîni merg să caute Pruncul la Betleem, la doi pași de Ierusalim și o fac venind de departe și cei de pe acolo nu se duc să vadă pe Împăratul Împăraților, pe Fiul Celui Prea Înalt. Steaua era Stîlpul de Foc din Pustie, pe care mulți nu mai vroiau să-L urmeze.

(din volumul „Cortegiul magilor”, Editura Eminescu)

Tinerii anului

TINERII afirmați (sau confirmați) în 1991 au privilegiul de a fi ai primului an din deceniul al zecelea al secolului. Ei încheie veacul și vor inaugura mileniul următor fără multe din poverile purtate de generațiile anterioare. Le este dat să descopere tineri noi în teritoriul nemărginit al literelor și antelor, în condiții care vor aduce și un alt fel de receptor al producțiilor spirituale. Deocamdată sunt doar unele semne prevestitoare, dar cred că de bun augur.

După o tradiție care datează de decenii, vin în dramaturgie poezii și prozatori care au consumat experiențe interesante în acele domenii. Poetul Matei Vișniec e acum umbrat, intruciva, de dramaturgul cu același nume, dar scrisul său petulant, cu metafore concentrate, de o mereu surprinzătoare originalitate și cu o puternică emolivitate conținută va avea totdeauna înalte carate lirice chiar și cind factura dramatică e grotescă.

Cît se poate observa din piesele sale — ca și ale altora, de virtute oarecum apropiată — expresia e non-conformistă, iar amestecul de genuri — o particularitate. Dramaticitatea rezidă, uneori, chiar în confruntarea neașteptată și violentă dintre stări comice și fapte tragice. Spiritul ludic se răsfață pe spații întinse — ca în *Artur osindul*, unde însă finalul e executarea eroului de către călău. *Alegere de clown* e o suită de farse pe care și le joacă, în chip voios și nostalgic, în maniera felliniană trei bătrîni artiști ai circuitului concurenți la un unic post: dar, deodată, moartea se amestecă și ea, nevăzută, în joc, și-și săvîrșeste și din ea ultima șotie. Vom vedea, în 1992, la București și la Tg. Mureș aceste piese. A doua a fost declarată de un juriu de critici (și premiată) drept „Piesa anului”. *Tara lui Gufi*, admirabil basm antitotalitar, parabolă în arcatură fină și în colorit de pastel, a avut premiera absolută la Cahul. Alte două piese scurte au ieșit de scenă, recent, la Piatra Neamț (în regia lui Nicolae Scarlat). Spectacolele atestă un scriitor de teatru al timpului nostru, ale cărui însușiri au fost, în sfîrșit, descoperite și validate de lumea teatrală.

Aceeași dezinvoltură în mixtura liber gândită — aș zice chiar fără preconcepție estetică — de ironie păstrusnică și dramă atroce (infuză ori explicită) și la Ioan Grosan. În *Școala ludică*, poate cel mai interesant debut în literatura dramatică a anului, unde apare și a unui joc de-a teatrul, în care însă se trec printr-o baie de acid poncife, sloganuri, marote ale teatrului sub dictatură — sau, mai exact, se persiflează cu un umor muscător, prostie și obuzitate cu care trebuiau să se lupte, în acel timp, artiștii în exercitiu curent al profesiei. Autorul imaginează o situație rizibilă: Regizorul „se apucă de treabă”, explicînd că va face „un spectacol de teatru, adică, de fapt, o încercare de a... (rapid) știți, noi am organizat aici o acțiune experimentală unde vrem să dăm friu liber spiritului ludic”. „Și textul?” — întreabă Actorul, care răspunde de soarta spectacolului. „Regizorul: N-avem. Actorul: Cum n-aveți? Regizorul: Cum să vă spun eu? N-avem un text stabilit de la

început. Textul se face pe măsură, ce înaintăm cu fiecare scenă, la fiecare repetiție se schimbă mereu. De la începutul începutului n-avem decît ideea. Actorul: Cu atît mai bine! Dați-mi ideea! Regizorul: Atunci mai bine vă dăm textul”. Pînă la urmă e chemat Actorul („Un tînăr, e de-ai noștri”) care dă următoarele lămuriri despre text: „El... aaaa... acest text trateazăaaa... ooooo... piesăaaa careeee... are în centrul... un fir mai lung... călăuzitor...”. Se va repeta un fragment antic, ce se va întrerupe pentru o discuție „de creație”, se va trece la *commedia dell'arte*, apoi la 1914, în timpul războiului, toate făcute cu un excelent gust al parodiei și adesea cu un haz imbelșugat. Dar sfîrșitul e un strigăt sfîșietor, care relevă *Minciuna* Autorului (din piesă). Ludicul era o mistificare deliberată. „Nu vă puteți juca la nesfîrșit” — se strigă, ca un protest. Construcția nu e încă elaborată și destule scene nu sînt finite, narativul precumpănește asupra teatrului, dar dramaturgul minuieste cu iscusită pămîfletul în interiorul situațiilor create și izbuteste să pirandelizeze în nuanțe multiple, erajînd și sumetajînd mereu realitatea, ficțiunea și iluzia desore ce ar putea fi crezut ca realitate și ce ar putea fi considerat ca ficțiune.

Unele caracteristici asemănătoare și la noul dramaturg Octavian Soviany, poet și critic, trecut în regnul teatral cu *Strălucirea și suferințele filosofilor*. „Farsă cinică în două părți, cu numeroase anacronisme”. La „Cismelea roșie” se joacă, numai pentru Vodă Caracșia și fîcșă sa Ralu, o piesă despre moartea lui Socrate, despre tiranul Siracuzel, Dionisios, și vinderea lui Platon ca sclav. În timpul spectacolului („de avangardă”, cum îl prezintă fata consistoriului său tată) au loc intervenții brutale ale Mareșului. Agă, apoi un complot al acestuia, o încercare (cam naivă — ori voio astfel) de lovitură de stat (eșuată). Artă și realitatea se interferează continuu, regimul de dublă ficțiune al piesei fiind înțeles cu încredință și sensibilitate. Prea încălzitor în teatralitatea imobilă a dialogurilor socratice, tînărul autor acordă un soartă exagerat inserării lor în istorică, pierzînd din vedere celălalt plan al acțiunii — unde ea, acțiunea, lincezește. Causticitatea anacronismelor și acronismelor e potențată de un limbaj policrom, în ale cărui volute caligrafice se simte omul cu lecure și studiu aplicat la epocile invocate, chiar dacă autoironia pare uneori a dori să pună sub zeleele nedumărită detaliilor de epocă. Schematizările unor personaje denotă nu atît nesiguranță literară cît mînsuri de simt scenic — firește. E posibil ca reprezentarea piesei să dea un spectacol de fantezie și violențe, cu alternanțe străgătoare, vîndînd calitățile de dramaturgie și, bineînțeles, valorile actuale a acestui trîzi-comice parabolă despre incapacitatea filosofiei (și a artei) de a corecta erorile fatale ale politicii autoritare, care se reclamă, paradoxal, tocmai de la învățăturile acelei filosofii și-si la ornamentele, în mod falacios, din creații ale sovietului.

Al treilea debut, al lui Marcel Tobătan, prozator, esecist, *flașetor*, e interesant

sant ca evaluare dramatică a unui psihism colectiv degradat în aberație, complicat cu crime săvîrșite fără noimă. *Mass-media* (titlul piesei) poartă responsabilitatea într-o măsură, a dezlănțuirii unei nebunii generalizate. Sînt caracterizate discusele verbale și comportamentale, superficialitatea ridicolă, credulitatea spectatorului și auditorului înfestat, complicitățile ciudate ce se nasc între emițători și receptori. Acțiunea e condusă cu dificultăți și trece prin secvențe impracticabile scenic, adică, furtuni logice, cu dialoguri prelunge — ce, totuși, s-ar vrea semnificative — și monologuri enorme ce ar urma să fie rostite în pararele. Si la acest autor maiștia e cîteodată excelentă. Satira are adresă și ferovare. Scriitura e ceva mai cenușie, cu redundanțe ce monotonizează (o Tărană, un Filosof, un Hoț etc.).

E cert că editura bucuresteană „Ghepardul” a fost îndreptățită să-i publice pe acest dramaturg — cu recomandări ale eșecului Ion Vartic, criticului Mircea Ghițulescu, regizorului Mircea Marin — în trei volume separate, oferind teatrilor tot atitea posibile surse repertoriale.

La fel se legitimează și inițiativele revistei „Contrapunct” de a publica (în fragmente sau integral) și ale Radiodifuziunii de a propune într-un festival sonor, piese de Hanibal Stănculescu, Anca Delia Comăneanu, Valeriu Petculescu, Emil Paraschivov, Horia Gârbea. Unii din ei propun convenții îndrăznețe. Manifestă și porniri literare care-i dau cititorului senzația de artificios. Sînt, în genere, oportunități de revelarea stărilor de spirit proprii. Aleg forme critice asprind sore generalizate și abstracțiuni de istoricități pretextuale. Substratul e însă (cu excepții) al unei actualități ardente, consecuate critic, sceptic.

ANUL a pus în relief și regizori tineri. Nu mulți, pentru că școala superioară de artă teatrală mai scoate încă promoții foarte reduse. Felix Alexa și Cornel Mihalache au avut debuturi fericite, la București. Primul a trecut ulterior și printr-o experiență privită dezavantajată, dar acum e prezent la Teatrul Național, ceea ce nu s-a mai întîmplat cu un începător, de decenii. Colăbăci, după reușita de la „Noțtara” a fost poștit să monteze un spectacol și la Oradea. Andreea Vulpe a pus în scenă o piesă poetică, *Domenial Swift* la Piatra Neamț. Și ei, și Danei Dima le-a fost de mare folos asistența de regie la Andrei Serban, ceea ce echivalează cu un curs post-universitar. După un examen rous la Institut și un stagiul la pupoi, Daniela Pelescu a fost angajată la Teatrul Național din Craiova, unde prezintă o premieră a lunii ianuarie. La Iași, Ileana Popescu-Boeriu își alege

cu grijă piesele dar travaliul organizării lor scenice e deocamdată, mai puțin concludent. Nu se poate vorbi încă de o nouă generație de regizori, de un grup compact și caracterizabil. Teatrul experimental își mai așteaptă inițiatorii și călăuzitorii tineri.

ZECI de actori admirabili au înmulțit rîndurile histrionilor, aducînd elanuri noi și demonstrînd valori interpretative indiscutabile. Mulți sînt acum bucureșteni, teatrele Capitalei favorizîndu-le începuturile (și continuări) spectaculoase. Sigur, e o sansă extraordinară pentru Anca Sigartău să joace la „Bulandra”, sub îndrumarea lui Liviu Ciulei. Și tot astfel, pentru Manuela Ciucur, Mihai Constantin, George Bănică junior, Asemenea, pentru Dana Dembinski, Manuela Hărăbăor, Patric Petre Marin să se afle în scenă călăuziți de profesorii lor Mircea Albușescu și Adrian Pintea. După cum e o întîlnire hotărîtoare aceea dintre Dan Puric și Maia Morgenstern cu Andrei Serban, la Național. Iar pentru Florin Piersic junior, lucrul cu Cătălina Buzoianu (și alături de Valeria Seciu). Și pentru Oana Ioachim, conucrarea cu Dan Micu (la Mic). În același timp, trebuie să notăm că, în continuare, teatrele din țară oferă largi posibilități de formare a personalității unor tineri dotați: Ozana Oancea și Constantin Ciocot (Craiova), Luminița Anghel (Arad), Oana Mereuță (Oradea), Mihai Bica (Sibiu), Dorin Andone (Cluj) și alții, nu putini, nu de neluat în seamă. O trupă în întregime tînără s-a constituit la Rimnicu-Vilcea: Teatrul „Anton Pann”. Tînără e în cea mai mare parte, și compania „Eugen Ionescu” din Chișinău, care se va încheia și împlini dacă va avea parte de regizori importanți.

De însemnătate pentru toți tinerii sînt competițiile la care participă, după cum s-a văzut. În primul rînd, cea anuală de la Costinești — care le e în întregime dedicată — Festivalul național „I. L. Caragiale”, „Săptămîna teatrului scurt” de la Oradea Festivalul teatrelor din Moldova, Gala recitalurilor dramatice de la Bacău (unde premiul întîi l-a obținut un tînăr actor practic necunoscut, de la Turda).

O pleiadă de scenografi tineri susține acum, în principal, acest compartiment de creație teatrală. Un număr (foarte mic) de critici în floarea virstei se alătură confratilor de alte generații.

Poate că nu gresim zicînd că 1991 s-a vădit a fi o fază a zămislirilor în aria teatrului dramatic, nu de un indice calitativ foarte înalt, nu în compactări apreciable dar oferind făgăduieli și certitudini ce inspiră un optimism moderat însă inebriabil.

Valentin Silvestru

CIND te desparți de un om pe care l-ai prețuit, și de care te-ai atașat în ultimii ani, și cînd trebuie să-i însoțești drapelul cernit cu un necrolog, condeiul scrijelește hirtia, cu durere și răzvrătire neputîntă, în fața nimicniciei vieții. Un telefon primit într-o geroasă zi de decembrie mă silește să pun o cruce în drep-tul numelui lui Mihai Berechet. Ezit

Acolo departe... Mihai Berechet

să astera însemnul nefinței pentru că tulburarea inimii nu dă creație gîndului și sînt cîine a fost în loc de cîine este. Cu cîteva luni înainte îi întocmisem o fișă de creație pentru un proiectat lexicon al teatrului românesc. Convenisem să ne oprim la acest fatidic an 1991. Așa, doar ca o simplă haită în care urma să-și invite în continuare spectatorii și cititorii spre noi trasee ale spiritualității sale. N-a fost să fie astfel pentru că, iată, durabilul s-a îngemănat cu efemerul sau viceversa. În lumea mirifică a scenei doar clipa contează și mă agăț de pendula timpului spre a nu se încetăna prea de timpuriu amintirea omului și artistului. Pentru toți cei care l-au fost în preajmă, Mihai Berechet va rămîne un boier în sensul purității cristaline a cuvîntului. A preluat, cu respect și îndatorire morală, torța generațiilor de intelectuali români din care se trăgea. Singura lui a-vere a fost teatrul pe care îl iubea cu patimă și care respira prin toți porii săi. Era generos pentru că avea ce să dăruiască. În vremurile de restriște a oferit spectatorilor ce le lipsea cel mai mult: speranța. Încrederea că se poate trăi și altfel, încălzindu-le sufletele chinuite de foame, frig și mizerie cu eleganța, rafinementul, bunul gust și zîmbetul printre lacrimi ale montărilor sale. De aceea, nu întîmplător și azi, ca și mai ieri, multe dintre spectacolele ce ni le-a dat au circulat ca „Orient Expressul”, punîndu-le stavilă înaintării lor neîntrerupte doar oboseala actorilor sau obuzitatea autorităților. În cartea sa *9 caiete albastre* (1983), care l-a propulsat de la început printre fruntașii memorialisticii româ-

nești, spune că s-a născut ușor. Dar a trădit din greu pentru a-și croi drum și a se împune mai întîi ca actor și apoi ca regizor. N-a înghiontit pe nimeni, nu știa ce-i brîncial și n-a strecurat vorbe de cucută la urechea stăpînului sau a colegilor. Era mîndru dar nu vanitos. Amabil dar nu aflat. A sfidat trăsăturile de efeb, cu care l-a înzestrat natura, dar a sfredelit cu îndărătnicie tainele necunoscutului. Cîtea enorm și cu nesăț. Din multe biblioteci care i-au trecut prin mină și-a clădit o casă a spiritului în care se mișca în degajare și spontaneitate. Avea o memorie de dicționar, iar cunoștințele sale de istorie a teatrului românesc și universal echivalau cît două romane universitare. Mulți s-au înfruntat din ele, dar puțini l-au recunoscut paternitatea. Știa ce să păstreze și nu și-a onorat polițele față de invidioși și detractori. Era la curent cu tot ceea ce se întîmpla în teatru și în afara lumii culiselor — de la noi și de pretutindeni — dar privea faptele mărunte, ca și evenimentele majore, cu detașare, înțelegere și superioritate seniorială. Sub carapacea fragilă a unei politicoase afișări se ascundea un timid, o candoare de copil și un mare iubitor de oameni. Îl amuzau cancanurile dar nu le amorsa. Într-o lume în care se cultivă, cu precădere, relațiile, el a preferat prietenii. Era un amfizion desăvîrșit, avea multe cunoștințe dar puțini prieteni adevărați. Pe aceștia din urmă îi ocrotea cu tandrețe și îi apăra cu îndirjire, așa cum soția lui, Anca Șahighian, îi asigura tihna creației și susținerea morală. Scia cu ușurință și vorbea cu eleganță, iar tot ceea

ce exprima vădea bun simț și o aleasă educație. Repudia trivialitatea, grosolană, dezmățul de orice fel. N-a făcut niciodată tîmbe politice și nici temenele orientale. Își ascundea chiar și față de cei apropiați nedreptățile ce i se făcuseră de-a lungul timpului. Abia acum aflu că în vara acestui an „a fost scos din activitate”, anunțat fiind printr-o depeșă adusă de un curier. Cunoștea antecedente de acest fel, prea multe și prea dureroase. Gestul însă l-a descumpănit, suferințele trupului s-au amplificat, dar n-a renunțat la iubirea sa cea mare. Revăzuse un roman inspirat din viața teatrului, își adunase însemnările de călătorie și portretele unor actori și regizori, scrisese penită fină de observator avizat, și continua să lucreze la alte „caiete albastre”. Își aștepta editorul. Dacă ar vedea lumina tiparului, cu siguranță că aceste cărți ar ieși la suprafață din noianul de putregaiuri și incropiri de duzină care ne-au inundat tarabele. Pentru că el însuși a fost de fapt un exemplar de lux al teatrului românesc. În preziua plecării în străinătate l-am întrebat cînd se întoarce. „Nu știu!” mi-a răspuns. O premoniție? Poate. Un adevăr? Sigur. I-a fost sortit să moară acolo, departe celui care a crezut în permanenta forță de regenerare a neamului său.

Mai devreme sau mai tîrziu, la revedere Mihai Berechet!

Virgil Petrovici

Memorialul durerii

SCRIEM abia acum ceea ce am gândit după fiecare episod: **Memorialul durerii** e un film de excepție.

Într-o vreme în care cinematografia (și nu numai ea) nu se arată prea interesată și prea grăbită în recuperarea adevăratei istorii a acestei țări, se conturează, pe neașteptate un serial TV care devine, el însuși, o piesă importantă pe drumul redescoperirii adevărului. Primul, la început, cu unele rezerve, provenite din diverse direcții, serialul a reușit, treptat, să polarizeze în cel mai înalt grad interesul privitorilor. Și să demonstreze că, departe de a fi un documentar de rutină, este un film impresionant.

Reproșurile cele mai frecvente în legătură cu **Memorialul durerii** se refereau la insuficiența probelor concrete, a documentelor istorice propriu-zise. Dar **Memorialul durerii** nici nu și-a propus o abordare științifică, strict istorică a fenomenului concentrărilor românești. **Memorialul durerii** și-a propus să fie — și este — înainte de orice, un coplesitor document uman. O antologie a suferinței, a demnității și a ruginii, o antologie de oameni și neamenii, de călări și victime, de umbre scăpate ca prin minune din imperiul închisorilor comuniste. Autorii au descoperit oameni reprezentativi și îi invită să vorbească. Ceea ce, la prima vedere, nu pare un lucru foarte complicat. De fapt, este un lucru extrem de dificil. O echipă bine sudată — realizatoarea Lucia Hossu-Longin, redactorul Doina Teodoru, autorul imaginii, Mihai Truică — a reușit să pună în valoare și să decupeze memorabile personaje pe care, după ce le-ai văzut și le-ai auzit o dată, e imposibil să le mai uiti. Asta se cheamă, printre altele, cinema. Admirabilă profesionalistă a meseriei sale, Lucia Hossu-Longin știe să-l crocească cel din fața camerei o stare de concentrare și de natură să-l facă pe interlocutor să uite de prezența aparatului, și să-și deschidă sufletul, să trăiască ce spune și să pună ce trăiește. Filmul e tulburător nu prin efectele retorice de imagine, ci prin revelația simplității, prin intensitatea emoțională a unor lungi prim-planuri. Avea dreptate esteticianul care spunea: nu cunosc nimic mai fascinant în cinematograful, decât spectacolul unui chip omenești filmat în prim-plan.

Memorialul durerii este, asadar, un documentar de artă, și o piesă de valoare în necolapsul procesului de comunismului. Mărturiile protagoniștilor — contemporani ai nostri, se interesează de interesant — și, pentru marea majoritate a privitorilor, inedite — fragmente de arhivă extrase din documentarele acelei epoci; istoriile „personale” și marea

Memorialul durerii • Serial T.V. • Realizator: Lucia Hossu-Longin

istorie națională, istoria trăită la timpul unui etern prezent și istoria privită reflexiv, retrospectiv — merg mină în mină, pe firul aceluiași „memorial al durerii”.

Memorialul durerii este un film de non-ficțiune. Dar lăsa că non-ficțiunea se dovedește din nou, capabilă să depășească orice imaginație. Filmul include secvențe, replici, personaje, situații pe care nici un scenarist nu le-ar fi putut inventa. Presupunând că secolul nostru XX ar fi fost scutit de ciuma roșie și de ciuma brună și de război, cărui scenarist nebun i-ar fi putut trece prin minte o lume în care „rodecucara” să se facă prin crimă, sau o farsă tragică, cu o puscărie în care bucătarul-șef e fostul ministru al sănătății, măturătorul-sef e fost preot și viitor cardinal, iar cloșetarii sint episcopi...? Montajul oferă uncori efecte halucinante: despre una și aceeași închisoare, Sigheț, un fost detinut, un om de o noblete sufletească ieșită din comun povestește cum căutau puscăriasi prin gunoarie un cartof sau un cocean de varză, printre resturile de la bucătărie care nu mergeau la porci; și, în montaj paralel, fostul comandant al puscăriei ne descrie meniul detinutilor: „carne fiartă, de vită, slabă, fără grăsime, piine prăjită, cafea cu lapte și piine cu unt la 10! Acesta o fost regi-mu!”... Holărit lucru: detinutili care au supraviețuit ar trebui să scrie o scrisoare în care să mulțumească pentru minunatele condiții de muncă și viață oferite în puscării și în care să-și ceară scuze că au supraviețuit. Culema ironiei: comandantul acesta dotat cu o imaginație atât de bogată avea să devină, peste ani, zice el „proiectant” de cinematograful, adică proiectant! Ca un argument al cumsăcidenței sale, el „proiectant” povestește că, fiind la o recolare la cinematograful, la București, îl vede pe o bancă pe un bătrîn general pe care îl avusese la pensie. „Io sint comandantul”, zice proiectantul că i-ar fi zis generalului. „Vai, vino să te pup!” ar fi zis, cică, generalul. Din două una: ori generalul își pierduse mințile, ceea ce nu ar fi fost de mirare la cît suferise ori făcea unor neștru. Ori îi era dor de o cafea cu lapte!

Oameni fără morminte, morminte fără cruci, vieți călcate în picioare de „puterea populară”, demnitățile intelectualiilor terfelite de o sleahtă de analfabeți și de ticăloși, tot ce avea mai bun o țară — umilit și distrus... Schingiuri inimaginabile, un cinism frizind patologicul și, peste toate, vinovați care se declară „cu conștiința împăcată”!

INTERVIURILE cu domnii Timaru, Demotrescu, Cornat, Teodorescu (și altele încă) sint veritabile piese de antologie. Cel care povestește nu povestește amintiri, ci re trăiesc, parcă, în fața camerei un prezent care nu se lasă uitat. Durerea e atât

de ascuțită încît totî clachează, o clioă, le tremură vocea și bărbia, din ochi tîsnesc lacrimi („Nervii m-au lăsat după ce am ieșit din închisoare. Acum plîng ușor. Atunci nu plîngeam”, spune un personaj din filmul unui student regizor Bogdan Cristian Drăgan Verdiețu, care, credem, ar putea furniza **Memorialului** cîteva fragmente foarte utile). În schimb, ciudat fenomen, călăilor nu le tremură niciodată vocea, lor nu li se umplu niciodată ochii de lacrimi. Ei sint intoleranți, opaci, agresivi, așa cum au fost o viață. Drumul spre fostul ministru de Interne Drăghici, simbolul terorii, spaima și greata unei țări întregi în acei ani, se oprește la o nevastă bine înfioțată într-o prostie violentă, de fostă croitoreasă, suită-n copacul „muncilor de răspundere”, și care, din faptul că soțul i-a fost trecut la un moment dat, pe linie moartă, conform ritualului clasei comuniste de a-ți elimina tovarășii de trasou (vezi și cel mai recent exemplu original-democratic), îndrăznește să ni-l prezinte pe consort ca pe un erou! Sau Nikolski, o figură hidă, un individ diabolic („Îmi cereți poăintă? N-am motive! Se murea și în afara închisorilor”), înconjurat de tabouri de milioane, de lux, calm și voluptate”, iesindu-și din țare nu pentru că l-ar mustra conștiința, ci pentru că... i-au fost fărîmate tablourile!

Nu putem să nu amintim aici și memorabilia secvență cu Petru Tutea întins pe patul de moarte, și dîndu-ne, de acolo o ultimă lecție de demnitate: „Cum să spun că am fost palmuit? Mă sinucid dacă declar asta! Sfatul pe care l-ar da celor tineri? „Să nu mai așchizuiască semenii lor!” (un fel de „a li-a poruncă”)...

Memorialul durerii este, categoric, un film de cursă lungă, el se va desfășura, probabil, pe parcursul mai multor ani: o întreprindere monumentală, antrenînd zeci sute de personaje și o multitudine de teme: tema vinovăției, a lărtării, a suferinței, a raportului trecut-prezent, a responsabilității morale...

Am văzut, de curînd, la un buletin de știri francez, un bătrîn nazist de peste 80 de ani, alb, tremurînd, arestat și împins în mașina poliției; imaginea în sine nu putea să nu-ți inspire dacă nu mîla, jenă. Bătrînețea e o altă țară, dincolo de bine și de rău, un bătrîn nu mai e decît umbra celui care a făcut cîndva răul. „De la Cămin încoace nici o pedepsă n-a făcut un om mai bun, nici nu l-a împiedicat să comită un delic”, sună o replică din **Decalogul** lui Kieslowski. Sigur că, așa cum spunea un puscăriș, singele nu se spală cu singe, nici lacrimile cu lacrimi. Dar acești vinovați îmbătrîniți în vinovăție, ar avea, cel puțin o singură mare obligație: să mărturisească. Recunoașterea vinovăției trecute este vitală tocmai pentru purificarea prezentului. „Eu, ca îns pot să iort, dar ca reprezentant al neamului meu —

nu pot”, declara un fost detinut. „Vai, vai n-au cum să plătească, nimic nu poate să răscumpere atîtea vieți și valori pierdute. Dar ei trebuie să socotească. „Am cerut ca nimeni să nu fie jertat nici în viață, nici după moarte. Alfel, o minciună ar aduce altă minciună și o crimă altă crimă”, scria o victimă a închisorilor comuniste.

Cîteva sugestii: Un episod în **Memorialul durerii** merita să fie dedicat exclusiv femeii care au așteptat în temnița din afară a temniței. Un film din care să se înțeleagă cam ce însemna să fii soția unui detinut politic, să-ți crești singură copii și trimiți pachete care nu știu dacă au ajuns sau nu, pentru cineva care nu și-ți mai trăiește sau nu, să fii dată afară din casă, din slujbă, copii să-ți fie dați afară din școală, să fii somată să divorțezi, să faci în fiecare an — un an, doi ani zece ani — de 23 august, ritualica cerere de grațiere, la care să-ți se răspundă, invariabil: „Nu e cazul!”

S-ar impune reluarea serialului, difuzarea lui la o oră de maximă audiență, mereu în aceeași zi a săptămîinii și nu cînd-cum, și nu la ore cînd „talpa țării” doarme de mult.

Ar fi un lucru binevenit dacă din materia atât de bogată a acestui serial TV s-ar remodela un lungmetraj de sine-stătător, Pîșcuțu, Akudul, Gherla, Sighețul, Canalul, Bărăganul... O epopee a suferinței și a rezistenței unei națiuni, un film pe care orice festival al lumii l-ar primi cu brațele deschise. (Am văzut în acest gen, la Festivalul de la Veneția, celebrul **Shoah**, de Claude Lanzmann, o serie de interviuri, de peste 9 ore, cu victime ale Holocaustului). Dacă realizatorii de pînă acum sint prea implicați în materie ca să mai poată alege și remonta secvențele pentru un lungmetraj, ei ar putea aplica la colaborarea unui regizor „din afară” (dăm și trei nume: Nicolae Mărgineanu, Stere Gulea, Cătălina Buzoianu).

Celor care, pe felurite voci, cîntă refrenul: „Ce rost are să mai răscolim trecutul? Mergem înainte!”, le amintim ce spunea marele Tarkovski: „Fiecare epocă e marcantă de pronia căuare a adevărului. Și oricît de aspru ar fi acest adevăr, el contribuie la înăsătorirea umanității. A recunoașterea adevărului e pentru o epocă un semn de sănătate, și asta nu poate să fie niciodată în contradicție cu idealul moral”. Tarkovski scria și despre încercarea de ascundere a adevărului, de trecere a lui sub tăcere, de punere a lui în opoziție artificială cu un pretins ideal moral, sub pretextul că adevărul aspru și imparțial ar putea denigra acel ideal în ochii majorității. „Dar numai adevărul absolut asupra unei epoci poate exprima un ideal moral adevărat și nu unul de propagandă”...

Eugenia Vodă

MUZICĂ

Mozartiana

CONCERTELE MOZART s-au în-desit în ultimele săptămîni ale lui 1991, am asistat chiar la o întrecere în jurul datei de 5 decembrie — împlinirea a două secole de la moartea miracolului din Salzburg — pentru a se stabili cine se cădea să apară pe podium la data respectivă, socotită simbolică între toate pentru manifestarea atașamentului față de această figură unică în istoria artei muzicale și a spiritualității umane în genere. Sintem slăbiți să constatăm că la noi s-a făcut și mult și puțin pentru Mozart, pînă la urmă dragostea pentru muzica lui fiind determinată în ce privește cantitatea și mai ales calitatea faptelor artistice determinate de suma rotundă a anilor scursi de la sfîrșitul unei febre creatoare inexplicabile altfel decît prin har divin. Nu îmi propun să alcătuiesc un pomelnic complet al manifestărilor mozartiene de la noi — de altfel nu am putut lua parte decît la unele din ele, am auzit doar, de pildă, despre Festivalul Mozart desfășurat la Chișinău, sau despre Simpozionul Mozart de la Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor. În schimb, am luat parte la 1 decembrie la premiera cu Elisir d'amore de Donizetti pe scena Operei Române din București (bine că a fost și asta!), trebuind să ne mulțumim cu faptul că dirijorul spectacolului, Camil Marinescu, a evocat măcar spiritul mozartian în cuvîntul său din programul de sală. Incolo, Opera din București nu a găsit cu cale să facă nici un efort mai special în cîntea lui Wolfgang Amadeus care, chiar dacă prima noastră scenă il-rică iubește în primul rînd pe Verdi și Puccini, rămîne o mare figură a teatru-lui muzical din toate timpurile. Poate că am reușit, cu ocazia aceasta, să stabilim un unicat mondial — nu cred să existe pe pămînt o grupare de artiști lirici care să fi rămas insensibilă la evenimentul muzical al anului, fie și dacă trece prin momente dificile. De altminteri, dacă cei mai buni fotbaliști români răspîndiți peste tot locul se mobilizează cînd este vorba de apărarea prestigiului sportului național, poate că și cîntăreții mozar-

tieni români de seamă și-ar fi putut da întîlnire la București pentru a înfrin-ge o sîrbătoare onorabilă închinată aceluși Muzicii.

Să fim drepti însă — și să dăm Cesa-rului ce este al Cesarului. Cvartetul „Vo-ces” a înțeles că cea mai bună modalitate de cîntare a compozitorului este înfăți-șarea completă a creației sale de dome-niu, permițîndu-ne de fiecare dată (am fost piră acum la cinci concerte din in-tegralul) să ascultăm lucrările de maturi-tate, dar și cele de la 16—17 ani, care ne-au umplut poate și mai mult printr-o precocitate emoțională miscătoare și cu-tremurătoare totodată. Nu în zadar an-samblul „Voces” a fost invitat și la Salz-burg anul trecut. Cristian Mandeal a fost cel dintîi care a înțeles că **Requiemul** este de două ori potrivit în împrejurările actuale — și ca omagiu mozartian și ca cîntare a eroilor Revoluției! După aceea, a început să „plouă” cu reluări ale **Requiemului** (una grandioasă a fost oferită de Erich Bergel și de clienții la Festi-valul „Enescu”), Mandeal și-a amintit și că **Marea Missă** în do minor a fost, din vremea lui Constantin Silvestri, unul din prilejurile bucurestene de onorare a ge-niului mozartian. Pe de altă parte, Horia Andreescu a contribuit substanțial ca limbajul orchestral al lui Mozart să de-vină familiar instrumentiștilor noștri și publicului românesc — și concertele forma-ției „Virtuozi din București” au fost exemplare în multe privințe din acest punct de vedere. Și la pupitrul Filarmo-nicii dirijorul a înregistrat momente mo-zartiene bune — ne amintim, de pildă, de **Simfonia „Linz”, nr. 36**, dăruită îndată după Festivalul „Enescu”. Opțiunea re-peritorială este fundamentală și în acest domeniu — ca și în altele. Este impor-tant, de pildă, să nu repetăm pînă la sațietate o formulă, odată descoperită. Din această pricină, inflația de execuții ale **Requiemului** nu ne poate impresiona po-zitiv, deopotrivă cu a nu știu cîta re-luare a **Missel** în coronări. Ar fi fost și mai important să se programeze un snu-mit grup de simfonii de Mozart, de pildă, care să arunce și lumini inedite asupra

perioadei creatoare respective — cam ce a realizat „Voces” în domeniul cvarte-tului de coarde sau Adriana Bera în al sonatelor pentru pian.

Se cuvine amintit că Radio-ul și Tele-viziunea nu au uitat de bicentenarul morții lui Mozart. Să rememorăm trans-misiile directe de manifestări de presti-giu internațional la Radio — sau să-i mulțumim Domnului Klaus Brambach că, în cadrul frumosașelor sale „Ore de mu-zică” de simfă la prînz, ne-a prilejuit la Televiziune admirarea unor filme de spectacole de tinuță, cum a fost **Flautul fermecat** sau — mai de curînd — **Don Giovanni** cu ansamblul orchestral al Ope-rei din Paris și cîntăreți de marcă precum Ruggero Raimondi, José van Dam, Eida Mooser, Teresa Berganza, Kiri Te Kanawa etc. Orchestrele Radio (cea Na-țională și cea de cameră) au adăpostit și ele programe mozartiene — ne amintim unul dirijat de Wilhelm Berger, care și ca muzicolog are o activitate de cercetă-tor consecvent și profund al genului lui Mozart, iar Iosif Conta, după ce a lansat un tînar pianist remarcabil, Răzvan Dragnea, în **De major-ul** înregistrat odi-noră de Dinu Lipatti, a ținut să adauge un concert omagial și în ziua comemo-rării.

SPRE finele anului însă am ur-mărit manifestările Filarmonei „George Enescu” în primul rînd. Astfel, un concert reușit al or-chestrei simfonice a fost dirijat de Lu-dovie Bacs la sfîrșitul lunii noiembrie, cuprînzînd la început **Dansurile** și **Con-tradansurile** de Mozart — melodii și rit-muri sprintare care cuprînseseră, chiar în timpul vieții compozitorului, întreaga Europă. Nu aflăm, chiar din scrisorile muzicianului, că Praga, de pildă, — unde au triumfat Operele sale — trăia în sun-te. **Nunții lui Figaro?** Și ascultînd tema, devenită pretext de dans, a ariei „Fluturas, nu mai ai arîpioare!” — pu-tem evoca imaginea unei populații ani-mate, transfigurate, de asemenea mira-culoasă inspirație. Desigur, dirijorul nu este o fire imaginativă și exuberantă — însă se dovedește un muzician pur singe, care ocrotește frumusețea și cîndaoarea chiar dacă nu este sortit să reconstruiască toată scîlpirea, nonsalanta, voluptatea... Asemeni și **Simfonia concertantă pentru suflători și orchestră în mi bemol major**. Fără îndoială, decupajul ideilor nu a avut plasticitatea ideală, discursul muzical

ne-a făcut să ținem uneori după omoge-nitatea supremă și mai ales după varie-tatea trăirilor, în necontență și vemică mișcare, care caracterizează redările au-tentice mozartiene. Și totuși, ce satisfac-ție să asistăm la acel rar aliaj între ca-tifelarea și calitatea sonoră a vocii obo-ului lui Adrian Petrescu, fantezia și viol-ciunea clarinetului lui Aurelian Octav Popa, umorul sfîștos al glasului fagotului modelat de Orban Gădri sau intervențiile — de rară desăvîrșire sonoră la acest dificil și năstrusnic instrument — ale cor-nului stăpînit de Simon Jebelean! În in-cheierea serii, **Variatiunile pe o temă de Mozart** ale lui Max Reger au cunoscut, din partea lui Ludovic Bacs și a Filar-monicii bucurestene, o redare împlinită și cizelată, demnă de multiplele și com-plexele înțelesuri stîrnite de marele post-romantic din meodia simplă, cordială și grațioasă a **Sonatelor în la major**, perlă a creației pianistice datorate comemorativului lui 1991.

În serile dinaintea lui 5 decembrie, am urmărit la Ateneu două seri instrumen-tale de cameră. Formatei de trio de coarde „Romantica” (George Dima, Ste-fan Gheorghiu, Constantin Gheorghiu-Holban) i s-a alăturat admirabilul mu-zician Nicolae Maxim pentru a ne dăru-i integrala **Cvartetelor cu flaut de Moz-art**. Cele patru lucrări aparținînd acea-tei categorii au fost urmărite cu deli-ciile stîrnite de orice pagină mai puțin ruită a unui artist neaflat precodată în criză de inspirație. Desigur, perfecțiunea nu poate fi atinsă de o formație reunită doar pentru o ocazie anuită, însă re-darea a avut savoarea înimitabilă a en-tuziasmului stîrnit de întîlnirea cu fru-museți rămase îndobîtne mai ascunse pri-virilor. Totuși în transcrierile mozartiene pentru trio de coarde a unor **Preludii** și **fugii** de Johann Sebastian Bach, am fi do-rit o consecvență sporită în emiteria to-nului mai obiectiv, nevlăbrat, datorat unor asemenea pagini.

Pe de altă parte, în seara de Sonate pentru vioară și pian am regăsit o tinuță stilistică elevată din partea Andei Petro-vici și a lui Nicolae Licăret, în care re-zerva și supletea cîntului violonistei s-au aliat dîr cu în ce mai adecvat autorității sobre a contribuției (primordiale, în con-cepția compozitorului) ce revine clavia-turii.

Alfred Hoffman

Trăiască, în veci, montajul universal!

NOI schizofreniști — adică acei care acum, cînd „pe 2”, Mirella Freni cîntă aria Suzanei, n-o să trecem niciodată pe canalul 1, la „Actualități”, ca să vedem ce-a mai făcut crucișătorul „Kuznețov”, lăsat de NATO să ajungă la Sevastopol la Murmansk, pentru că marinarii ruși nu vor să depună jurămint la steagul ucrainian.

noi, aceștia, care neavînd prefect, neavînd partid (fiindcă știm că a rămas în vigoare legea feroce după care orice partid și toate partidele se întăresc curățindu-și rîndurile), nu posedăm decît prieteni, de la Hanul Galben pînă în Saint Germain de Pres, prea puțin interesîndu-ne cît de periculoasă este și această situație.

noi, pumnul și pîlcul ăsta de oameni, care știm ce e nefericirea unei cozi, blocarea unui lift, absența apei calde, vîzîndu-ne ceafa la 900 de lei kilul și costînd la 400, tratînd toate acestea cu o inconștientă criminală, dar la care nu renunțăm, spunîndu-ne la fiecare pas pe scară și la fiecare robinet uscat: „Nu-i nimic, așa s-au scris și uvertura la „Bărbierul”, și a 5-a, și a 7-a, și a 41-a, și partitele și Perdita din „Poveste de iarnă”.

noi avem plăcuta semeție să ne lăudăm „piano, piano” că am încheiat anul Mozart en toute beauté, mistuiri ca nimeni altii de voluptatea montajului universal, visat de Bréton, dar numai de noi trăit, de noi, cei care știm să traducem strada bucureșteană Boteanu în „la beauté à nu”.

Ca atare, „pe 22”, 22 decembrie 1991, am încremenit la „Reconstituirea” proiectată după secvențele obscurizate din documentarul „Tiranicidul” (scenariul, regia și montajul din ce în ce mai cunoscute!).

După ce am văzut-o pe coana Le-nuța zbătîndu-se din cercei pînă la brătări, tipînd soldaților: „măi copii, măi, ce faceți?” și „au, nu mă stringeți de mină!”.

după ce-l auzisem pe nea Nicu strigînd procurorului că-l va trimite în judecată pentru insultă și tot el rotîndu-și privirea de uliu impostor, de la sobă la fereastra acelei camere demne de o popotă ofiterască, pentru a anunța, cu simț cert al nuvelei clasice, că „trădătorul e aici...”.

după ce i-am văzut în acea clipă

pe „Victoras — ai grijă — de copii” confecționînd parcă avioane de hirtie și pe d-nul Măgureanu privindu-și intens cravata (și mai ziceți că nu se fac filme în România, toți scenariștii lumii ar trebui să ne dăm mici și umili la scena aceea de uriașă dramă caraghioasă!).

imediat după toate astea, Emil Botta, plin de crema de mandarine „Oriental”, întindea cu mîlo mare mîinile ca să-i fie încătușate și pune, cu acel tremolo al milei etern confuze pe care numai el îl găsea, întrebarea fundamentală și insolubilă la capătul acestui război de 70 de ani (1922—1992) soldat cu tot mai puțini învingători: „De ce, de ce faceți pînă și din generozitate o constrîngere?”. Niciodată ca „pe 22”, filmul lui Pintilie n-a căpătat asemenea dimensiune și rezistență: niciodată — și l-am văzut de-atîtea ori că pot muri de ris atunci cînd aud regizori români încă tipîndu-mi: „E complet anacronic, Radule, mai lasă-ne în pace!” — nu mi-a sunat atît de exact și de cutremurător, aici, între Tbilisi, Vukovar, Murmansk și-o zi de Crăciun. Totul tindea: mila curată, la noi, e imposibilă; ea nu poate cădea niciodată clar, perpendicular și durabil. Toate compasiunile suferă de confuzie și se tulbură, ca un vin suspect. În țara lui Cănuță — om sucit, toată mila e sucită și devine, în cele din urmă, simpatice. E blestemul unei vitalități feerice și îngrozitoare. Împăcarea dintre plictis și cruzime — ce stă la baza vieții noastre mărete și necăjite în care libertatea se confundă mereu cu „bulletinul” și decepția cu disperarea — se face mereu într-o gălăgie de gîste, urale ale meciului de fotbal, muzica lui Dan Spătaru și Ionel Fernic, trenuri cu pionieri plecînd în vacanță și hote de plîns brusc schimbate în ris, încît din cauza acestui mixaj (nu știu cît de universal, dar știu cît de organic) nimic nu se poate aduna într-un cristal pur de mizericordie. Pur? Pînă și acest cuvînt a devenit inițialele unui partid!

Bun. O săptămînă mai tîrziu, n-am putut trece să văd pe TV5 Europe ce se mai întîmplă în Rusia și cine se mai omoară la Tbilisi din cauza finalului la „Contele de Monte Cristo”, cînd el, pe chei, cu un picior pe scara vaporului, îi spune lui Mercedes „ce prostie, ce nebunie, ce orgoliu” l-au minat pentru a pune

la cale răzburarea. Ar fi fost o crimă să-l las pe Dantes în clipa aceea — „quelle sottise, quelle folie, quel orgueil!” — pentru a afla ce-i cu Gamsahurdia, o enigmă pentru Occident, nu și pentru mine sau dumneata.

Două zile mai tîrziu, de Anul Nou propriu-zis — fiindcă noi, schizofreniști, ne spunem în fiecare zi „La mulți ani” și zilnic avem în față un revelion — din pricina „Poveștii de iarnă” a lui Shakespeare, „pe 2”, am pierdut centenarul de la Moulin Rouge pe „1”. N-am greșit. Era într-un totu divin și-am ascultat-o, auzind — cum spunea el pentru a defini bucuria — „durerea care plîngea, fiindcă trebuia să-și ia rămas bun...”. Există asemenea clipe cînd durerea își ia rămas bun de la noi? Maestrul era nebun, idilic sau mincinos? Da? dacă există? Există: e clipa cînd, de 1 ianuarie, Filarmonica din Viena zbirnie în polca „Trici-traci”, e clipa cînd Tarzan se luptă cu leul și Elvis Presley îi zice mamei sale: „Ești mai frumoasă ca Marilyn Monroe!”. e montajul acela universal cînd „Povestea de iarnă” se strînge între Strauss și Scarlatti, iar mîntea mea bate telegrame către conu Alecu Paleologu, Soniei și lui Raicu, lui Albala și Roger, spre Dimisianu și Ianoși, cei cu care n-am pierdut niciodată de 1 ianuarie concertul de la Viena, găsind acolo, în fiecare an — prin parole bine mesușugite la telefon — puterea de a ne ura să sabotăm — mai departe, dar nici mai puțin — mașina de război a ideilor de la „secție”, cu tancurile ei de indicații și submarinele ei de turnătorii. Ne-a ajutat Johann Strauss. Nu murim azi de rușine. Ne mai putem duce la telegraf, că de-aia e telegraf...

Euforia schizofrenistă nu mă părăsește, nenorocita de ea! Simbătă seară, filmul acela cu spioni americani și sovietici luptînd împreună. În '89, să-l salveze pe Gorbaciov de la moarte, mi-a devenit comic într-atît de repede, în ianuarie '92, că i-am găsit și o distribuție — cu frații Marx (calamburul e involuntar!) în rolurile principale.

„Si-acum să vină „Caracatița”, partea a IV-a! — cum ar striga orice soricel beat, chemîndu-și pisica, molto scherzando.

Sub semnul Odei

SUB semnul Odei (în metru antic) a debutat ultima ediție din **Muzica — sferă a interferențelor** (redactor Despina Petecel).

Inspirată alege! Punct cheie al poeticii eminescien, **Oda** proiectează în foc și în vis obsedanțele motive ale vieții, morții, iubirii, ele fiind menite, deopotrivă, grație unei emoționante viziuni oximoronice, atît aneantizării cît și supraviețuirii. Ambele, desigur, iluzorii. Este un gest poetic ce nu trădează nici o clipă indecizia, dimpotrivă, tînde să se apropie de centrul corespondențelor esențiale. Interesant și, poate, pînă la un punct deloc întîmplător, în plan semantic, componentele acestei stări de spirit se află, toate, în structura dactilică a versului safic pentru care a optat **Oda**. Probele se găsesc în ediția Perpessicius și în studiile de specialitate de unde aflăm că Eminescu a exersat îndelung sonoritatea dactilică, adevărată performanță pentru poetul românesc, și notațiile sale sînt dintre cele mai sugestive. Cităm cîteva: singurătate, nemuritoare, stelele luci, aprindere moarte, viață cunoaștere, iubire cunoaștere, stingere moarte. „Poezia ca ezitare prelungită între sunet și înțeles” cum va spune, în secolul următor, Paul Valéry. Dar forța **Odei** iradiază nu numai în cuprinsul poeziei eminescien, pe care o reclădește din interior, ci și în cuprinsul poeziei române. **Interferențele** îl citează pe Nichita Stănescu și îl invită pe Geo Bogza în emisiune. Pentru cel dintîi, **Oda** a fost, pînă la un punct, o obsesie. În **Papirus cu lacune**, poetul are de răspuns ingerului intrat întempestiv pe fereastră: „— Și ce-s hirtile, mi-a zis, / și ce-s hirtile alea minjite cu negru? / Și ce-s hirtile alea minjite cu negru? / — Scriu din nou **Oda** în Metru Antic, i-am răspuns / mă înțelegi, scriu din nou **Oda** în Metru Antic. / — Dar dacă el se mai naște o dată? / — Să fii pregătit, să fii pregătit!”. Mai direct, **Dialog cu Oda în metru antic** măsoară distanța dintre cele două nostalgii poetice. Eminescu avea încă speranța regăsirii de sine, chiar dacă prețul plătit se dovedea a fi insuportabil: „Piară-mi ochii turburători din cale, / Vino iar în sin nepăsare tristă; / Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă!”. O asemenea perspectivă îl îngrozește, însă, pe Nichita, sclav etern al poeticii lui: „Supuși cuvîntului, de verb mă rog, / du-mă odată din groaza vieții, / du-mă, du-mă, și nu mă mai pedepși / și mie nu mă mai redă-mă!”. În sfîrșit, un continuator al **Odei** este și Geo Bogza, proiectînd în **Nu credeam să-nvăț** propriul răspuns: „Fără numele tău, numele meu numește neantul, / Vină urcă din adînc vîlul mării, urîndu-și disperarea. / Fără frumusețea ta, frumusețea lumii e scrum și cenușă”. **Interferențele** de duminică seară au redifuzat tableta citită la microfonul acestui ciclu radiofonic de Geo Bogza în urmă cu doi ani, adică în acel „prim 15 ianuarie liber”, al anului 1990, cînd, după atîta timp, cea dintîi lună a calendarului a rămas în întregime rezervată Poetului, „curată ca lacrima”. Atunci, în acele clipe care erau, nu puțin dintre noi ne amintim încă, în primul rînd clipele unui examen moral, Geo Bogza s-a simțit obligat, o obligație morală, repet, ca pornind de la ziua eminesciană să se refere și la „soarta noastră ca cetățeni ai unui stat totalitar pînă la demență”. După doi ani, tableta are o primejdios de intactă actualitate. Dacă prima secțiune a **Interferențelor** a avut ca fundal muzical **Simfonia a V-a** de George Enescu, cea de a doua a difuzat fragmente din **Concertul pentru orchestră. Eminesciana III** de Pascal Bentoiu, aici invitatul emisiunii fiind actorul și regizorul Dan Nasta care a analizat, indeosebi, sudura intimă și necesară, consubstanțialitatea text/muzică în poetul eminescian, referirile fiind la **Strigoii** și **Scrisoarea III**. Început din vreme, programul eminescian cunoaște mai ales în săptămîna de față o reprezentativă extensiune.

Antoaneta Tănăsescu

La 23 ianuarie, cînd apare nr. 1/1992 al revistei noastre, imaginea primei zile radiofonice a anului s-a retras în palide file de jurnal. De acolo o incredîntă timpului.

Cristian Teodorescu

TELEVIZIUNE

Micul ecran și pagina de revistă

IN ACEST răstimp de vacanță involuntară m-am întrebat, uitîndu-mă la t.v., în ce măsură poate suplini televiziunea revistele de cultură. (Pornind de la ideea că emisiunile t.v. ar fi perfect făcute și lăsînd deoparte părerile mai bune sau mai rele pe care am avut timp să mi le formeze despre un realizator sau altul.)

Un editorial săptămînal, condensat cam într-o pagină de text, cu condiția ca autorul să își expună ideile cit mai simplu, renunțînd la nuanțe. Presiunea stilului gazetăresc pe care o exercită celelalte emisiuni — majoritatea informative — dar și exigenta comunicării orale impusă de t.v. reprezintă două bariere pe netrecut în calea stilului scriptic.

Treceri în revistă ale noilor apariții editoriale, cu eventuale aprecieri de valoare, dar nu cronici literare propriu-zise. Lungimea textului și exigențele genului trimiteri, citate (care, grafic, sînt rezolvate cu ușurință) încarcă enunțul oral cu sarcini care nu pot fi duse la capăt decît greoi și, în orice caz, peste limita de receptare a informațiilor, pe această cale, a publicului.

Din același motiv sînt excluse eseurile mai ample, indiferent de domeniul cultural de care aparțin. Pot face față comunicării t.v. numai eseurile scenariate, jucînd rolul de comentariu al imaginii: condiția numărului unu e aceea a maximei economii de limbaj. Textele dense, oricîtă bunăvoință ar exista din partea telespectatorului, nu își ating scopul. Sau si-l ating numai în emisiuni de tip seminar care se adresează unui public studios, relativ restrîns, încît programarea acestora la ore de mare audiență n-ar fi justificată.

Dacă luăm în discuție ponderea acestor espuri în revistele de cultură, mai bine de jumătate din sumarul unei reviste rămîne pe dinafară în echivalentul ei televizat.

Sanse mai mari are foiletonul, dar cu cîteva condiții pe care trebuie să le îndeplinească autorul, în afară de talentul publicistic. Dicle, stîfniță lecturii literare, dar nu după foaia dactilografată ci după monitorul de texte, astfel încît

privirea să-i rămînă îndreptată spre obiectivul camerei, și „prezentă t.v.”. Această ultimă condiție n-o prea îndeplinește nici „redactorii profesioniști” ai televiziunii.

De altfel, această condiție, a prezenței, se împlinse și dacă e vorba de reușita unui interviu sau a unei dezbateri. Oricît de inteligent și de incitant ar fi întrebările realizatorului și răspunsurile invitatului său, dacă acesta din urmă are vocea enervantă, ticuri faciale sau nu are debitul potrivit în vorbire, acel „nici prea repede, nici prea rar” la care unii n-ajung niciodată, din motive temperamentale, succesul interviului nu e decît parțial. Persoane care, în particular, susțin o conversație și interesant și plăcută, la t.v. sînt aparitii stersse. Așa se întîmplă că una și aceeași persoană, cuceritoare într-un interviu tipărit, poate produce o impresie oarecare într-unul televizat.

Oricum, punînd lucrurile în balanță, interviul și dezbaterile televizate sînt mult mai spectaculoase, în condiții ideale, decît cele tipărite.

La fel, o emisiune de tip medalion reușește mai bine decît echivalentul ei dintr-o revistă tipărită. Excelent pot reuși cronicile t.v. avînd ca obiect artele vizuale. Cronică de spectacol mai ales, cu o bună alegere a „citadelor” poate reprezenta, prin ea însăși, un excelent spectacol. Firește însă că pentru spectatorul de teatru tradițional cronică unei premiere la care a fost în sală e, în primul rînd, aceea tipărită. Deși, evident, evaluarea care se sprijină pe imagine pare a avea un coeficient mai ridicat de obiectivitate. (În această privință am mari rezerve. Paradoxal, dar imaginea luată ca martor îngăduie, prin montaj, mistificări uriașe, încît cronica t.v. poate face nedreptăți tot atît de mari ca și cel al revistei tipărite.)

În privința poeziei și a prozei de ficțiune, eu unul sînt adeptul contactului nemijlocit cu textul. (Nu suport nici măcar lectura autorului, fiindcă mi se propune o interpretare a textului cu care pot să nu fiu de acord. Una dintre poeziile argheziene pe care am ocolit-o o vreme a fost **Testament**, după ce am auzit-o citită de autor, într-o înregistrare

de fonotecă. Vocea de pensionar acrit de viață a poetului nu se potrivea cituși de puțin cu vocea interioară a poemului său. Excepția năstăvii și aceea reprezentată de lecturile lui Sadoveanu din Eminescu. Dar nu și din propria sa creație: Sadoveanu citit de Sadoveanu mi s-a părut adormitor.)

Există însă, din cîte știu, numeroși amatori de versuri citite de alții pentru ei. Proza, care la radio poate avea efecte interesante, dacă e citită de actori care au tăria să-și reprime tentația de a „interpreta” textul, la t.v. are puține șanse de a interesa publicul altfel decît metamorfozată în scenariu. Teleschita ori telepovestirea, realizabile în principiu, nu admit decît anumite tipare stilistice — marcate de oralitate. Deși un regizor inventiv și un actor inteligent pot face multe lucruri aparent realizabile.

Puse la concurență, paginile de poezie sau de proză ale revistei tipărite sluesc incomparabil mai bine textul decît cele ale televiziunii.

Trebuie să recunosc un lucru, pledînd zdrobitor în favoarea revistei t.v. și în general în favoarea emisiunii de cultură programate la ore acceptabile la televiziune, audiența mult mai mare a acesteia.

Paradoxul revistei literare t.v. sau radio e acela că în clipa cînd devine suficientă publicului, anestezînd în întregime nevoia de lectură a acestuia sau răspunzînd în totalitate nevoii sale de spectacol (artistic), ea închide un cerc vicios. Excluderea textului tipărit și a spectacolului „pe viu” din preocupările publicului duce, în timp, la dispariția obiectului acesteia. Încît, de la punct încolo, propriul său interes începe să scadă.

Nu dețin date precise referitoare la efectul pe care l-a avut asupra publicului suspendarea revistelor literare, faptul însă că realizatorii emisiunilor culturale au atras atenția asupra acestei suspendări și asupra pericolului pe termen lung pe care l-ar putea aduce ea mi s-a părut nu numai o remarcabilă dovadă de solidaritate, ci și o probă de luciditate în evaluarea ansamblului mijloacelor de care dispune cultura.

STAREA CĂRȚII

Concluzii la ancheta României literare

ÎNCA din ultimul trimestru al anului 1990, revista noastră a deschis, la pagina 19, **Ancheta: Starea cărții**.

Au răspuns la ancheta noastră editori din întreaga țară, cu capital de stat, mixt sau particular, după cum urmează: directorul Editurii **Eminescu**, Eugen Negrici și redactorul șef Mircea Ciobanu, directorul Editurii **Univers**, Mircea Martin, redactorul șef al Editurii **Minerva**, Tiberiu Avramescu, redactorul șef al Editurii **Cartea Românească**, Liviu Călin, directorul Editurii **Ion Creangă**, Daniela Crăsnaru, redactorul șef al Editurii **Humanitas**, Sorin Mărculescu, directorul Editurii **Militare**, colonel Cornel Bărbulescu, directorul Editurii **Albatros**, Mihai Sin, directorul Editurii **Științifice**, Dinu Grama, directorul Editurii **Enciclopedice**, Marcel Popa, redactorul șef al Editurii **Kriterion**, Hedi Hauser, directorul Editurii **Sport-Turism**, Nicolae Ioana, directorul Editurii pentru Turism, Victor Crăciun, directorul Editurii **Medicale**, Valentin Stroescu, directorul Editurii **Dacia**, Vasile Igna, directorul Editurii **Serisul Românesc**, Marin Sorescu, redactorul șef al Editurii **Fundației Culturale Române**, Cornel Popescu.

Am grupat anume editurile particulare în capitolul de mai jos, spre a sublinia acea imagine a unui buchet de „ghioce, spiritali”, cum li s-a spus. Au răspuns la întrebările anchetei noastre reprezentanți ai unor edituri intrate deja în circuitul de valori culturale, directori, președinți, consilieri, patroni. Cel dintâi patron care a apărut la această rubrică este domnul **Claudian Păunica**, inițiator al Editurii **Semnalul** care a publicat, la numai două luni după Revoluție, o carte chiar despre ceea ce s-a petrecut în decembrie 1989. Mai apoi editura a dat o atenție specială literaturii beletristice române și străine, clasice și contemporane. Acum, pare-se că ghioceul a înghețat. În reluarea anchetei vom afla de la domnul Păunica, bineînțeles dacă va binevoi să ne dea explicații, despre ce s-a întâmplat cu editura sa? Enumerăm, în continuare, editurile particulare și cu capital mixt care și-au prezentat, la rubrica noastră, activitatea: **Porto-Franco** — Galați (Complex editorial — tipografie) director general **Radu Dorin Mihăescu**, redactor șef, **Ion Chiric**, **Unu**, director **Constantin Abăluță**, **Gutenberg**, director **Mihai Stoian**, **București**, director **Teodor Răducanu**, **A.P.P.**, director **Andrei Petru Pavel**, consilier literar, **Mircea Nedelciu**, **Gryphon**, director **Eugen Ioan Popa**, **Roză Vinturilor**, director **Dan Zamfirescu**, **Apollo**, președinte **Ion Larian Postolache**, **Coresi**, director general **Vasile Poenaru**, **Porus**, director **Zamfir M. Rusu**, **Edinter**, colectiv director: **Dorin Bujdei**, **Petreanu Dumitru**, **Constantin Pană**, **Saeculum**, director **I. Opreșan**, **Babel**, director **Radu Toma**, **Globus**, director **Tudorel Stoica**, **Libra**, director **Ion Tomescu**, **Clusium**, director **Valentin Tașcu**, **Cronos**, director **Victor Stelea**, **Ariel**, director **Arie Matache**, **Geneze**, director **Ion Văduva-Poenaru**, **Editura Universității Al. I. Cuza** — Iași, director **Andrei Corbea**, **Doris**, director **Dumitru Magherescu**, redactor șef

Ilie Tănăsache, **Calypso**, director **George-Valentin Ioniță**, **Orient**, editori **Grete Tartler**, **Stelian Tăbăras**, **Arta Grafică**, director **Maria Grădinaru**, **Cartea nouă**, — Craiova, director **Jean Băileșteanu**, **Animă**, director **Suzana Holan**, **Forum**, director **M. Cristache**, redactor șef **Petre Ișoas**, **Continental XXI**, director **Daniel Iosif Chiuzbaian**, **Echinox** — Cluj, director **Marian Papahagi**, **Humanitas** (Nouvelle optique) — Montreal, Canada, președinte **Constantin Stoiciu**, **Arania** — Brașov, director **Daniel Drăgan**, **Editura Moldova** — Iași, director **Aurel Ștefanachi**, redactor șef **Nicolae Panate**, **Cogite** — Oradea, director **Ioan Tepelea**, **Orion**, director **Radu Cărnei**, **Pontica** — Constanța, director **Marin Mincu**, **Răscruci de milenii**, director **Carol Roman**, **C.E.D.C.**, director **Ștefania Popa**, **Capricornus**, director **Ion Iuga**, **Gândirea**, director **Nedie Lemnaru**, **S. C. Interject**, **Ed. Excelsior**, directori **Nicolae Marcu** și **Corina Rădulescu**, **Casa de editură Nord** — Satu Mare, director **V. Dragomir**, redactor șef **Ioan Burnar**, **Spicon** — Tg. Jiu, director **Ion Mocioi**.

Ancheta **Starea cărții** a avut 8 întrebări care priveau numărul de manuscrise existente în editură la începutul anului 1990, numărul de manuscrise apte de a vedea lumina tiparului în 1991: cite manuscrise s-au publicat, dacă există cenzură, dacă au existat „cărți de sertar”, dacă s-au publicat și dacă nu, de ce?, dacă 1991 putea fi un an editorial mai bun și, în sfârșit, la cit o să ajungă, în cele din urmă, prețul unei cărți?

Interesant e faptul că atît editurile de stat, cit și cele particulare au dat răspunsuri asemănătoare:

1-4. Au existat multe manuscrise la începutul anului 1990 și foarte puține, în comparație, publicate în 1990 și 1991.

5. Nu există cenzură. Dar s-a instaurat, de la început, o foarte puternică și gravă cenzură economică.

6. Nu-am fost prezentate decît arareori, editurilor, acele „cărți de sertar” la care ne-am fi așteptat. Deci, nici o surpriză reală privind „cărți de sertar”, capodopere literare, în afara **Memoriilor** unor martiri, într-adevăr, zguduitoare.

7. Anul editorial, 1991, n-a fost mai bun decît 1990, iar, în încheiere, absolut totîsemnatarii au subliniat, de fapt, cea mai crudă realitate:

8. Cartea se scumpește mereu, cartea a intrat în liberalizarea prețurilor, ca orice alt produs, devenind greu procurabilă.

Pentru o concluzie autorizată la această anchetă, ne-am adresat domnilor consilieri de la **Direcția Carte** din cadrul **Ministerului Culturii** de la care, într-adevăr, am aflat câteva date și fapte, extrem de interesante, cu privire la **Starea cărții**: unele ne bucură, cele mai multe însă, dimpotrivă. Așa, de exemplu, am aflat că prima editură particulară atestată de **Ministerul Culturii** (16 octombrie 1990) se numește **Icar** și aparține domnului **Petru Cătălin Niculescu**, o editură care și-a confirmat în tot acest timp menirea (octombrie 1990 — decembrie 1991). Astăzi există atestate aproape 950 de edituri particulare la care se adaugă 115 librării și rețele de difuzare, dintre care 40 au și

profil de anticariat. Au mai fost atestate, în acest răstimp, 37 de tipografii particulare (cu capacități — cum ni se precizează — mici, dar cele mai multe utilizate modern). Dintre editurile atestate, atingînd cum am notat, numărul de aproape 950, funcționează efectiv doar 400! (Deci, unele nici nu și-au început activitatea, iar altele au falimentat). În anul 1990, aceste edituri au tipărit 160 de titluri, într-un tiraj total de 6.100.000 exemplare. (Cifrele sînt comunicate de **Societatea comercială Arcadia** — deci, editurile care își difuzează pe cont propriu cărțile nu sînt incluse în propusul bilanț). Sugerîndu-ne această paranteză, domnii consilieri de la **Direcția Carte** a **Ministerului Culturii** subliniază că la ceasul de față nu dețin o statistică riguroasă, că nu există la minister o situație clară, iar ceva mai tirziu ajungem împreună la ideea că un fel de harababură există peste tot, că în mai toate domeniile lipsește nu numai evidența, ci și controlul, fenomene specifice **perioadei de tranziție**, cum tot se zice încoace și încoace. Ne-am hotărît, deci, să continuăm „pe ce-avem” și „pe ce se poate”. Așadar, mai departe:

În anul 1991, pînă la 1 decembrie, la **Arcadia** (**Societatea de difuzare a cărții** pe întreaga țară) s-au înregistrat 563 de titluri, într-un tiraj total de 16.619.146 exemplare. Așadar, o creștere sensibilă. Constatarea nu se bucură însă de o apreciere pozitivă, fiindcă o seamă de titluri fac parte din domeniul literaturii de consum, vulgară, pornografică, într-un cuvînt, **subliteratură**. În discuție s-au făcut o multime de reproșuri acelor edituri particulare care publică scrieri dintre cele două războaie mondiale sau traduc din Occident (să rămînem la acest termen) **subliteratură**. Dar așa cum se petrec lucrurile într-o discuție liberă, fără prejudecăți, consilierii de la **Direcția Carte** a **Ministerului Culturii** au avut și cuvinte de laudă la adresa unor edituri particulare elevate, care (unele chiar dacă au falimentat) vor rămîne în istoria culturii românești prin operele și capodoperele publicate în acest timp atît de vitreg pentru promovarea adevăratelor valori spirituale: **Libra**, **Globus**, **Roză Vinturilor**, **Moldova**, **Forum**, **Arania**, **Echinox**, **Universalia**, **Europa**, **Porto-Franco**, **Geneze**, **Coresi**, **Babel**, **Porus**, **Gândirea**, **Capricornus**, **Paidea**, **Orient**, **Animă**, **Continental XXI**, **Orion**, **Spicon**, **Semnalul**, **Apollo**.

În discuție au mai fost însă o sumedenie de întrebări și răspunsuri. Uneori ne-am preumblat, chiar, prin hățisuri, căutînd o cărare clară, și domnii consilieri ne spuneau că nu se poate să nu se limpezească atmosfera; se lucrează la cîteva legi necesare existenței unei **Societăți a editurilor** care se va afilia la **Uniunea Internațională a Editurilor** cu sediul la Londra. S-a mai vorbit de taxa de timbru (de 2 lei!) și numai pe lucrările beletristice!). taxă pe care n-o aplică toate editurile particulare; s-a vorbit despre „edituri pirat”, adică edituri care nu sînt încă înregistrate la **Ministerul Culturii**, dar și de edituri „oficializate” care nu și semnează toate cărțile pe care le publică: despre editori care n-ar fi avut dreptul să se fi înregistrat ca instituție, dată

fiind absența calității de a fi editori. (adică o altă paranteză sugerată cu aprecieri triste despre biata noastră carte, care a ajuns adesea pe mina unor analfabeti și dușmani ai artei, singura lor dorință fiind doar cîștigul din orice — de la Pepsi-Cola, ciocolată, pînă la **Dostoievski**, creștina probabil, că-i vorba de vîdca rusească!).

În discuție, s-a subliniat de la început stîmă pentru cei care s-au încumetat în această perioadă atît de grea și contradictorie în perspectivele ei, să se ocupe de tipărirea și circulația cărții pe căile moderne, pasionați prieteni ai cititorilor. Dar au fost, totodată, și incriminate a li-vitățile celor care și-au propus să facă din tipărirea și vînzarea cărții o afacere veroasă. S-a mai vorbit despre procese între edituri (există edituri care fură, pur și simplu, cărți, le tipăresc, așa cum ai lucra cu înlocuitori în domeniul alimentar, fără să explice ce și cum!), se preiau traduceri ale traducătorilor în viață fără să fie măcar consultați, se tipăresc cărți ale unor autori străini fără **Copyright** (există procese pe tema asta) și pe linie internațională (ca să fim celebri pînă la capăt!) o multime de afaceri tipografice și editoriale se petrec sub ochii legii. Ochii legii? Nu, ni s-a spus la **Direcția Carte** a **Ministerului Culturii**, încă nu există o lege, sau cîteva legi care să privească editarea, apariția și vînzarea cărții. Nici măcar **Legea dreptului de autor**, publicată ca proiect în unele ziare de mare tiraj, n-a ajuns încă pe masa **Comisiei Culturale a Parlamentului**.

I-am rugat pe domnii consilieri ai **Direcției Carte** de la **Ministerul Culturii** să ne dea o imagine a destinului cărții în România. Să compare, să ne ducă oriunde cu gîndul, în infern sau paradis, dar să știm, cit de cit, cum au stat, cum stau și cum vor sta lucrurile în acest domeniu atît de important al vieții noastre sociale. Ni s-a spus limpede: din 1990 tipărirea și vînzarea cărții sînt în scădere. Ni s-a precizat anul editorial din România cu cel mai înalt nivel de publicare: 1975. Anul record, deci: 3877 de titluri, 68.890.000 exemplare. Și iată și situația de după decembrie 1989, incluzîndu-se și acel atît de rîvnit buchet de aproape 950 de flori cu care am început această concluzie — editurile particulare: 1989 = 2081 titluri, 62.000.000 exemplare, 1990 = 1529 titluri, 62.300.000 exemplare, 1991 (pînă la 1 decembrie) = 1263 titluri, 30.190.495 exemplare.

Așadar, aproape dintr-odată producția de carte a scăzut la mai mult de jumătate!

Cu toate astea, domnii consilieri de la **Direcția Carte** a **Ministerului Culturii** sînt optimiști. După furtună — liniste și soare, cum s-ar zice. E imposibil să nu se găsească soluții pentru redresarea unui domeniu atît de important, am spune chiar vital, pentru existența și afirmarea unei națiuni.

Vasile Băran

Revista noastră va publica, de la numărul 3 pe 1992, informații referitoare la edituri și starea cărții, numai sub formă de publicitate. Editorii interesați sînt rugați a ni se adresa pentru comunicarea tarifului. (N. R.)

TOP — CĂRȚILE ANULUI

(Librăria Soroc; șef unitate: Octavia Naforniță; 1 ian.—25 dec. 1991)

Autori străini

1. Jean Bourdier — **Comandoul deșerturilor** (Ed. Militară, 45 lei) — 1200 ex.
2. C.J. Catterji — **Filosofia Indiei** (Ed. Princeps, 75 lei) — 1150 ex.
3. Michal Choromanski — **Gelozie și medicină** (Ed. Cartea Românească, 75 lei) — 1100 ex.
4. Fr. Nietzsche — **Dincolo de bine și de rău** (Ed. InterComPress, 260 lei) — 1000 ex.
5. Fr. Nietzsche — **Așa grăit-a Zarathustra** (Ed. InterComPress, 63 lei) — 1000 ex.
6. W. Somerset Maugham — **Chemarea dragostei** (Ed. Porto-Franco, 150 lei) — 950 ex.
7. Berni Engelmann — **În cadentă de mars** (Ed. Cartea Românească) — 900 ex.
8. Andrei Platonov — **Cevengur** (Ed. Cartea Românească, 75 lei) — 800 ex.
9. Claude Anete — **Drama de la Mayerling** (Ed. Românul, 119 lei) — 700 ex.
10. L. Frank Baum — **Vrăjitorul din Oz** (Ed. Centrului de Educație și Dezvoltare a Creativității, 97 lei) — 600 ex.

Autori români

1. Mircea Eliade — **Oceanografie** (Ed. Humanitas, 150 lei) — 1300 ex.
2. Constantin Noica — **Jurnal de idei** (Ed. Humanitas, 325 lei) — 1200 ex.
3. Paul Goma — **Arta refugii** (Ed. Humanitas, 85 lei) — 1100 ex.
4. Iosif Vianu — **Concert la două plane** (Ed. Sport-Turism, 79 lei) — 1000 ex.
5. Al. Paleologu — **Minunatele amintiri ale unui ambasador din țara golanilor** (Ed. Humanitas, 175 lei) — 900 ex.
6. Ion Nistor — **Istoria Basarabiei** (Ed. Humanitas, 225 lei) — 800 ex.
7. Eugen Ionescu — **Nu** (Ed. Humanitas, 65 lei) — 700 ex.
8. Virgil Ierunca — **Românește** (Ed. Humanitas, 89 lei) — 600 ex.
9. Gheorghe Șovă — **Declarație de dragoste** (Ed. Iacobi, 55 lei) — 500 ex.
10. Doina Cornea — **Serisori deschise și alte texte** (Ed. Humanitas, 99 lei) — 200 ex.

Calendar

● 17 IANUARIE. S-au născut: Iancu Constantinescu (1848), Marcel Avramescu (1909), Radu Theodoru (1924), Abraham János (1931). Au murit: Nicolae Albu (1966), Sorin Titel (1985).

● 18 IANUARIE. S-au născut: Ioan Slavici (1848), F. Brunea-Fox (1899), Dan Roșaru (1943), Doina Sterescu (1944). A murit: Tomasa Sándor (1963).

● 19 IANUARIE. S-au născut: Georg Scherg (1917), C.A. Munteanu (1919), Ion Istrățiu (1921), Tatiana Vorontova (1927), George Băulescu (1933), Ion Nicolescu. Au murit: Catinea Ralea (1981), Ovid-Aron Densușianu (1985).

● 20 IANUARIE. S-au născut: Ioan Cantacuzino (1757), Titus Cergău (1900), Ion Frunzetti (1913), Vasile Băran (1931). Au murit: Dimitrie Tickindeal (1818), D. Ollănescu-Ascanio (1908).

● 21 IANUARIE. S-au născut: Lőrincz László (1919), Alexandru Sever (1921), Petru Creția (1927), Albu Grigore Gral (1942).

● 22 IANUARIE. S-au născut: Grigore Alexandrescu (1810), Cora Irineu (1888), Valeria Sa-

doveanu (1907), Pánek Zoltán (1926), Mihai Negulescu (1938). A murit: Ana-Carenina Iordănescu (1984).

● 23 IANUARIE. S-au născut: C. Săteanu (1878), Nicolae Caratănă (1914), Letay Lajos (1920), Mircea Horia Simionescu (1928), Irimie Străuț (1932), Ileana Mălăncioiu (1940), Valentin Tașcu (1944). Au murit: Gheorghe Agavriloaiei (1981), Majtényi Erik (1982).

● 24 IANUARIE. S-au născut: Victor Eftimiu (1889), Nicolae Nasta (1919), Teofil Bușecan (1927).

● 25 IANUARIE. S-au născut: Ion Hobana (1931), Val Gheorghiu (1934), G. Dimisianu (1936). A murit: George Ciudan (1985).

● 26 IANUARIE. S-au născut: Marcel Aderca (1920), Nicolae Balotă (1925), Hedi Hauser (1931), Corneliu Sturzu (1935), Adi Cusin (1941).

● 27 IANUARIE. S-au născut: Petre Pascu (1909), Vladimir Ciocov (1920), George Mărgăril (1923), Vasile Sălăjan (1947). Au murit: Ioan Masoff (1985), Ionel Pop (1985).

● 28 IANUARIE. S-au născut: Mihail Cosma (1878), Gheorghe Grosu (1927).

● 29 IANUARIE. S-au născut: Gheorghe Brăescu (1871), Paul Constant (1895), Mihai Moșandrei (1896), Matei Vișniec (1956).

● 30 IANUARIE. S-au născut: Grigore Plesoianu (1808), I.L. Caragiale (1852), Viorica Tomescu (1915), Nagy Pál (1925), George Sovu (1931), Dinu Sărau (1932), Hans Liebhards (1934). Au murit: George A. Petre (1958), Endre Karoly (1988).

● 31 IANUARIE. S-au născut: Ion Bumbac (1843), Florica Ciura Ștefănescu (1911), Dominic Stanca (1926), Constantin Mateescu (1929), Marta Cosmin (1930), Andrei Băleanu (1931), Mircea Micu (1937). Au murit: Cilibi Moise (1870), Al. Popescu Negură (1958), Valeriu Bucuroiu (1980), Nicolae Velea (1987).

● 1 FEBRUARIE. S-au născut: Nicu Gane (1838), Vasile Netea (1912), I.M. Ștefan (1922), Lia Crișan (1923), Anatolie Panis (1932), Nicolae Motoc (1936), Rodian Drăgoi (1951). Au murit: Ion Siugariu (1945), N.D. Căcea (1949).

Schije de sticlă

● Aung San Suu Kyi, recenta laureată a Premiului Nobel pentru pace și a Premiului Saharov pentru libertatea gândirii (acordat de Parlamentul European), s'a aflat în arest la domiciliu, la Rangoon, începând din iulie 1989. Cu toate acestea, la alegerile din mai 1990, partidul ei, Liga Națională pentru Democrație, a câștigat 80 la sută din locurile în parlament, rezultat ignorat de către junta militară aflată la putere. Eseul care urmează a apărut în numărul din 12 iulie 1991 al revistei britanice The Times Literary Supplement. El face parte dintr-o cu-

legere dedicată memoriei tatălui autoarei, Aung San, eroul național al Birmaniei moderne, asasinat în anul 1947. Textul, conceput în Birmania (stat care, nu cu mult timp în urmă, și-a schimbat denumirea în Myanmar!), a fost adus în străinătate de către soțul lui Aung San Suu Kyi, cetățean britanic. L-am tradus atât din considerente strict documentare, cât și pentru a revela similitudinile de optică și tentațiile idealiste, caracteristice mișcării de rezistență intelectuală din țări condamnate să sufere experiența totalitarismului.

NU puterea corupe, ci teama. Teama de a pierde puterea și corupe pe cei ce o mănuiesc, iar teama de flagelul puterii îi corupe pe cei supuși ei. Majoritatea birmanezilor cunosc bine cele patru a-gati, cele patru tipuri de corupție. Chanda-gati, corupția indusă de dorință constă în devierea de la calea cea dreaptă în căutare de mită, sau de dragul celor iubiti. Dosa-gati înseamnă să apuci calea greșită, spre a-l sfida pe cel cărora le porți dușmănie, iar moza-gati este aberația datorată ignoranței. Dar poate cea mai rea dintre cele patru este bhaya-gati, pentru că bhaya, teama, nu numai că reprimă și încet-încet distruge orice simț al binelui și al răului, dar deseori ea se află și la originea celorlalte trei feluri de corupție.

La fel cum chanda-gati, când nu e rezultatul purei avaritii, poate fi cauzată de frica de lipsuri sau de a nu pierde bunăvoința celor pe care-i iubești, tot astfel teama de a fi învins, umilit sau rănit în vreun fel poate impulsiona rea-voință. Și ar fi dificil să înlăturăm ignoranța, dacă nu dispui de libertate în căutarea adevărului, descătușat de frică. Cu o relație atât de strânsă între teamă și corupție nu e de mirare că, în orice societate dominată de prima, cea de-a doua se înrădăcește adânc, sub toate formele ei.

S'a apreciat că principala cauză a mișcării pentru democrație din Birmania, declansată de demonstrațiile studentesti din 1988, a fost insatisfacția față de dificultățile economice. Este adevărat că ani de zile de politică incoerentă, măsurile oficiale inepte, inflație înfloritoare și venituri reale în descreștere au transformat țara într-un abator economic. Însă nu doar problemele legate de încropirea unui standard de viață, cât de cât acceptabil au erodat pacienta unui popor dotat, în mod tradițional, cu o natură blândă și răbdătoare, ci înedosebi umilită unuia din viață desfigurată de corupție și frică. Studenții nu protestau numai

contra uciderii camarazilor lor, ci contra negării dreptului propriu de a trăi, de către un regim totalitar care răpea orice sens prezentului și nu oferea nici o speranță de viitor. Și, cum protestele studenților articulau frustrările poporului în ansamblu său, demonstrațiile s'au transformat curând într-o mișcare de proporții naționale. Unii dintre suporterii ei cei mai fervenți erau oameni de afaceri care își dezvoltaseră abilitățile și contactele necesare nu doar pentru a supraviețui, ci și pentru a prospera în cadrul sistemului. Dar bunăstarea lor nu le oferea sentimente autentice de siguranță și de încredere. Ei nu puteau să nu vadă că, dacă doreau să ajungă la o existență demnă — împreună cu concetenii lor, indiferent de statut social —, condiția cel puțin necesară, dacă nu suficientă, era o administrație responsabilă. Poporul Birmaniei obosea să se afle mereu într-o stare de precară aprehensiune, să fie „ca apa în palmele făcute căuș” ale celor aflați la putere. „De răceala smaraldului putem fi / Ca apa în căușul palmelor / Oh dacă am deveni / Schije de sticlă / În căușul palmelor.”

Așchile de sticlă — cele mai mici elemente capabile, cu forța lor ascuțită, strălucitoare, de a se autoapăra contra mâinilor ce încearcă să strivească — pot fi considerate ca un simbol vivace al curajului, care e un atribut esențial al celor dornici să se elibereze din strânsoarea opresiunii. Tatăl meu, Bogoyoke Aung San, se considera a fi un revoluționar și căuta fără odihnă răspunsuri la problemele ce copleseau Birmania în vremuri de restriște. El îi îndemna pe oameni să-și dezvolte curajul: „Nu vă lăsați în seama îndrăzneții și a spiritului de inițiativă aparținând altora. Fiecare dintre voi trebuie să facă sacrificii spre a deveni un erou posedat de curaj și întreprindere. Numai atunci vom fi cu toții capabili să ne bucurăm de adevărata libertate.”

Efortul necesar pentru a rămâne incoruptibil într-un mediu unde teama este o

parte integrantă a existenței cotidiene nu le e imediat limpede celor suficient de norocoși să trăiască în state guvernate de drept. Legile juste nu doar blochează corupția, prin pedepsirea cu imparțialitate a celor culpabili. Ele ajută, de asemenea, la crearea unei societăți în care oamenii își pot împlini cerințele de bază întru păstrarea demnității umane, fără a recurge la practici corupte. Unde nu există asemenea legi, povara menținerii principiilor justiției și ale decenței comune cade asupra oamenilor de rând. Efortul cumulat al efortului lor susținut și al stărnirii lor rezistențe va schimba o nație, a cărei rațiune și conștiință au fost denaturate prin teamă, într-o nație pentru care legalitatea există spre a promova dorința de armonie și de justiție, în timp ce trăsăturile naționale mai puțin dezirabile, destructive, se vor vedea restrânse.

Într-o eră când imensele progrese tehnologice au creat arme letale ce ar putea fi, și sunt, utilizate de către cei puternici și lipsiți de principii pentru a-i domina pe cei slabi și lipsiți de apărare, există o necesitate irepresibilă de raporturi mai strânse între politică și etică, atât pe plan național, cât și internațional. Declarația Universală a Drepturilor Omului a Națiunilor Unite proclamă că „fiecare individ și fiecare organ al societății” ar trebui să tindă spre promovarea drepturilor și libertăților fundamentale la care au dreptul toate ființele umane, indiferent de rasă, naționalitate sau religie. Dar, atâta timp cât există guverne a căror autoritate se bazează mai curând pe coerciție decât pe mandatul poporului, ca și grupuri de interese ce plasează profiturile pe termen scurt deasupra păcii și prosperității de lungă durată, acțiunea internațională concertată pentru protejarea și promovarea drepturilor umane va rămâne, în cel mai bun caz, o luptă parțial realizată.

Revoluția chintesențială este aceea a spiritului; ea se naște din convingerea intelectuală privind necesitatea schimbării acelor atitudini și valori mentale ce modelează cursul luat de dezvoltarea unei națiuni. O revoluție care aspiră doar la modificarea politicii și a instituțiilor oficiale, cu scopul de a ameliora condițiile materiale, are șanse reduse de succes real. Fără o revoluție a spiritului, forțele ce produc neîncredințele vechii ordini continuă să acționeze, amenințând permanent procesul reformei și al regenerării. Nu e suficient doar să reclamăm libertatea, democrația și drepturile omului. Trebuie să existe o decizie unitară de a persevera în luptă, de a face sacrificii în numele adevărilor fundamentale, de a rezista influențelor coruptoare ale dorinței, relei-voințe ignoranței și fricii.

Sfinții, s'a spus, sunt păcătoși care continuă să încerce. Tot astfel, oamenii liberi sunt oprimații care continuă să încerce și care, pe parcurs, devin apti să-și asu-

me responsabilități și să proclame disciplinele care vor menține o societate liberă. Printre libertățile esențiale spre care aspiră oamenii, pentru a le împlini și des-cătușa viețile, eliberarea de teamă se distinge atât ca mijloc, cât și ca scop. Un popor dornic să-și edifice o țară în care instituțiile puternice, democratice sunt ferm implantate, ca o garanție contra puterii induse de stat, trebuie mai întâi să învețe a-și elibera propriile minți de a-patie și teamă.

Gandhi, acel mare apostol al non-violenței, și Aung San, fondatorul unei armate naționale, au fost personalități foarte diferite. Însă, așa cum există inevitabile asemănări între acțiunile provocatoare ale regimurilor autoritare de ori, unde și de oricând, există și similitudini între calitățile intrinseci ale celor ce se ridică în contra respectivelor provocări.

Neînfricarea poate fi un dar, însă poate mai prețios e curajul dobândit prin străduință; curajul provenit din cultiva-re obiceiuului de a refuza ca teama să-ți dicteze acțiunile; curajul ce ar putea fi descris ca „grație sub presiune” — grația reinnoită mereu, în confruntarea cu presiunea dură, neiertătoare.

În interiorul unui sistem ce neagă existența drepturilor umane fundamentale, teama tinde să fie la ordinea zilei. Teama de închisoare, teama de tortură, teama de moarte, teama de a nu-ți pierde amicii, familia, proprietatea sau mijloacele de trai, teama de sărăcie, de izolare, de ruină. O formă dintre cele mai insidioase de teamă este cea deghizată în bun simț sau chiar înțelepciune, condamnd ca nebunești, nechibzuite, insignifiante sau futele acele mici, cotidiene, de curaj ce ajută la păstrarea respectului de sine și a demnității umane. Nu e ușor, pentru un popor care a fost condiționat de teama în fața principiului dictatorial „pute-re înseamnă dreptate”, să se elibereze de miasma vlăguitoare a fricii. Și totuși, chiar de sub cea mai strivitoare mașinărie statală, curajul renaște iar și iar, căci frica nu este starea naturală a omului civilizat.

Prezentare și traducere de
Virgil Mihaiu

CRONICA TRADUCERILOR

Aeroportul, Hegel și o altă petrecere

IN romanul lui Malcolm Bradbury, personajele se distrează. Desi Howard, profesor de sociologie, și Barbara, moderna casnică, nu acceptă infatuarea presupusă de tradiții și obiceiuri, cei doi pun la cale, cu incăpă-tinare, la fiecare început și sfârșit de trimestru petreceri. Vine jume invitată și neinvitată: de la vinzătorul care le im-prumută paharele magazinului și pînă la noua profesoară de Renaștere Engleză. O noapte cînd „poți da peste orice și o poți face cu oricine”, spune Barbara: fiindcă „asta-i ce ne trebuie nouă. Oameni, în-țelegi?”. zice Howard — binecunoscin-du-i-se apetitul pentru scenarii com-plexe unde partenerii se schimbă, ro-lurile se inversează și registrele se ames-tecă.

Soții Kirk, precum toate celelalte per-sonaje, sint propulsați în petrecere de propria lor poveste. Înainte de a alunge să intuiești fără gres „cine cu cine nu se suferă și cine cu cine nu poate sta în aceeași cameră, cine cu cine se culcă și cine cu cine ar trebui să se culce în curînd”. Howard și Barbara au schimbat mai multe piei (studenti timizi în '50, senzuali și libertini în '60) și situații (in-certitudini și chefură în '60, chefură, de-monstrații și glorificare în '70). N-au fost din odăuna oameni noi, dar au reușit să devină, părăsind „modernul” și în-staurîndu-se în „istoric” — Barbara — le-gitimată prin doi copii, Howard — sprin-tînt de „Afirmarea noului sex” și „In-frîngerea sferei private” (broșuri cu mare prăz la public). În jurul cuplului model se învîrte orbite variabile. Myra și Henry Beamish (prietenii „burghezi”), Flora Beniform (raisonneur-ul lui Ho-ward), grupul radical condus de Peter Middleton („Noi nu vrem decît să-l distru-

gem, n-avem nimic cu el personal”): Felicity Phee (studentă, nefericită), Rose-mary (cu iubitul sinucis în sopron), Leon (amanul londonez al doamnei), apoi George Carmody reacționarul, rectorul (burghez și el) Marvin, Miss Callendar (proaspăt angajată la Engleză), adăușin-du-li-se acestora studenții hippies, actorii, în fine, tot ce ar mai cuprinde Universi-tatea... și zona pentru demolat unde lo-cuiesc soții Kirk.

Petrecerea înseamnă deci reunirea, cu aproximație, a sus-numiților, plus figuri episodice identificabile. Și petrecerea e „concepută” după o (moștenitoare) vară în familie, ori înaintea unei (la fel de pla-cide), vacanțe de iarnă: căci, proiectate în afara vieții sociale, personajele lui Bradbury... se plictisesc. Universul intim nu mai înseamnă mare lucru în fața co-plisitoarelor evenimente „istorice”, pe care, dacă nu se petrec de bunăvoie, se găsește cine să le organizeze. Nu pare ciudat faptul că autorul subordonează existența de grup și — tragic dar impli-cit — dinamica familială din Water-mouth-ul universitar unui Dr. Kirk atot-puternic și caricatural, aflat într-o neîn-teruptă „creștere” de-a lungul romanu-lui. Sociologul și-a clădit propriul sistem (a puțin Marx, puțin Freud și puțină teo-rie socială) din interiorul căruia își în-frînge toți adversarii și cucerește toate femeile, integrînd pe nemestecate politi-cii lui expansioniste orice idei ce servesc succesului. Superficial, tragic, ridicol, subtil, toate se amestecă, pînă, la paradox și parodie, într-un eficient discurs de gang... Armă de temut. În acest caz, pe care Howard o folosește în oricare con-flict, de unde va leși nu doar cu fața cu-rată, ci și cu un deloc neglijabil spor de popularitate. Atît de mare se vădește în-calinăta personajelor spre dispută in-telectuală, încît autorul le va lăsa pur și simplu să vorbească, reliefind critic ma-xima lor socializare prin însăși dominan-

ta „ideologiei” howardiene la nivelul conversației.

Fiindcă Watermouth-ul modern trăiește din atmosfera febrilă a schimbului de idei și experiențe. De aici mitingurile radicale și seminariile educative, de aici petrece-urile „aleatorii” ale soților Kirk unde se rezolvă, hilar sau tragic (cine mai poate discerne?...), atitea crize de conștiință. Comunicarea stă mereu pe primul plan în terapie, chiar și Howard avîndu-și in-terludiile sale, utile și plăcute, cu price-putul psiholog social Flora Beniform. Nici măcar dragostea nu reușește să pri-meze dacă e pusă în balanță cu spectrul unei noi întimplări sau teorii: Flora stu-diază problemele familiei Kirk înainte, după, sau în timp ce face amor cu Ho-ward; pe de altă parte, Felicity Phee, tocmai fiindcă se dăruiește, trup și su-flet, aceluiasi profesor Kirk, nu va putea decît să-l plictisească.

Personajele sint cele care se descriu cel mai bine: așa cum tot ele, prin dis-cursul lor, „construiesc” romanul de la jumătate încolo. Naratorul, sobru, le pla-sează în anumite situații, fotografiază fundalul și dă startul confruntării. Desi „supraviețuiește” și deci recognoscibile, caracterele își cîștigă individualitatea mai ales prin disponibilitățile lor... În-trinsece în aria conversației. Un concert al vocilor care se contrazice, atacă, argu-mentează, împingînd acțiunea mai departe, determinînd, prin schimbul informa-tional finaluri deductibile. Prima dezlăn-țuire a ideilor și totodată primele întîm-plări importante au loc la petrecerea din octombrie, pregătită de către narator pe mai bine de o sută de pagini. Personajele se șterg în întuneric, muzică, pro-miscuitate, doar replicile lor se suprapun fără odihnă.

În încheierea romanului, tot petrecere. Pentru moment autorul își reia rolul de amfitrion din primul capitol, prezentîndu-l pe soții Kirk, în familia cărora re-

lațiile sint neschimbate. Howard are un succes social mai mare ca niciodată, Felicity, plictisită de îngrijit copii, hotărâ-te să plece, iar Barbara dă aceleași semne de neliniște existențială ca în oc-tombrie. Miss Callendar descoperă pro-portiile șantajului lui Howard, Myra pro-bocază pielea femeii moderne, Felicity îl seduce pe Dr. McIntosh, apoi se mută la Londra, „Sinucigașul” de la mijlocul căr-ții, Henry Beamish, rămîne acasă; în schimb, ca un ecou al gestului său și amintind de moartea din sopron a prie-tenului Rosemariei, Barbara încearcă și ea această variantă de protest. Ceea ce trimite la ideea ciclicității „aleatorului”, toate personajele intrînd de fapt în mat-ca unor atitudini sau roluri.

Lumea lui Howard este prin excelență repetitivă, pînă la monotonie, făcîndu-si o glorie din construirea de evenimente care, însă, „cu puțin Marx, cu puțin Freud și cu puțină teorie socială” la ori-gine, nu pot fi decît aceleași. Realitatea însăși apare minată, atît din interiorul romanului (Barbara despre Howard, p. 52: „... tu nu faci decît să teoretizezi. Ești un fel de personaj fictiv și autocreat, care ține toată povestea în terenul lui, numai fiindcă întîmplarea face ca tot el să o și scrie”), cit și din nota autorului și din motto, „Cine e Hegel?”. Întrebarea obsedantă, stă agățată de alte două ne-lămuriri: „Știa el o mulțime de lucruri? Știa el totul? Hegel e „unul care a condamnat omeneia la istorie”, dar autorul (căutînd paradoxul metatextual) declară că romanul său este o invenție, așa ca... întreaga istorie, și dedică proza personajului Beamish — întîlnit într-un aeroport. Dar, cum realitatea e o inven-ție, autorul însuși devine un personaj, cel mai capricios dintre toate: concluzia notei precizează că de fapt, autorul nu se afla pe aeroport, sau dacă se afla, Beamish nu era acolo.

Motiv în plus pentru a crede că „tot restul [...] e numai adevăr”. Și pentru a miza pe alunecoasa istorie a acestei fic-tiuni. Cit despre traducerea făcută de Gabriel Gafita acestui roman atît de bine precizat din punct de vedere stilistic — ea va face obiectul unui alt articol.

Cristina Iliana Sălăjanu

Prima oară în românește un text al lui Cagliostro

OMUL nu se poate simți, cu adevărat, liber decât dacă toți oamenii din această lume sînt liberi" ne învață Socrate. În ciuda faptului că este un cuvînt foarte folosit, cel puțin în ultimii două sute de ani, conceptul de „libertate” este greu de definit. Este firesc și normal ca secolul XVIII, secolul Revoluției franceze și care marchează începutul marșului impetuos spre libertate socială și individuală al națiunilor europene, să concentreze preocupări intense pentru definirea acestei noțiuni. Omenirea se rededeptă și avea nevoie de o bază teoretică și filosofică nouă pentru fundamentarea unor relații sociale în care să fie respectate drepturile și libertățile omului. Conceptul de „libertate” nu poate apărea decât în spațiul istoric și social din care lipsește: este o revoltă a omului care se simte împiedicat, îngreunat în afirmarea valentelor personalității sale.

Am ales textul lui Cagliostro despre gîndirea lui cea mai profundă, în primul rînd pentru frumusețea literară, el putînd orîndînd figura printre cele mai realizate pagini ale genului; în al doilea rînd, pentru că potențează libertatea de gîndire dincolo de limitele impuse de timp și spațiu, mergînd pînă la contingența cu Ființa absolută a divinității care îi dă certitudinea că poate contribui la „lucrarea” ei.

Catalogat ca „aventurier”, în toate enciclopediile, Cagliostro se înscrie în galea personalităților de tip renesantist care și-au depășit epoca prin multimea și varietatea cunoștințelor; vorbea și scria latina, franceza, italiana, portugheza, engleza, precum și toate dialectele limbii române din acele timpuri. Medic și diagnostician de excepție, este un avangardist al metodelor de vindecare prin parapsihologie; semnificativ este și faptul că nu primea bani de la bolnavii săraci și chiar îi ajuta material pînă cînd aceștia își recăpătau sănătatea. Ca alchimist, contemporanii susțineau că deținea secretul fabricării aurului.

Cagliostro este cunoscut și ca unul dintre animatorii organizațiilor francmasonice din acele timpuri și care polarizau personalități marcante din domeniul politic, științific și cultural. A viațat imens pentru acele timpuri și a vizitat aproape toate capitalele Europei de atunci. De fiecare dată, întemeia „loji” francmasonice pe care le numea „egiptene”. Cunoaștem azi că aproape toți marii inițiatori în doctrinele ezoterice și-au cules învățătura din umbra templelor egiptene. La ora istorică la care ne referim, și acesta este un lucru care atrage luarea aminte, religia și filosofia egipteană erau destul de puțin cunoscute și numai indirect, din scrierile filosofice ale anticilor greci sau, de mai tîrziu, ale gnosticilor. Cagliostro forțează reîntrirea Egiptului în atenția gînditorilor înainte de descifrarea hieroglifelor de către Champollion, în 1824; Cagliostro a murit în 1795.

Autobiografia, ca o pledoarie a fiecărui individ pentru sine, este o formă specială de expresie a legilor care reglementează relația dintre individ și social. Cînd cineva își face „publică” viața, gestul acesta îl obligă la o serie de constrîngerii și cenzurări prin care încearcă să dea o înlăunțuire logică, un anumit sens, unor fapte și întâmplări din viața lui. Textul pe care vi-l prezentăm, și care se vrea o autobiografie spirituală, îl prezintă pe Cagliostro conform cu acea imagine interioară a lui de care este convins și care îl ajută la îndeplinirea „misiunii” sale în această lume. Argumentele aduse, fie ele mistice sau numai poetice, au calitatea de a fi incontrollabile; aceasta le face să fie cu atât mai interesante.

Sustrăgindu-se unei fixări a personalității sale în timp și spațiu, Cagliostro este de acord că nașterea și moartea există, dar numai ca principii. Pe de altă parte, constatăm la el și o subtilă încercare de „temporizare”, îngheșuind, cit mai mult, în prezent, în „acum”; la fel ca egipteanul antic care spunea: „Eu sînt Ieri! Eu sînt Azi! Eu sînt Mîine!” Adică, eu, cel de azi, am în mine înțelegerea experiențelor din trecut și pe această bază îmi edific posibilitățile din viitor. „Temporizarea” pe care o încearcă Cagliostro, această stagnare în prezent, ne dezvăluie și faptul că el trăiește o „revelație”, o descoperire a lui interioară și care determină că, pentru el, timpul să aibă alte valori; în asemenea momente, biologic, omul nu urcă în vîrstă cu timpul real ci cu timpul pe care l-a simțit el.

Putem bănuși că a citit și Cagliostro dialogul lui Platon, „Cratylos”, în legătură cu „dreapta potrivire” a numelor pe care le purtăm. Cert este că și-a simțit numele, cel pe care l-a primit la naștere, ca pe o constrîngere arbitrară de recunoaștere a propriei identități. Respingînd această „convenție”, ca un om cu adevă-

rat liber, Cagliostro își exercită dreptul de a alege acel nume despre care crede că este cel mai potrivit cu „misiunea” sa. Întîmplător, cuvîntul „kalon”, înseamnă în grecește frumos și bun în același timp este unul dintre cele cercetate de Platon — Socrate în „Cratylos”.

O trăsătură comună a tuturor doctrine-lor cu caracter ezoteric este adoptarea simbolisticii magice a cifrelor, instituită de Pitagora. Astfel, Cagliostro își jalonează prima parte a vieții în funcție de aceste cifre „magice”. Prima cifră pe care o enunță este 3 (trei) și are o puzderie de semnificații. Pentru textul de față, credem că ea se referă la cele trei întrebări fundamentale: Cine sîntem? De unde venim? Încotro ne îndreptăm? Întrebări la care Cagliostro, în felul lui, încearcă să ne dea un răspuns. Cifra 7 (șapte) — numărul perfect — este vehiculul vieții și, în sfîrșit, cifra 21 (douăzeci și unu), este compusă din celelalte două (7X3) și, în limbajul cifrelor, reprezintă biruința prin muncă și prin activitate conștientă; este cifra vîrstei mature și a responsabilității.

Se demonstrează, în textul de față, că el a studiat multe dintre religiile vechi, din care și-a extras ideile. A citit, desigur, și „Kabala” de vreme ce îl numește pe Metatron, inteligența de tip superior a primei și ultimei Numerotații din „Kabala”; cu acesta îl va asemăna pe ingerul său păzitor. Dorința lui de libertate se va manifesta, în acest context, și față de divinitate, căci la un moment dat, se va lupta cu acest inger pentru a scăpa de sub tutela lui, putînd în felul acesta să participe nemijlocit la „lucrarea lui Dumnezeu”. Demonii cu care se luptă Cagliostro se aseamănă, mai degrabă, cu demonii care îl împiedicau pe vechii egipteni, după moarte, să ajungă la „adevărata Lumină de Zi”. Ca personalitate, îl putem compara pe el însuși mai degrabă cu „daimonii” lui Platon: acesta spune că „unii oameni pot avea însuși de daimon chiar în timpul vieții”.

Imperativitatea libertății se concretizează, la Cagliostro, și în nevoia de spațiu de care este conștient. Mai mult, privind lucrurile din exterior, din Eternitate, devine, cum ar spune Lucian Blaga, „ființă cosmică”. Tot acesta din urmă ne spune că „viziunea spațială trebuie să fie, în ultimă analiză, reflexul unei profunzimii sufletești...” S-ar părea că, în căutările lui, Cagliostro urmărește o conciliere între ezoterismul antic egiptean și creștinismul actual stabilind între acestea, ca un prim punct de contact, iubirea nestăpînită „pentru orice făptură”. Dialectician, vede realizarea acestui deziderat prin „experiența acumulată treptat”. Una dintre căile de acumulare este „călătoria”, ca o altă certitudine a libertății individuale. „Călătoria” lui Cagliostro se săvîrșește atît în plan interior, „în camera gîndurilor”, cit și în plan exterior; mai întîi în temple, unde se presupune că are loc „inițierea”, urmată de călătoria în „cele patru părți ale lumii”. În toate curentele ezoterice termenul de „călătorie” are un conținut aparte: nu este numai o „cale” de acumulare în sensul devenirii ci și una de purificare pentru realizarea verticalității spirituale. „Călătoria” lui Cagliostro este „osiriană”: el „se risipește” lăsînd în drumul său, bucăți din ființa sa spirituală: lumină, putere și căldură. Toate acestea fiind necesare tocmai la realizarea verticalității despre care vorbeam.

Hegel, în „Fenomenologia spiritului” pornind de la exemple ezoterice, susține ideea potrivit căreia conștiința s-a ridicat prin reprezentări umane, la Ființa absolută, deci la Dumnezeu, dîndu-i o interpretare adecvată. Acest proces are loc în două faze: „reprezentările conștiinței” și „experiențele spiritului”. Cagliostro, la rîndul său, recunoaște că atunci cînd a încercat să ajungă la Dumnezeu prin rațiune, chiar dacă elanul care l-a îndemnat la aceasta era „pornit din suflet”, a fost un eșec. Întîlnirea cu Ființa absolută se va întîmpla numai cînd aceasta va socoti că este momentul. Grotescul evident al scenei în care, precum Moise, în vestmint nupțial, este primit în fața Celui Vespnic, este absolvit prin sinceritatea vizionarului în credința sa.

Hegel spune că Socrate este singurul filosof ce și-a trăit filosofia; de la el începează ca fost numai filosofii și sisteme filosofice. Am putea spune și despre Cagliostro același lucru și oare, nu este un fapt semnificativ că, peste milenii, amîndoi au fost condamnați pentru împietate la adresa divinității? Prezentul text nu se constituie într-o pledoarie de „reabilitare” a lui Cagliostro. Demersul nostru ar vrea să atragă atenția asupra frumuseții poetice a textului prezentat și care rezultă, mai ales, din libertatea de a gîndi și a trăi o credință.

Maria Genescu

Eu sînt Cagliostro

NU sînt de niciunde și de nici-cînd; aflat în afara timpului și a spațiului, eu meu spiritual duce o existență veșnică; cînd mă gîndesc profund, trecînd peste vîrste, îmi înalț spiritul într-un mod de existență foarte deosebit de cel pe care-l urmați voi, și devin ceea ce voiesc a fi. Participînd în mod activ la ființa absolută, îmi drămuiesc acțiunile potrivit mediului care mă înconjoară. Numele meu este acela al misiunii mele, căci sînt un om liber: tara mea este aceea în care m-am oprit la un moment dat. Reîntorcîndu-mă în vremurile de demult, trăite de strămoșii voștri pe care nu-i veți cunoaște, puteți spune, dacă vreți, că eu sînt Ieri sau, cu orgoliul unei „măreții” care, probabil, niciodată nu vă va aparține, puteți spune că sînt Mîine; rămîi însă ceea ce sînt Acum.

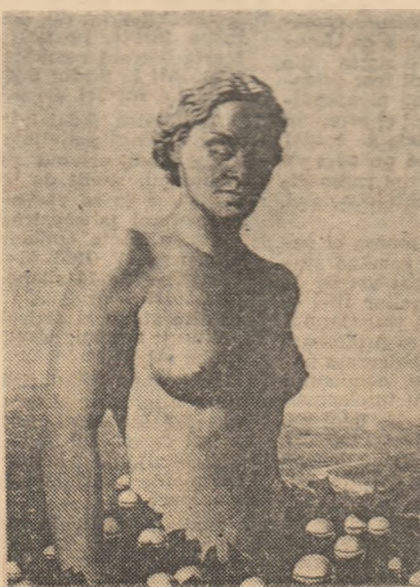
N-am decît un singur părinte; unele împrejurări din viața mea m-au făcut să bănuiesc, în legătură cu acest subiect, adevăruri coplesitoare și emoționante; taina acestei origini, legăturile mele cu acest tată necunoscut, sînt și vor rămîne secretul meu; cei care sînt chemați să-l ghicească sau să-l întrevadă, așa cum am făcut-o eu, mă înțeleg și mă aprobă. În ceea ce privește locul și ceasul în care corpul meu material s-a întrupat pe acest pămînt, iată că sînt patruzeci de ani de atunci, sau în ce privește familia pe care am ales-o pentru aceasta, sînt lucruri fără importanță. Nu vreau să-mi amintesc trecutul pentru a nu-l împovăra mai mult pe cei care m-au cunoscut căci stă scris: „Nu vei cădea în orbire”. Nu m-am întrupat nici din carne, nici din dorința bărbatului; eu m-am născut prin spirit. Numele pe care îl am și care mă însoțește, cel pe care l-am ales pentru a apărea cu el în mijlocul vostru, iată ceea ce vă rog să știți. Numele pe care l-am primit la naștere, cel care mi s-a dat în tinerețe ca și numele sub care am fost cunoscut — în alte timpuri și în alte locuri — le-am părăsit cum aș arunca un vestmint vechi și nefolositor.

De fapt, iată ce sînt: nobil și călător; vă vorbesc și atunci sufletul vostru freamătă, recunoscînd adevărul străvechi; o voce care există în voi și care a tăcut vreme îndelungată, răspunde la chemarea glasului meu; acționez și pacea vă coboară în suflete, sănătatea în trupuri, speranța și curajul vă revin. Toți oamenii îmi sînt frați; toate fările le iubesc; le-am străbătut pe toate pentru ca, peste tot, Biserica să poată descoperi mai ușor drumul spre voi. Nu cer regilor, a căror putere o respect, decît îngăduință de a adăsta pe pămînturile lor, iar atunci cînd această îngăduință mi s-a dat, trec făcînd în jurul meu cit mai mult bine cu putință; însă nu fac altceva decît să trec... Oare sînt sau nu sînt un suflet holcar?

Asemeni vîntului de la Miză-zî, asemenea luminii strălucitoare a soarelui la creas de amiază și care reprezintă deplina cunoaștere a lucrurilor prin comuniunea cu Dumnezeu, mă îndrept spre Miză-noapte, spre ceturile și frigul de acolo, lăsînd peste tot, în drumul meu, bucăți din mine însumi, risipindu-mă, micșorîndu-mă după fiecare oprire, dar lăsîndu-vă un strop de lumină puțină căldură, un dram de putere, pînă cînd mă voi opri pentru totdeauna, la capătul menirii mele, la ceasul în care trandafirul va înflori acolo, sus, pe cruce. Sînt Cagliostro.

Ce ar mai trebui să vă spun vouă? Dacă sînteți, cu adevărat, copii Domnului și dacă în sufletul vostru nu s-a lăsluiește desertațiunea unei prea mari curiozități, se cheamă că ați înțeles! S-ar putea însă să doriți amănunte, scene sau parabole: pentru că tîneti neapărat să ne reîntoarcem, departe, în trecut, ascultați!

Toată lumina ne vine din Orient; toată învățătura din Egipt; ca și voi, am avut și eu odată, trei ani, apoi am avut șapte ani, apoi am atins vîrsta bărbăției dar, de aici încolo, nu mi-am

RENÉ MAGRITTE : Magie neagră (1934)

JEAN DELVILLE : Idolul perversității (1891)

mai socotit anii. De trei ori șapte ani fac douăzeci și unu de ani, vîrstă care reprezintă dezvoltarea plenară a omului. Văzută prin prisma mea, copilăria, prin disciplina și educația care mi s-au impus în acel timp, a fost un exil dureros în care am suferit așa cum a suferit și neamul lui Israel în robia faraonilor. Însă așa cum Israel avea mereu alături prezența lui Dumnezeu și a lui Metatron, care îl apăra în drumurile sale, tot așa, un inger puternic veghea asupra mea, îmi îndruma înfăptuirile, îmi lumina sufletul, dezvoltîndu-mi puterile care se aflau în mine. El mi-a fost dascăl și călăuză.

În acest timp gîndirea mea se preciza și se definea; îmi puneam întrebări, învățam și începeam să înțeleg tot ceea ce mă înconjoară; pentru aceasta am călătorit, și am călătorit mult, atît în încăperea gîndurilor mele cit și în templele pe care le-am vizitat, cit și în cele patru părți ale lumii; însă atunci cînd am încercat să pătrund în taina ființei mele și să urc spre Domnul Dumnezeu, într-un elan pornit din suflet ratîndu-mă, neputîndu-mă, s-a cufundat în tăcere lăsîndu-mă pradă împrejurărilor.

O imensă iubire, nestăpînită, mă împingea spre orice făptură; o ambiție căreia n-am putut să-i rezist îmi crea un sentiment profund asupra drepturilor pe care le am asupra tuturor lucrurilor din cer și de pe pămînt. Experiența, acumulată treptat, m-a convins de puterea pe care o am, de întinderea ei, de jocurile și limitele pînă la care poate ajunge; puterea mea m-a ajutat în lupta cu puterile lumii acesteia; alungat am fost și părăsit în deșert; ca Iacob, m-am luptat cu Ingerul meu, cu oamenii m-am luptat și cu demonii iar aceștia, odată învinși, m-au învățat tainele împărăției întinericului în așa fel încît niciodată să nu mă rătăcesc pe drumurile fără întoarcere.

Într-o zi — oare după cite călătorii, după cite amar de ani? — Cerul mi-a răspălit strădanile; și-a amintit de mine, sluga lui credincioasă și, vestmint nupțial, am fost primit, la fel ca Moise, în fața Celui Vespnic. Atunci am primit, sub un alt nume, nou, o poruncă singulară. Liber și stăpîn pe viața mea, cugețam cum să mă folosesc pentru a înfăptui lucrarea lui Dumnezeu. Știam că El îmi încuviințează faptele și cuvintele, așa cum și eu îi preamăresc numele și împărăția de aici, de pe pămînt.

Iată, copilăria și tinerețea mea, atîtn cit pot răspunde curiozității și dorinței voastre de a auzi vorbe: însă dacă această viață a fost mai lungă sau dacă, poate, a durat mai puțin ani, sau dacă am trăit în tara străbunilor voștri sau pe alte meleaguri, eu vă mai pasă? Oare nu sînt un om liber?

Judecați-mi purtările, adică după faptele mele, și spuneți dacă nu sînt cu adevărat bune; spuneți și dacă ați văzut altele mai mărețe și, de aici încolo, nu vă mai bateți capul cu naționalitatea mea, cu rangul pe care îl am sau cu religia în care cred.

Dacă vreunul dintre voi va nimeri pe un făgaș fericit în călătoriile sale și va ajunge pe acel pămînt din Orient care m-a văzut născîndu-mă, să-si amintească de mine să-mi rostască numele și, de îndată, slugile tatălui meu îl vor deschide porțile orasului sfînt. Apoi să depună mărturie în fața fraților mei dacă, printre voi, m-am folosit de o fală mincinoasă, sau dacă am luat vreodată din casele voastre vre-un lucru care nu-mi aparținea!

În românește de
M. G.

Marlene Dietrich - 90

● La 27 decembrie, Marlene Dietrich (în imagine) a împlinit 90 de ani. Cu acest prilej, celebra vedetă a cinematografiei mondiale a rămas în apartamentul ei de pe Avenue Montaigne din Paris, unde nu a primit pe nimeni și nu a dat interviuri. După o

carieră de 70 de ani, ea s-a retras în liniștea căminului, spre deosebire de alte două superstaruri, precum Katharine Hepburn și Frank Sinatra care continuă să apară frecvent în public. În prezent, „Ingerul albastru” este preocupat de noutăți din lumea întreagă, citind ziare, urmărind emisiunile canalului CNN și făcând comentarii la telefon cu prietenii apropiați. Ea n-a mai apărut în filme din 1978 (*Just a Gigolo*). „Rolurile pe care le-am jucat — spunea ea — nu au nimic de a face cu genul de persoană care sint”. Să amintim că despre viața venerabilei vedete s-au scris 56 de cărți, dintre care unele autobiografice. (DAILY MAIL, 6 decembrie).

Romanul vietnamez: adevăruri amare

● Unul din indiciile că Vietnamul își trăiește propria versiune despre sindromul post-vietnamez este faptul că în nici o librărie din Hanoi nu se mai găsește romanul *The Prize of Love* scris de Bao Ninh. Romanul este o poveste plină de amar și de minie despre un soldat care s-a dus pe front să lupte împotriva americanilor și s-a întors acasă un om distrus. Până la urmă îi pierde de tot ai săi, dar și orice urmă de idealism în ceea ce privea „marele război de eliberare” în care a luptat. Întrebări-

le pe care le ridică această carte în fața unei națiuni care a pierdut un milion de oameni în luptă sint: A meritat războiul această jertfă? Anii de suferință au adus poporului vietnamez altceva decât distrugere? Abia acum Vietnamul începe să caute răspuns la aceste întrebări dure-roase. Publicarea cărții este un semn al schimbării de atitudine. Romanul a fost considerat unul dintre primele trei romane cele mai valoroase ale anului. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 13 noiembrie).

Rebelul Frank Beyer

● În fosta Germanie de Est, responsabili culturali îi critică „scepticismul filosofic”. Filmul său *Spur der Steine*, povestea unui maestru de șantier anarhist, a fost interzis timp de 20 de ani. Studiourile DEFA îi cereau mai mult optimism cineaștului Frank Beyer, acum în vîrstă de 59 de ani. El nu a răspuns acestei indicații, ci

a continuat să-și facă filmele sale tragi-comice, cu personaje rebele. Filmul cel mai cunoscut pe plan internațional, *Jakob der Lügner* a obținut în 1974 Ursul de argint la Festivalul de la Berlin. În acest an, regizorul a primit *Película de aur* pentru ansamblul operei sale cinematografice. (SCALA, decembrie).

Marcel Proust de sărbători

● De sărbători, cele 8 volume din *A la Recherche du temps perdu* de Marcel Proust sint oferite împreună, într-un singur pachet, fiecare volum avînd pe copertă un detaliu al catedralei dip

Rouen, de Monet. Această ediție respectă forma stabilită de Pléiade, sub conducerea lui Jean-Yves Tadié. Pretul — 298 franci. (LA QUINZAINE LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

Despre războiul din Coreea

● Ahn Junghyo a tradus în ultimii douăzeci de ani o sută cincizeci de cărți din limba engleză în limba coreeană, printre care și *Catch 22* și *Roots*. Recent s-a afirmat ca romancier, cu două romane apărute inițial în coreeană și traduse ulterior, de el însuși, în limba engleză: *White Badge* și *Silver Stallion*.

Ultimul roman a fost rescris de nouă ori, prima versiune fiind scrisă cînd Ahn avea douăzeci de ani, și este cel care i-a adus aprecieri unanime. Povestea femeii violată de soldații americani în timpul războiului din Coreea este relatată de fiul ei adolescent. Disprețuită de consăteni pentru „păcatul” comis, femeia va deveni „soție de soldat american”, adică tîrfa unui jancheu, numai astfel putînd supraviețui. Soarta ei — deloc singulară în acea perioadă — ilustrează conflictul dintre două moduri de existență diametral opuse, care intră în conflict: codurile autoritare, confucianiste, și materialismul reprezentat de soldații americani. Revoluția femeii se îndreaptă nu împotriva violatorilor ei, ci a celor din sat, care au abandonat-o la nevoie. *Silver Stallion* (Armăsarul de argint) a fost ecranizat și prezentat în această vară la Festivalul Mondial al Filmului de la Montreal, iar acum rulează și în Coreea. (în imagine). Ahn Junghyo la cincizeci de ani. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 19 noiembrie).

Intellectualii în Europa

● Colocviul internațional *Intellectualii în Europa din 1945 pînă în 1991*, desfășurat între 12-13 decembrie la Hôtel de Lassay și la Sorbona, organizat de președinția A-

dunării Naționale și Casa Scriitorilor, a reunit filosofi, istorici, politologi din lumea întreagă care au dezbătut rolul intelectualilor în societate. (LA QUINZAINE LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

Criza cinematografiei germane

● Marginalizată de filmele spectaculoase produse de Hollywood, cinematografia germană trece printr-o perioadă de criză. Nu premiile ori recompensele îi lînsesc, ci spectatorii. În anul 1990, producțiile germane însumau pe piață doar 9,7 % (în timp ce doar cu un an în urmă procentul era de 16,7%) iar filmele hollywoodiene detineau 84%. Pentru 1992 va fi adoptată o nouă legislație de sprijinire a acestui sector aflat în impas. Premiile de încurajare a cineastilor nu sint, totuși, de dată recentă. Astfel, *Premiul pentru filmul german*, atribuit în fiecare an, recompensează

producțiile de o calitate artistică excepțională. În 1991, *Película de aur*, cea de a doua mare distincție cinematografică, a fost atribuită filmului *Malina* de Werner Schröter, o *película* remarcabilă care a trecut practic neobservată de marea public. În schimb, *Homo Faber*, filmul lui Volker Schlöndorff, realizat după romanul lui Max Frisch, s-a bucurat de succes la public, deși a obținut doar *Película de argint* a acestui an. *Cupa de aur*, premiul cel mai important în cinematografia germană, a rămas însă la locul ei, în vitrină.

Festivalul Styriarte 1992

● Tema festivalului clasic *Styriarte*, de la Graz, va fi în 1992 *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, ca vis muzical din Evul Mediu pînă în epoca noastră. Printre numeroasele adaptări muzicale ale celebrei comedii, vor fi ascultate și *Uvertura* de Mendelssohn și *The Fairy Queen* de Purcell. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 29 noiembrie).

Wilkie Collins

● *The King of Inventors*, o biografie a scriitorului, va apărea în curînd în Anglia. Precursor al romanului politist, prieten cu Dickens, cu care a și scris împreună, autor al romanului *Fe-mea în alb* și al altor romane reeditate după război, Wilkie Collins se bucură în țările anglosaxone de o mare reputație. În Franța este însă prea puțin cunoscut. (LA QUINZAINE LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

Distribuții

● Marlon Brando a semnat contractul pentru interpretarea rolului abominabilului inchiștor spaniol Tomás de Torquemada în filmul *Christopher Columbus: The Discovery*. Producătorii Alexander și Ilya Salkind au negociat cu Matt Dillon să interpreteze rolul lui Columbus, și cu Tom Leck și Isabella Rossellini să apară în rolurile cuplului regal spaniol Ferdinand și Isabella. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 21 noiembrie).

Jazzul alb

● La 43 de ani, „cîinele turbat al literaturii americane” (astfel sună răspunsul robotului său telefonic), scriitorul american James Ellory lucrează fără întrerupere. *White Jazz*, ultima sa carte, a apărut în premieră mondială în Franța, la Ed. Rivages. Eroul său, Dave Klein, lichea perfectă, cadă pradă unei îngrozitoare angost. Interviu realizat cu scriitorul, de Catherine Argaud, este un mat de prezentarea unui extras din acest ultim roman. (LIRE, noiembrie).

Ultimul Maigret

● Cea mai nouă ecranizare a lui Maigret, după romanele lui Georges Simenon, a fost realizată de către Granada Television, într-un serial de șase episoade, în regia lui John Glenister și James Cellan-Jones, urmînd a fi difuzat la începutul anului 1992 de către ITV. În rolul titular va putea fi văzut apreciatul actor britanic Michael Gambon (în imagine). (THE STAGE AND TELEVISION TODAY, decembrie).

Muzeu austriac al teatrului

● La 26 octombrie a fost inaugurat, la Palatul Lobkowitz din Viena, noul Muzeu austriac al teatrului. El adăpostește circa 1,5 milioane obiecte: 70 000 de cărți în bibliotecă deschisă publicului, 100 000 desene și opere grafice — mai ales din perioada barocului și secolul 20 —, 70 000 fotografii, mij de machete și decoruri, o colecție de costume și accesorii, o alta de uleiuri, portrete ale actorilor — în majoritate realizate de Gustav Klimt —, peste 100 autografe ale scriitorilor de la Gorki, la Franz Kafka, Arthur Schnitzler și Hugo von Hofmannsthal. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 15 noiembrie).

O mare profesoară și traducătoare

Dr. Marie Kavková la 70 de ani

SE PARE că nu e prea frecvent cazul unor personalități din afara granițelor noastre care să-și dedice întreaga viață iubirii de literatură română. Unul dintre aceste cazuri rare este cel al doamnei Marie Kavková care s-a consacrat cu o dragoste pătimașă studierii și propagării literaturii române și nu oriunde ci la Praga, în inima Europei, la răscrucea dintre punctele cardinale culturale ale continentului.

Interesul și dragostea pentru limba și cultura românilor i-au fost trezite și susținute de mama sa, Anna Vondrušková care s-a născut și a trăit o parte din viață la Craiova și ale cărei preocupări au fost orientate spre mai buna cunoaștere reciprocă și apropiere a popoarelor Cehoslovaciei și României: și care, în anii 1936-1937, împreună cu Antonín Bolek, a inițiat și prezentat la postul de radio din Košice un curs de limba română, fiind primul și singurul curs radio difuzat de acest fel, pînă în prezent, în Cehoslovacia și, probabil, nu numai acolo.

La rîndul său, M. Kavková a transmis marea ei pasiune pentru studiul limbii și literaturii române studenților pe care i-a îndrumat și i-a format vreme de aproape 30 de ani, adică din anul universitar 1950 — 1951, cînd lectoratul de pînă atunci a fost transformat în secție, și pînă în anul 1979, cînd distinsa profesoară a fost pensionată, nu la cerere, ci din considerente politice. M. Kavková și soțul domniei sale, cunoscutul profesor universitar František Kavka, doi intelectuali cehi de înaltă ținută morală și profesională, buni patrioți, adepți ai mișcării „Primăvara pragheză” (1968), au avut de suferit aproape două decenii din pricina convingerilor lor politice, neconforme cu politica oficială.

Aceeași pasiune a însușit-o și a ajutat-o și pe M. Kavková să rezolve multiplele probleme, deloc ușoare, invitate mai ales la începutul activității sale didactice, cînd secția de romanistică nou înființată a pornit-o la drum fără să dispună de o bibliotecă proprie de specialitate, fără materialul didactic necesar (manuale, cursuri, dicționare) și fără cadrele didactice care să acopere disciplinele noi ce trebuiau predate. De-a

lungul anilor însă, a elaborat și publicat mai multe cursuri și trei volume de texte literare comentate. Dintre acestea reținem mai ales cursurile: *Nástla vyvoje rumunské literatury*, „Scurtă istorie a literaturii române”, Praga 1956, *Státní Pedagogické Nakladatelství* și *Nástla dejin a kultury Rumunska* (do r. 1848) „Istoria culturii și civilizației României” (pînă în anul 1848), *Státní Pedagogické Nakladatelství*, Praga, 1978. Cele trei volume de texte comentate cuprind texte selectate cu grijă din operele de bază ale literaturii române (proză, poezie), precum și texte din critica și teoria literară românească. Ele au apărut în anii 1966, 1968, 1971 la *Státní Pedagogické Nakladatelství* ca și celelalte lucrări ale sale, menționate mai sus.

Activitatea didactică a M. Kavková a fost dublată de o intensă activitate științifică, concretizată în mai multe studii privind problematica romanelor lui Liviu Rebreanu, studii de referință privind versificația românească (a se vedea de ex. *Quelques observations concernant la construction rythmique du vers long roumain*, Acta Universitatis Carolinae, Romanistica pragensis IV, 1966, 45-56 și *Norma metrică a versului românesc de 14 silabe*, Acta Universitatis Carolinae, Romanistica pragensis VII, 1971, 77-112) și numeroase alte studii și articole care prefăteau operele unor scriitori români, clasici și contemporani, tradus în limba cehă.

În scopul popularizării literaturii române pentru un public ceh mai larg a scris și a prezentat în emisiuni radiofonice scenarii după unele opere literare (cum a fost de ex. cel după romanul *Enigma Otiliei* de G. Călinescu), medaliaone ale unor scriitori români sau fragmente în traducere cehă din proza sau poezia românească.

Înalta competență profesională, sensibilitatea și dăruirea cu care s-a implicat în întreaga sa activitate didactico-științifică și culturală mai ales în domeniul traducerilor nu puteau să nu găsească ecoul dorit la studenții săi. Mulți dintre absolvenții acestei secții, sint astăzi remarcabili traducători, redactori, interpreți de limbă română sau cadre didactice universitare, toți rămînînd colaboratori apropiați și fideli ai fostei lor

profesoare. Unul din rezultatele concrete ale acestei colaborări este și realizarea unei ample și importante lucrări colective, coordonată de dr. M. Kavková, „Dicționar de scriitori români” (*Slovník spisovatelů — Rumunsko*), apărut la Editura Odeon din Praga, în anul 1984.

Un loc aparte în activitatea M. Kavková l-au avut traduceri din limba română ale unor opere din literatura clasică și contemporană, traduceri făcute cu har și multă pasiune. A tradus singură sau în colaborare numeroase volume de proză și poezie ale unor scriitori români ca: I.L. Caragiale, L. Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Marin Sadoveanu, G. Călinescu, Al. Philippide, Eusebiu Camilăr, Z. Stancu, Lucia Demetrius, Petru Popescu, A. E. Baconsky, D.R. Popescu, M. Sintimbreanu, Ana Biandiana. A tradus de asemenea în cehă, împreună cu D. Maxova, două mari volume de basme românești (*Předu, předu adku*, „Depăn, depăn o poveste”, Lidové Nakladatelství, Praga, 1980 și *Pohádky z be-raného kožísku*, „Povești din blănița berbecului”, Editura Albatros, Praga, 1985), care au servit ca model pentru o versiune franceză și una germană, și care au apărut într-o foarte frumoasă execuție grafică în Franța și în Germania, bucurîndu-se de un succes deosebit.

Contactul nemijlocit pe care l-a avut M. Kavková de-a lungul anilor, dar mai ales în perioada 1955-1957, cînd a funcționat ca atașat cultural al Cehoslovaciei la București, cu scriitori români, critici și istorici literari, cu profesori universitari și cercetători, specialiști în literatura română, cu oameni de cultură și artă din România, i-a înlesnit accesul la tot ceea ce a putut să-i ofere mai bun și mai reprezentativ spiritualitatea românească. În aceste momente de retrospectivă a activității sale, M. Kavková se gîndește cu multă recunoștință la toți acei oameni de bine din România în care a găsit un sprijin permanent în îndeplinirea nobilei sale misiuni — aceea de a face cunoscute limba, literatura, istoria și cultura română dincolo de granițele României.

Cu prilejul frumoasei aniversări să-l mulțumim pentru activitatea cu totul remarcabilă pusă sub semnul acelei nobile misiuni și a sacrificiului (căci tot ce a făcut a costat-o și sănătatea) și să-i urăm ani mulți, rodnic și fericiți alături de soțul domniei sale, František Kavka, cel tot atît de apropiat de sufletul nostru.

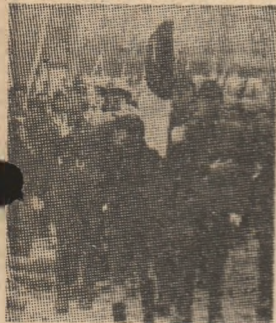
Teodora Alexandru

Prețurile lui Hans Hollein

● Arhitectul vienez Hans Hollein a creat în exclusivitate pentru Casa Bösendorfer o compoziție unică în genul său, ca formă și sunet: un pian cu coadă de inspirație modernă, din alamă masivă, al cărui capac este îmbrăcat pe fata interioară cu aur de 24 de carate. Instrumentul costă 1.1 milioane siilingi. Casa Bösendorfer a primit peste 300 de comenzi pentru acest pretios obiect, mai ales din partea unor celebrități precum George Harrison, Steven Wonder și Frank Sinatra. (INFORMATI-ONS D'AUTRICHE, 15 noiembrie).

Imperiul soarelui

● După cum se știe, volumul cu titlul de mai sus al lui J.G. Ballard descriind viața la Shanghai în timpul celui de al doilea război mondial, figurase pe lista din 1934 pentru Booker Prize. În-just Ballard a trăit cu părinții săi la Shanghai înainte de război și a fost internat pentru trei ani, de către ocupantul japonez, în lagărul Lunghua. Eroul romanului, Jim Graham a fost sepa-

rat de părinții săi și a trăit în Shanghai, înainte de a intra în lagăr. În perioada 13-31 ianuarie 1992, postul de radio BBC World Service va transmite adaptarea în 15 episoade a acestui roman, realizată de John Scotney. Lectura va aparține lui Kenneth Haigh. (În imagine, o scenă din filmul Imperiul soarelui). (LONDON CALLING, ianuarie).

Dispare cenzura și în America

● O editură americană, Library and America, anunță publicarea, în două volume, a operei complete „Inexpurgated” de Richard Wright. Până acum cărțile lui Wright au apărut în America cenzurate din cauza unor pasaje sau capitole considerate tignitoare sexual, rasist sau politice. (LA QUINZAINES LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

Traducătoarea Laure Bataillon

● De ce traduceți? a fost întrebată cindva Laure Bataillon. Răspunsul a fost tot interoga-tiv: „Mă întrebați de ce traduc? Întrebați-mă de ce merg? Pentru a comu-nica”. În memoria ei, e-ditura Arcane 17 a publi-cat volumul Traduire, e-crire, o culegere de in-terviuri, luări de cuvint sau expozeuri despre au-torii tradusi, completată de mărturii ale scriitorilor Arnaldo Calveyra, A-licia Dujovne Ortiz, Gri-selda Gambaro, Juan Jo-sé Saer. Cartea mai cu-prinde o impunătoare bi-bliografie a cărților pe care Laure Bataillon le-a tradus din scriitorii sud americani. (LA QUIN-ZAINE LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

Avarul Courtenay

● Tom Courtenay, ve-detă de film în anii '50-60, în ultimele decenii a devenit actor de teatru. El a rămas în amintirea cineaților datorită rolu-rilor pe care le-a inter-pretat în filme precum Billy minciunosul, Singu-rătatea alergătorului de eursă lungă. Pentru rege și țară, Dr. Jivago, Noaptea generalilor etc. După Cabinierul, pen-

tru care a fost nominali-zat în 1980 pe lista can-didaților la premiile Os-car, Tom Courtenay a vrut să joace în continu-are în film, dar nu i s-au mai oferit roluri pe mă-sură. Filmografia sa re-centă include o producție franco-cehoslovacă — Ul-timul fluture, vizionat doar la Paris deocamda-tă. Refuzând să interpre-teze nu chiar rolul lui Dumnezeu, ci cel titular din Iisus din Nazareth al lui Franco Zeffirelli, Tom Courtenay a petrecut va-ra lui 1991 iucind la O-range Tree din Richmond. În teatru a jucat încă din 1966, dar recent s-a con-fruntat cu unul din rolu-rile de anvergură. Este vorba de Harpagon din Avarul de Molière, pe scena Teatrului Royal Ex-change din Manchester. În imagine: Tom Cour-tenay în rolul titular din Avarul. (THE GUAR-DIAN, 29 noiembrie).

Un nou rol

● După ce telespecta-torii noștri au putut: s-o admira pe frumoasa ac-triță Nicole Pazetti în cea mai recentă ecraniza-re-serial a Annei Kare-lina, tat-o în imaginea noastră pe actrița brita-nică într-un rol modern, în noua premieră a pie-sei Party Time a cunos-cutului dramaturg en-glez Harold Pinter, pe scena Teatrului Almel-da din Londra. (THE STAGE AND TELEVI-SION TODAY, decem-brie).

O Bardot a Balcanilor

● Noua star a cine-matografiei germane — Anica Dobra (în ima-gine) în vîrstă de 28 de ani, este o albosică ori-ginară din Belgrad. Fru-moasa blondină, O Bar-dot balcanică, are umor, iste scriitoriale, deși ind totodată temperament și senzualitate. A făcut o carieră strălucită în filme germane ca Kommando de Egon Günther, Nie im Leben de Helmut Berger, Spieler de Do-minik Graf și a obținut

În anul 1990 premiul ba-varez pentru cea mai bună interpretare. Acum joacă în Fildfesser de Jo Baier, un film de atmo-sferă, rolul unei fete de la țară, curajoasă și sen-sibilă, care trăiește în-tr-un mediu ostil, în Ba- varia, la începutul se-colului. Terorizată de oa-menii din sat, fuze în America și abandonează scrisul pentru totdeauna. (SCALA, decembrie).

Egon Schiele la Berlin

● Prima expoziție in-dividuală a artistului aus-triac Egon Schiele, din 1916 încoace se va pre-zenta la Berlin pînă la 31 ianuarie la Muzeul Käthe Kollwitz: 100 desene și acuarele dau o imagine asupra operei pictorului, ale cărui nu-duri i-au adus acuza de a fi făcut concesi-porno-grafiei. (INFORMATI-ONS D'AUTRICHE, 15 noiembrie).

Muzeu anticomunist

● La Poznan si-a des-chis porțile un muzeu an-ticomunist. Documente-le expozitiei inaugurale prezintă aspecte ale re-presiunii exercitate de guvernul comunist po-lonez împotriva opozitiei democratice în timpul legii martiale de la înce-putul anilor '80. (THE TIMES, 2 decembrie).

Un buchet de flori...

● În 1947, un editor elvețian i-a propus cu-noscutei scriitoare Co-lette să-i trimită regulat cîte un buchet de flori iar ea să-i scrie de fie-care dată cîte un text despre ficcare din ele. Rezultatul: o incântăto-re culegere ilustrată în care anemona este îm-preună cu mărgăritarul sau cu albastreana. Volu-mul a fost reeditat de cî-rind în Franța la Fay-ard cu titlul Pour un bu-chier (LA QUINZAINES LITTÉRAIRE, 1-15 de-cembrie).

Al doilea volum

● După volumul Sou-venirs d'ordres (me-morii dintr-o jumătate de secol de activitate edi-torială), José Corti a ter-minat de scris Provisoi-rement définitif. Cartea include „amintiri foarte personale” despre viața, despre munca de editor des-fășurată împreună cu soția sa, care a refu-zat să fie pomenită cît a trăit. Anarhia în Jaus-serie. (LA QUINZAINES LITTÉRAIRE, 1-15 de-cembrie).

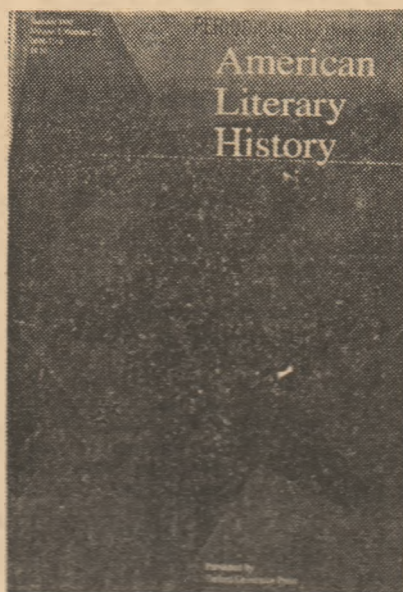
Culoarea ideilor

● Editura pariziană Le Seuil, în colecția Cu-loarea ideilor, a tipărit de curind următoarele cărți: Piese și reguli ale jocului politic de Mur-ray Edelman. Ce este o societate dreaptă? (In-troducere în practica fi-losofiei politice) de Phi-lippe van Parijs și Lec-turi 1 (Despre politică) de Paul Ricoeur. Colec-tia este condusă de Jean-Luc Giribone, Jean-Pierre Dupuy și Olivier Mongin. (ESPRIT, de-cembrie).

Colocviu

● Organizat de pre-se-șintia Adunării Natio-nale Franceze împreună cu Casa Scriitorilor, între 12-13 decembrie 1991 s-a desfășurat, cu o partici-pare internațională, re-unind filosofi, istorici, politologi, colocviul In-telektuali în Europa an-ilor 1945-1991. Luările la cuvint au marcat ro-lul intelectualilor în so-cietate. Lucrările au a-vut loc la Hôtel de Las-say și la Sorbona. (LA QUINZAINES LITTÉRAIRE, 1-15 decembrie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

AMERICAN LITERARY HISTORY

● DINTRE temele cele mai frec-vent prezentate în paginile revistei AMERICAN LITERARY HISTORY din 1991, se remarcă cele referitoare la: corespondență, autobiografiile în literatură și cultura americană, precum și la piața literară liberă.

Jar prezentarea scrierilor s-ar putea intitula „Sămănele scriitorilor pierdute”. Astfel, deși s-au publicat colecții cu-prinzind scrisorile lui Henry James și cele ale Emmei Lazarus (poeta și pole-mista evreică americană), se tipăresc acum opt scrisori, dintre care șapte l-nedite, din această corespondență. S-a spus despre Henry James că ar fi fost un anti-semit înversonat, dar iată că publicarea scrierilor amintite către Emma, personalitate puternică și (re)cunoscută pentru activitatea sa mili-tantă în favoarea cauzei evreiești, „descoperă” acest aspect: „anti-semitismul” lui Henry James se limita doar la cîteva portrete literare satirice.

Un alt articol se referă la scri-so-riile lui Jack London, publicate în trei volume sub redacția lui Earle Labor și colab., în 1988, iar recenzentul, Wil-liam R. Cain numește citirea lor „o experiență amară”, deoarece se dez-văluie un Jack London avid de bani și glorie, asemănător „unui operator de la o linie de asamblare, forțat să muncească la viteze din ce în ce mai mari [...] mecanizarea muncii făcîndu-se cu pierdere preocupării față de calitate” (o descriere în termeni marxisti, termeni care, din păcate, mai apar în gândirea umanistă americană).

Așa cum remarcă James Olney, a-utorul articolului The Autobiography of America după o lungă perioadă de neglijare din partea criticii față de au-tobiografie „acum ea (autobiografia) a devenit favorita tuturor” (și se re-crează năci mai mult năci mai puțin deși patru cărți de eseuri asupra a-utobiografiei americane). După unul dintre autorii recenzați, autobiografia ar fi „un fenomen american” iar au-tobiografia par excellence, Benjamin Franklin. Dar cum atit istoria natio-nală americană, cît și istoria indivi-duală sînt prin tradiție literar-istorică masculine, cărțile recenzațe, prin ipo-teză, procedează și vizuine, se înscriu tot pe linia tradiției masculine. Nu este de mirare deci, că scrierul la persoana I „I” pronumele personal din lim-ba engleză, „pronumele erectat”, de-vine „fictiune (singura) din care nu ne (mai) putem elibera”.

Și, pentru că am ajuns la metafore, ar-ticolul The Nuclear Mushroom Cloud as Cultural Image (Cuperca nucleară ca imagine culturală) încearcă să facă legătura între istoria ideilor și limbajul uzual, cel care creează metaforele. Se pune întrebarea ce mesaj colectiv poartă simbolul întregii epoci nucle-are, și se constată că imaginile ome-nilor despre fenomene au testat atit cu realitatea unei explozii nucleare, cît și cu experiența culturală americană. Se prezintă și se analizează diferite metafore: erotice „ejaculare sâlbatică” produsă de „jubirea excitată a des-coperirii științifice”, „remarcabila vi-zuine falică”, „adolecentine, genocidale, comerciale, estetice, dife-ritele înțelesuri depinzînd evident de context. Dar „nici una dintre imagini nu poate fi total desprinsă de realitate și totuși nici una nu poate reprezenta întreaga realitate a exploziei nuclea-re”. Împreună, toate aceste imagini proiectează „o vizuine colectivă a ceea ce înseamnă epoca nucleară pentru cei ce o trăiesc”. Studiul este interesant și prin aceea că s-a bazat pe interviuri operate pe mai multe mii de persoane, dintre care unele chiar martore ale testelor nucleare din Pacific și Nevada. Descrierile se suprapun în general unui tipar, o singură persoană spunînd că „filmul” și „fotografia” i se par mai „realiste decît realitatea”. Și justifică acest lucru prin faptul că realitatea era „mult prea copleșitoare, prin vi-teză, căldură, zgomot pentru a putea fi absorbită”, mediul fotografic oferind

„distanța senzitivă și psihologică ne-cesară pentru a putea percepe”.

Cît despre piața liberă în literatură, „pînă și cele mai disprețuite forme li-terare (cărțile de spionaj, politiste, westernuri, pornografice și de amor) oferă cititorilor o anumită plăcere și stimulare mentală, e drept, total di-ferită de cea creată prin scrisul „se-rios”. Deci, această literatură trebuie decodificată în mod diferit, evaluată diferit și pentru că se dezvoltă în ca-drul unei culturi dominate de mass media, circulă diferit și are funcții di-ferite. Această literatură, la rîndul ei, influențează asupra mărfurilor cultu-rale, asupra celor care produc aceste mărfuri și asupra publicului deservit de industria culturală. Iar piața libe-ră, chiar și în domeniul literar cultu-ral, ne învață interdependența și res-ponsabilitatea, devenind astfel sursă de libertate. (M. G.)

ESPRIT

● CHIAR dacă menționat cu întir-ziere, nu putea fi trecut cu vederea numărul din noiembrie al revistei ES-PRIT, dedicat Europei, mai ales pro-blemelor ei contemporane. Une Europe sans fantasmes? întrebă Olivier Mon-gin considerînd că trebuie găsit un limbaj anumit, specific discutiilor, pentru a evita atit idealizarea cît și incriminarea. Ancheta realizată la Nanter și la Amiens — Les Français entre crainte et désir d'Europe — la care au participat Martine Chaudron Charles Suaud și Yves Tertrais, dove-deste că francezii sînt mai puțin neli-niștiți decît s-ar crede. Construcția europeană, recunoaște Paul Thibaud în Europe: essai d'identification are nevoie pentru a aprofunda obiectivele, a determina prioritățile acțiunilor, a descoperi posibilitatea de a interveni, de a găsi modalitatea precizării for-melor de acțiune, de legitimitate. E-venimentele din est au dinamizat o dimensiune spirituală — așa cum a demonstrat gînditorul Jan Patocka — dar la întrebări se adaugă necesi-tatea căutării unei „arte” de a guverna specific. Ce înseamnă un ansamblu politic care nu se scrii-l-nă pe ideea de națiune, se întrebă la rîndul său Etienne Tassin în L'E-urope une communauté politique? și poate într-o anumită perspectivă a tu-turor evenimentelor, esențialitate, cau-tă mai mult decît un răspuns, o lămu-rire, discuția consemnată la sfîrșitul

lui septembrie La communauté euro-péenne et les chocs de l'histoire, la care participă Jacques Delors, Pierre Hassner, Jacques Le Goff și Alain Touraine. Evident, șocurile istoriei sînt întinplările — din țările Europei de est, care au creat situații speciale în relațiile est-vest, atit politic cît și eco-nomic. Pornind de la analiza lucidă a stării economice, politice din Franța și din alte țări vestice, care au ajuns la un nivel deosebit, participanții men-ționează totodată a anumită stagnare simțită în ultima vreme, o stare de cri-ză. „Criza intelectuală și social-demo-crației, afirmă Jacques Delors, este cu atit mai serioasă cu cît vine din inte-rior. [...] Sistemul este în criză, criză pe care nu a recunoscut-o imediat, pe care n-a vrut s-o gîzeze”. Și totodată criza se poate îndepărta prin reface-rea societății și responsabilizarea in-dividului. Acțiuni posibile și în țările de est. Desigur, evenimentele din a-cesse țări se pot succeda mai repede sau mai lent. (S-au succedat mult mai repede — cele din Iugoslavia, U.R.S.S. sînt în curs de desfășurare.) Integra-rea în Piața Comună a Ungariei, Po-loniei, Cehiei și Slovaciei, se va face avîndu-se în vedere trecuta stare a țărilor din Mittel Europa din dezastru-osul Imperiu habsburgic. Iată că zla-rele și radioul au anunțat primirea celor trei țări, urmate de România și Bulgaria după un timp. Discuția pu-blicată de Esprit, chiar dacă a fost depășită de viață, nu este caducă da-torită analizei și principiilor sale de bază. (A. F.)

Dacă iubii noștri conducători ar citi revistele literare...

● În ultimul (care sperăm să nu fie ultimul) număr din APOSTROF, Al. Cistelean face o analiză lucidă și dramatică a situației politice din România: „Cotrocenii dau șah reformei, împingându-ne pe toți înapoi. Unde înapoi, nici nu mai contează. Totul e ca șansele echipei Iliescu-Măgureanu să nu scadă. Viitorul nostru e ipotecat de acest joc, în care orice carte e permisă. Țara trebuie să se emancipeze de comunism doar în ritmul în care poate face acest lucru și președintele ei. Și cum acesta se mișcă tare încet, jucăm cu toții bătuta pe loc”. În același articol — intitulat **Ideal și conjunctură** — este incriminată, de pe o poziție responsabilă și intransigentă, atitudinea ezitantă a actualului președinte al țării față de problema Basarabiei: „Nu-i cere nimeni dlui Iliescu să trimită un corp de armată în Basarabia, dar nici să contrarieze prin jocuri ambigui sentimentul popular nu i se poate tolera. Basarabia nu-i o problemă facultativă, ea e obligatorie și urgentă”. Aprecieri clarvăzătoare, demne de luat în considerare. Ne e teamă, însă, că Ion Iliescu nu citește revistele literare (în afară, bineînțeles, de **Literatorul**). ● Un spectacol liric plin de farmec oferă Gabriela Melinescu în paginile revistei ARGO (revistă editată, după cum se știe, la Bonn de Alexandru Lungu și Mihaela Lungu). Scrise într-un rafinat stil ludic și parodic, versurile sale din ciclul **Felinofilia** „fac atingere”, uneori, cu poezia lui Nichita Stănescu: „Pisica mare și vârgată / care e pisica tată / pe pisica mică neagră / care e pisica bleagă / a văzut-o cum minca / tocmai într-o mahala / dintr-o vrabie gustoasă / uriașă și nisipoasă / Deci pisica a mai mare / miortând / chiar cu ale sale ghiare / și săritad / alungă pisica

mică / din numele de pisică”. ● Într-un interviu acordat revistei CALENDE din Pitești (nr. 11/1991), Cornel Moraru definește, cu gravitate și cu simțul nuanțelor, situația literară a tinerilor scriitori apărută în ultimii zece-cincisprezece ani: „Păcatul de disimulare l-au comis și ei, dar în forme mai puțin aberante. Au inventat un nou discurs literar și, fapt cu totul remarcabil, n-au avut timp nici să se compromită, nici să rateze. Este foarte important ce vor face de acum încolo. Înainte au fost uneori protejați, al-teori împinși în prăpastie (cum s-a întâmplat cu tinerii critici de la „Luceafărul” și „Săptămîna”)! Ce se va întâmpla în continuare vom vedea. În general, tinerii mi s-au părut mai bine conectați la circuitul european de idei. Dar asta nu e totul în literatură. Îi paște pericolul de mimetism, dar mai ales pericolul de

a se risipi în prea multe direcții. Am, totuși, încredere în reușita lor”.

O uniune de mercenari!

● Revista unei misterioase rentabilități este LITERATORUL. Costă numai 9 lei un exemplar deși cheltuielile de editare (hîrtie, tipografie, distribuție, salariile echipei redacționale și plata colaborărilor) ale oricărei reviste avînd același număr de pagini depășesc această sumă. Cum n-am descoperit nici o reclamă în paginile **Literatorului**, din două, una: ori membrii Comitetului director, d-nii Valeriu Cristea, Fănuș Neagu, Eugen Simion, Marin Sorescu, sint cei care subvenționează revista, scoțînd din buzunar diferența, ori subvenția vine din partea Ministerului Culturii. Cum prima variantă e mai mult decît improbabilă, rezultă că **Literatorul**, revistă cu tiraj confidențial, e subvenționată de editor, ministerul susnumit. Adică ceea ce a făcut Uniunea Scriitorilor cu revistele sale pînă în prezent. Și totuși în „Tur de orizont”, Diacul tomonic al **Literatorului** își pune mai multe întrebări pe care le-am calificat drept prostesti, dacă n-ar fi pur și simplu răuvoitoare, în privința nevoii de subvenții a Uniunii Scriitorilor. De pildă: „Înainte de a cere subvenții peste subvenții la porțile guvernului, ca și la cele ale Occidentului, actuala conducere a Uniunii Scriitorilor ar trebui să prezinte bilanțul inițiativelor literare subvenționate prin timbrul literar, care tocmai pentru asta a fost acordat. Adică pentru subvenționarea literaturii, nu a presei de partid a Alianței Civice”. Pînă în prezent, Uniunea a editat 27 de reviste, în întreaga țară. Iar asta publicînd în continuare propriile sale reviste și degrevînd bugetul statului de subvenționarea multora dintre cele care, pînă în decembrie '89, fuseseră editate din fondurile culturale ale județelor. La aceste reviste au colaborat și colaborează atît majoritatea covârșitoare a membrilor înregistrați ai Uniunii cît și debutanții. Faptul că în aceste reviste sînt publicate și articole de atitudine politică, în afară de cele aparținînd de alte domenii ale culturii, nu înseamnă că Uniunea editează presă de partid, cum pretinde Diacul tomonic. De altfel, acesta recunoaște implicit acest lucru: scriînd despre „crearea unui partid unic al clasei scriitoare: partid monolitic cu 28 de redacții și 300 de mercenari”. Spațiul nu ne îngăduie să publicăm lista „mercenarilor”, scriitori români de notorietate despre care au scris elogios doi dintre membrii comitetului director al **LITERATORULUI**. În treacăt: fie spus, dl. Valeriu Cristea face parte și d-nsa dintre acești mercenari, la revista **Caiete critice**, editată de Uniune. Să adăugăm că la aceste reviste, nu la **LITERATORUL**, colaborează majoritatea covârșitoare a scriitorilor din România, încl. dacă tot îl acuză de mercenariat pe membrii redacției, Diacul ar trebui să-l treacă pe această listă și pe cel care, neștiind de nimeni, publică în revista **Uniune**, adică pe aproape toți scriitorii din România. Ne întrebăm, după apariția acestor note în **LITERATORUL**, cîți scriitori vor mai colabora la această revistă? Dar să mergem mai departe: „În Ramus nr. 7-8/1991, care ne pîdă în mînă odată cu stîrea falimentului redacțional, regina Ana mărturisește: „În România dictatura a fost teribilă”. De unde știe? I-o fi mărturisit Doamna Uricanu”. Întrebarea e stupidă și de o rea voință bătătoare la ochi. La fel cum stupide sînt și rîndurile următoare: „Așadar, revistele Uniunii Scriitorilor, unele așa-zis literare, altele așa-zis culturale (subl. Cronicar) și-au suspendat apariția”. Poate că așa par ele în redacția **Literatorului**, unde numele lui Heine se scrie cum se aude, adică HAINE, în traducerea

dlui Marin Sorescu. Pînă nu demult, toți membrii Comitetului director al **Literatorului** publicau în aceste reviste așa-zis literare și așa-zis culturale, fără să se teamă că s-ar putea compromite în ochii cititorilor. Sau acest „așa-zis” a început să funcționeze numai odată cu apariția **Literatorului**? Diacul acesteia consideră revistele Uniunii Scriitorilor „compromise” și afirmă că „nu le citește nici măcar cei care le fac”. Nu comentăm. În schimb nu putem lăsa fără răspuns fraza: „...în loc să propună o sută de candidaturi la posturi de primari, care i-ar ușura bugetul asigurîndu-i totodată difuzarea presei proprii, comitetul s-a decis să vindeze mistrețul cel mare, anunțînd o candidatură unică la președinția republicii (de ce nu minim două, cum ar fi fost firesc ca să avem și noi de unde alege)”. Ceea ce știe toată opinia publică din România, că dl. Nicolae Manolescu și-a depus candidatura la președinția României din partea P.A.C., pare a nu fi ajuns încă la știința Diacului. La fel cum n-a ajuns la cunoștința acestuia că actualul comitet director al Uniunii nu s-a „autoinstalat”, ci a fost ales în aprilie 1990 de membrii acestei Uniuni, prin vot secret. **Literatorul** a apărut anul trecut în urma unor conciliabule ale membrilor Comitetului director cu dl. Iliescu, iar o știre AMPress publicată recent în **România liberă** anunță că dl. președinte Iliescu nu e străin de subvenționarea acestei reviste. Deci să recapitulăm, în revistele Uniunii Scriitorilor au apărut articole defavorabile dlui Iliescu și articole critice la adresa puterii. **Literatorul** atacă aceste reviste. În aceste reviste au fost publicate articole de atitudine în care autorii lor (scriitori) își afirmă opțiunile monarhiste sau au apărut interviuri cu membri ai familiei regale. Dl. Iliescu contestă public monarhia în general, considerînd-o o instituție perimată. **Literatorul** face același lucru, în nota citată mai sus. Dl. Nicolae Manolescu este propus candidat la președinția României de Partidul Alianței Civice. **Literatorul** nu atacă P.A.C.-ul, ci din pricină că dl. Manolescu face parte din Comitetul director al Uniunii Scriitorilor, **Literatorul** atacă acest Comitet. Din pricină că dl. Manolescu e directorul **României literare**, **Literatorul** atacă revistele Uniunii Scriitorilor, în corpore, numîndu-le reviste de mercenari. Subvenționează dl. Manolescu vreuna dintre aceste reviste? Nu. Fac aceste reviste campanie electorală dlui Manolescu? Nu. **Literatorul** în schimb se repede, dezinteresat, la toți cei care au ceva de obiectat președintelui Iliescu, numîndu-i mercenari.

Supermarket publicistic

● În timpul cît am stat noi suspendat, EXPRES-MAGAZIN a devenit cea mai completă revistă a momentului din România, după cum se prezintă singur, extinzîndu-se într-un spațiu încăpător, de 32 de pagini, în care se vind de toate, de la mărunțituri la bunuri de folosință îndelungată. Ca și în economia noastră de piață, precumpănesc primele: horoscopuri, topuri, jocuri, parapsihologie, sexologie, birfe din culise și teste în care ti se cere să spui ce-ai face dacă ți-ar aduce cinele tău un picior de om, să oprezi între propozițiile „Femeia e fratele bărbatului” și „Femeia e sora bărbatului”, sau să ge gîndești ce mulaj i-ai oferi la aniversare partenerului: al feselor, al arătătorului sau al altor fragmente anatomice.

Raioanele serioase ale acestui supermarket publicistic, asortat după gustul marelui public pentru senzational și picant, rîmin comentariu politic al lui Ion Cristoiu (în nr. 2, cel intitulat „F.S.N. un partid sinucigaș”, din care cităm: „Cum [...] să ne explicăm faptul că dom-

nii semnatari ai inițiativei au descoperit abia acum, în ianuarie 1992, că guvernarea Roman a favorizat corupția? Domniile lor, într-un efort de a părea subtili, au invocat articolele din presă. Dar acestea au apărut cu mult timp în urmă, încă de pe vremea cînd domnul Petre Roman era prim-ministru. Unde au fost intransigenții parlamentari de azi? Dacă sînt atît de inversunați adversarii ai corupției, de ce n-au cerut o asemenea anchetă cînd domnul Petre Roman se afla în fruntea guvernului? Și apoi, dacă e vorba de o atît de mare receptivitate la presă, de ce nu cer aleșii poporului comisiile de anchetă plectînd și de la alte dezvăluiri ale jurnaliștilor? De ce nu propun domniile lor să se verifice afirmațiile privind trecutul dubios, de milițian, al domnului Vasile Mois? De ce nu se reclamă anchetarea felului în care senatorul Plăcintă Davidovici a pus mina pe Galați? De ce nu se cercează acuzațiile aduse de presă împotriva matrapazlicurilor de care e bînuît domnul Vasile Văcaru? Și, nu în ultimă instanță, de ce nu se reclamă instituirea unei comisii de anchetă pentru a verifica dacă sînt sau nu adevărate afirmațiile din presă, potrivit cărora domnul Ion Iliescu este implicat în așa zisul fenomen terorist?”, interviurile cu persoane și personalități ieșite la rampă, paginile de eveniment, cele de politică externă și — ceea ce ne-a reținut în mod special atenția — spațiul rezervat culturii. Cărțile săptămînii sînt prezentate concis și eficient, în sistem american, cu judecata de valoare marcată prin stele, într-o rubrică necesară cititorului dezorientat de valul aparițiilor editoriale ce rostogolește pe piață, laolaltă, maculatură și capodopere. O dezbater pe tema „A fost Marin Preda oportunist?”, în care trei critici de prestigiu, în acord asupra valorii literare a operei, au opinii diferite cu privire la statura morală a autorului, deschide o discuție salutară despre raportul om-opera, despre tendințele radicale — idolatrie necondiționată sau negare, pledînd cu argumente pentru o reconsiderare nuanțată a istoriei literare recente.

Celorlalte arte, teatru, cinema (rubrică incredintată lui Tudor Caranfil, cel care a depus atîta zel partinic în a critica puținele reușite certe ale cinematografului noastre!), muzică, le rămîne loc foarte puțin (sau deloc — artele plastice), socotindu-se probabil că publicul e interesat de cultură tot atît cît de viața cuplului, sport, pop și rock. Rentabilizarea, chiar atunci cînd directorul literar-artistic al publicației e și scriitor, are servituțile ei!

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10, fax 17 60 10, adresa: 1001, 123aj). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Artă: Valentin Silvestru, Eugenia Vădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andrianoche, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)